

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Domácí násilí z pohledu trestního práva

Domestic Violence from the perspective of criminal law

Konzultant: JUDr. Marie Vanduchová, CSc., Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Zpracovatel: Mgr. Barbora Čepíková

Květen 2012

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu“.

V Praze dne 01. května 2012

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi svými radami, konzultacemi či poskytnutím potřebných materiálů pomohli při zpracování této rigorózní práce. Především bych chtěla poděkovat mojí konzultantce JUDr. Marii Vanduchové, CSc., jakož i konzultantovi prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení rigorózní práce, JUDr. Pavlu Bohorodčanerovi a Bc. Jurajovi Lordovi za obětavou a nezištnou pomoc.

Obsah

Seznam použitých zkratek	6
Úvod	8
1. Násilí a domácí násilí	11
1.1 Násilí – pojem, druhy a teorie zdrojů	12
1.2 Domácí násilí – pojem, znaky a teorie zdrojů	16
1.2.1 Formy domácího násilí	21
2. Genderové aspekty domácího násilí	25
2.1 Psychologické aspekty domácího násilí	27
2.2 Muži a domácí násilí	30
2.3 Ženy a domácí násilí	34
3. Oběť domácího násilí	39
3.1 Profil oběti	40
3.2 Rysy chování	41
3.3 Následky na obětech domácího násilí	46
3.4 Viktimizace	49
4. Právní úprava domácího násilí v novém trestním zákoníku	53
4.1 Postih domácího násilí podle jednotlivých ustanovení trestního zákoníku	55
4.1.1 Trestné činy zbavení osobní svobody (§ 170), omezování osobní svobody (§ 171) a zavlečení (§ 172)	55
4.1.2 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198) a trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	56
4.1.3 Trestný čin nebezpečného vyhrožování (§ 353)	60
4.1.4 Trestný čin vydírání (§ 175)	61
4.1.5 Trestný čin útisku (§ 177)	63
4.1.6 Trestné činy znásilnění (§ 185), sexuálního nátlaku (§ 186) a pohlavního zneužití (§ 187)	64
4.1.7 Trestný čin těžké ublížení na zdraví (§ 145) a trestný čin ublížení na zdraví (§ 146)	68
4.1.8 Trestný čin účasti na sebevraždě (§ 144)	70
4.1.9 Trestné činy vraždy (§ 140) a zabití (§ 141)	70

4.1.10 Další trestné činy související s domácím násilím	72
4.2 Stalking – pronásledování.....	74
4.3 Sankce v trestním právu.....	77
4.4 Institut vykázání	86
5. Vybrané trestněprocesní aspekty domácího násilí v trestním právu.....	93
5.1 Dispoziční právo oběti.....	93
5.2 Využití institutu vazby.....	97
5.3 Oběť jako osoba poškozená v trestním řízení	101
5.3.1 Náhrada škody poškozené osobě v trestním řízení	105
5.4 Informování oběti podle trestního řádu	109
6. Policejní a občanskoprávní intervence v souvislosti s případy domácího násilí	113
6.1 Činnost Policie ČR v souvislosti s případy domácího násilí.....	113
6.1.1 Právní nástroje Policie ČR při řešení případů domácího násilí	113
6.1.2 Postup Policie ČR při řešení případů domácího násilí.....	115
6.1.3 Policie ČR a oběti domácího násilí.....	116
6.2 Činnost dalších institucí v souvislosti s případy domácího násilí	119
7. Mezinárodněprávní úprava domácího násilí.....	124
7.1 Právní úprava domácího násilí v některých evropských právních rádech	125
8. Právní úprava domácího násilí ve slovenských právních předpisech	130
Závěr.....	134
Resumé.....	140
Seznam použité literatury	146
Název práce v anglickém jazyce.....	159
Abstrakt v češtině a v angličtině	160
Klíčová slova v češtině a v angličtině	161

Seznam použitých zkratek

BKB	občanské sdružení Bílý kruh bezpečí
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16.12.1992 pod č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí, ve smyslu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PMS	Probační a mediační služba ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.
Policie ČR	policie ve smyslu zákona č. 273/2008 Sb., o policii, ve znění pozdějších předpisů
PTSP	posttraumatická stresová porucha (posttraumatic stress disorder)
SJM	společné jmění manželů ve smyslu zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
TČ	trestný čin
TOS	trest odnětí svobody
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon o obětech	zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o přestupcích	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o sociálních službách	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZPČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZPMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
ZPPP	závazný pokyn policejního prezidenta č. 166 ze dne 23. prosince 2009, o provádění vykazání
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Úvod

„Agresivita a násilí plodí zlo. A se zlem si to třeba rozdat.“¹

Fedor Gál

Ve volném překladu je to i pro mne jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla napsat tuto rigorózní práci na téma „Domácí násilí z pohledu trestního práva“.

Problematika domácího násilí je u nás i v zahraničí aktuálním tématem, které přestává být pro společnost tabu a věnuje se mu náležitá pozornost. Avšak pořád jsou jeho příčiny a podoby jakousi neznámou. Důvodem proč jsem si vybrala toto téma je, že během krátké praxe v advokátní kanceláři jsem měla na starost případ domácího násilí. Zaujal mě hlavně z toho důvodu, že v naší společnosti se o domácím násilí sice mluví, ale méně se pak mluví o způsobech jeho řešení, či o následcích, které jsou jeho výsledkem. V práci se tedy pokusím vymezit možné příčiny či zdroje domácího násilí a nástroje, prostřednictvím kterých je možné následky domácího násilí zmírnit či jim předcházet.

V první kapitole mé práce se zabývám násilím a potažmo domácím násilím obecně, tj. vymezením definice násilí a druhů násilí. Samostatnou podkapitolu pak věnuji domácímu násilí a jeho typickým rysům, které ho odlišují od obecného pojmu násilí. V rámci podkapitoly domácího násilí definuji též různé druhy a formy domácího násilí a v neposlední řadě se budu věnovat i obětem domácího násilí.

V další kapitole popisují genderové aspekty domácího násilí, tj. zda pohlaví pachatele může či ovlivňuje pachatelovo jednání či jiným způsobem může či ovlivňuje pachatele nebo oběť domácího násilí. V kapitole nazvané Genderové aspekty domácího násilí se tedy budu věnovat úvahám do jaké míry může či nemůže pohlaví pachatele ovlivnit v jeho jednání v rámci domácího násilí, či zda je vůbec možné z kriminalistického hlediska sestavit určitý profil pachatele tohoto specifického násilného jednání.

Třetí kapitola je věnována obětem domácího násilí. Opět se pokusím sestavit co nejtypičtější profil oběti domácího násilí a vymezit její rysy chování. Nedílnou a zároveň nutnou součástí této kapitoly pak bude podkapitola s názvem „Následky na obětech domácího násilí“. Závěr třetí kapitoly je tvořen problematikou viktimizace.

Po uvedení čtenáře do problematiky domácího násilí z pohledu obecného, vymezení násilí a domácího násilí, možné příčiny jeho vzniku podle rozdílnosti pohlaví až po definici oběti se ve čtvrté kapitole věnuji právní úpravě domácího násilí z pohledu českého práva.

¹ Gál, F. a kol.. Násilí. Praha: EGEM, 1994, poslední nečíslovaná strana

Domácí násilí sice nefiguruje jako samostatný pojem v TZ, protože jeho vymezení by bylo značně komplikované vzhledem k různorodosti případů domácího násilí, nicméně TZ obsahuje takové skutkové podstaty, pod které je možné jednání se znaky domácího násilí podřadit.

Nový trestní zákoník, který je účinný od 1. ledna 2010 však sebou přinesl i některé nové skutkové podstaty, jako např.: trestný čin zabití (§ 141), trestný čin sexuálního nátlaku (§ 186), v rámci maření výkonu úředního rozhodnutí příbylo vykázaní (§ 337) či trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354) aj.. Nová právní úprava je tedy rozpracováním té staré, s přihlédnutím k aktuálním potřebám při řešení případů domácího násilí a jeho následků. V závěru čtvrté kapitoly je vymezen i poměrně nový druh trestného činu, nebezpečné pronásledování neboli „stalking“ a jeho místo vně i uvnitř českého právního systému. V poslední podkapitole se budu zabývat dalšími trestnými činy, které s domácím násilím též souvisí a kterým nebyla věnována samostatná podkapitola a podrobnější rozpracování.

Pátá kapitola je zaměřena na procesní aspekty domácího násilí a zahrnuje dispoziční právo oběti za eventuálního využití institutu vazby. Samostatnou podkapitolu pak budu věnovat oběti a jejím legálním možnostem, které může jako osoba poškozená uplatnit v rámci své ochrany v trestním řízení (např. informování oběti podle trestního řádu např. o propuštění pachatele z vazby, či upozornění ze strany Policie ČR o možnosti využití služeb různých intervenčních center). V rámci této kapitoly se budu rovněž zabývat otázkou, zda možnosti represe podle stávajících právních předpisů jsou pro oběť dostatečným zadostiučněním nebo zda by z hlediska ochrany obětí a prevence před domácím násilím byly vhodnější/zádanější přísnější tresty pro pachatele tohoto druhu protiprávního jednání.

Na pátou kapitolu pak navazuje kapitola, kde popisují jednotlivé možnosti intervence prostřednictvím policejních orgánů nebo občanskoprávních institucí. Tato kapitola je zaměřena konkrétněji na činnost Policie ČR, vzhledem k tomu, že s ní obvykle jako první přijde oběť domácího násilí do kontaktu. Bude to jakýsi malý exkurz do samotné činnosti policie a jejího postupu od oznámení případu domácího násilí přes jeho samotné řešení až po pomoc obětem domácího násilí. Podíváme se též na právní nástroje, které poskytuje policii současná právní úprava. Občanskoprávní intervenci při řešení domácího násilí však dnes kromě policie poskytuje i mnoho občanských sdružení, která se zabývají právě specializovanou a odbornou pomocí obětem domácího násilí, či některé z nich se věnují i pomoci pachatelům domácího násilí a tak se spolupodílejí na prevenci před opakováním domácího násilí. Zároveň však tyto občanskoprávní instituce přispívají k celkové informovanosti a povědomí veřejnosti o tom co je domácí násilí a jak se mu účinně bránit.

Činnost všech institucí, které pomáhají nejen obětem (ale i pachatelům) domácího násilí je podle mého názoru důležitá nejen proto, že oběti se necítí „tak samy na svoje potíže či problémy“, ale jednak z toho důvodu, že díky těmto institucím a jejich poznatkům z praxe se legislativní úroveň ochrany a prevence před domácím násilím stále zlepšuje.

V sedmé kapitole mé práce se věnuji problematice domácího násilí v širším aspektu, tj. z pohledu práva vybraných evropských států. Bude mě zejména zajímat zda vůbec a jak upravuje legislativa jednotlivých států „domácí násilí“ nebo zda by některá z vybraných legislativ mohla být inspirací pro českou trestněprávní úpravu domácího násilí.

Osmá kapitola pozvolna navazuje na kapitolu předchozí, ve které se mluvilo o domácím násilí v národním právu jednotlivých evropských států. V této kapitole se pak budu věnovat domácímu násilí v konkrétně vybrané zemi a jeho zakotvení či postihu z pohledu právní úpravy této země. Pro svoji komparaci jsem si vybrala trestněprávní úpravu ve Slovenské republice. Je to skoro už 20 let co jsme se Slovenskem tvořili jeden stát, jeden právní systém. Na Slovensku je nová právní úprava účinná již od roku 2005, zatímco v České republice byla nová právní úprava účinná až o pět let později. Zajímá mě proto, zda česká trestněprávní úprava byla inspirována i tou slovenskou nebo zda se obě trestněprávní úpravy vydaly zcela odlišnou cestou.

V závěru samotné práce pak budou shrnuta fakta a nastíněn možný vývoj další právní úpravy ve vztahu k domácímu násilí, který by reflektoval dnešní možná nedostatečné možnosti při řešení a následném předcházení opětovného vzniku domácího násilí.

1. Násilí a domácí násilí

Násilí provází lidstvo už od nepaměti. Již v dobách kmenových společenství souviselo násilí s kodexem cti a msty, který lidi vychovával, aby se prosazovali silou a získávali autoritu. I později se vznikem států se násilí začalo měnit na prostředek k rozšiřování území². A co vlastně znamená násilí dnes?

Násilí³ můžeme definovat jako úmyslné chování člověka, který využívá proti jinému člověku sílu jak fyzickou, tak psychickou. Člověk může užit násilí nejen proti jinému člověku, ale i proti skupině, zvířeti nebo sobě samému. Násilí je tedy takové chování, které úmyslně ubližuje, násilně omezuje a poškozují jiné lidi, skupiny, zvířata nebo sebe sama.

Lidské chování, i násilné chování je situované ve společnosti, ve které platí určitá pravidla a normy. Násilí tak bezprostředně souvisí s těmito pravidly, která jsou vlastní každé společnosti. Pravidly mám samozřejmě na mysli zákony, normy, které násilné jednání upravují, snaží se mu předcházet, a které též obsahují sankce, pokud je násilí užito nepřiměřeně. Právo se tak s násilím setkává jak v rovině civilní, tak v rovině trestní. Společnost pak pomocí těchto norem a pravidel vymezuje přípustnost a nepřípustnost rozličných forem násilí, přičemž mnohým formám násilí garantuje legitimitu (např. krajní nouze a nutná obrana). Základním rámcem pro regulaci násilí a garantem nenásilného řešení společenských konfliktů je vláda zákona, tedy platnost zákona pro všechny⁴.

Není sporu o tom, že různých definic násilí je mnoho a proto se v mé práci budu věnovat spíše definici, která vychází ze základních, příp. kriminologických definic, jež násilí definují jako určitou interakci jedince s okolím, jehož cílem je ublížit jinému. Vycházejíc z této definice je násilí možno ztotožnit s agresí, i když někteří autoři psychologické literatury naopak oba pojmy rozlišují, přičemž násilí chápou jako projev agrese a agresi jako motivační zdroj násilí⁵. Pro kriminologii však rozdíl mezi oběma pojmy není tak zásadní, protože agresi chápe jako jeden z možných projevů hněvu, který obvykle vyústí filtrováním agrese, tj. projeví se v podobě útoku.

² Procházková, L., Pejchal, A. Smysl násilí v dějinách. Síla versus násilí. Internetový článek uveřejněný v časopisu Dvojhlas č. 65/200, s. 1149a dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/65-dvojhlas.pdf>

³ Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000, s. 1026

⁴ Čermák, I., Hřebčíková, M., Macek, P. Agrese, Identita, Osobnost. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 92

⁵ Čermák, I. Lidská agrese a její souvislosti. 1. vydání. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 11-14

Jak tedy bylo výše naznačeno, nepochybně existuje spousta definic násilí a zároveň též existuje i mnoho různých forem násilného chování. J. Spurný vymezil formy násilí v podobě *přímé agrese*, kterou agresor směřuje jednoznačně proti oběti a *nepřímé agrese*, která směřuje k poškození sekundárního objektu útoku (např. majetku či jiné věci). Dále pak vymezil *verbální násilí*, jehož podstata spočívá ve slovních útocích (např. nadávky, urážky, výhrůžky), *fyzické násilí* v podobě např. kopanců, facek, škrcení apod. Podle délky pak rozlišuje násilí *dlouhodobé*, *situační* a v podobě *incidentů*, tj. náhlých a neočekávaných násilných projevů s kratším, ale intenzivnějším průběhem⁶.

S násilím jako takovým úzce souvisí násilí domácí, které je dle mého názoru pojmem mnohem užším. Pojem domácího násilí v sobě zahrnuje jak definici násilí popsanou výše, tak pojem *domácí*, *domácnost*. Je to tedy násilí, jež se odehrává v blíže specifikovaném prostředí, tj. v prostředí rodiny, resp. v kruhu osob blízkých, které společně sdílejí obydlí. Osobu blízkou nám pak vymezuje ustanovení § 125 TZ jako osobu příbuznou v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

1.1 Násilí – pojem, druhy a teorie zdrojů

Vymezit pojem násilí je značně složité, neboť přesná definice tohoto slova neexistuje. Příliš obecné pojetí zanedbává jeho specifické projevy (jednotlivé formy páchaní násilí – např. na ženách, mužích, dětech, seniorech, zvířatech apod.) a příliš úzké vymezení nepostihuje jeho významy (např. konkrétní vymezení znaků typických pro konkrétní formu násilí)⁷. Faktem však zůstává, že s projevy násilí se setkáváme denně, může se projevat jako násilí v rodině (domácí násilí, viz podkapitola 1.2), násilí páchané na ženách, ve škole či na ulici.

V praxi pak rozeznáváme několik druhů násilného (agresivního) jednání⁸:

- a) *nonverbální* (myšlenkové – přeju si, aby někoho postihlo něco zlého, aby onemocněl, aby se mu nedařilo), *verbální* (slovní ataky – pomlouvání, nadávky, výsměch), *fyzické* (bití, spoutávání, či jakékoli jiné omezení osobní svobody);

⁶ Spurný, J. Psychologie násilí. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1996, s. 8

⁷ Kubová, O. Domácí násilí [rukopis]/Olga Kubová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2005, s. 5

⁸ Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002 a dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

- b) *afektivní, instrumentální* (projev samotného násilného jednání je doprovázen použitím instrumentu - „zbraně“);
- c) zaměřené *proti osobám* (ženám, mužům, dětem, skupinám, seniorům), *věcem* (např. proti majetku), na *jiný objekt*, než ten, který byl spouštěčem agrese (např. při hádce partnerů, může agrese vyústit v destrukci zařízení společného obydlí);
- d) *přesunutá*, (projev agrese vůči někomu, komu nepatří) *zadržovaná* (agrese se projeví později s nástupem spouštěcího mechanismu).

Každé násilné či agresivní jednání doprovází určité negativní pohnutky (emoce), které mohou být spouštěcím mechanismem a obvykle se projeví v společensky nebezpečné podobě – agresi⁹.

Společným prvkem pro všechny druhy násilného jednání je tak otázka zdrojů násilí, tj. zda máme vrozené určité predispozice k násilnému jednání anebo se v nás násilnické sklony projeví až vlivem prostředí, ve kterém žijeme nebo vyrůstáme. Nalezení odpovědi na tyto otázky je důležité zejména proto, abychom mohli jakékoli formě násilí účinně předcházet, omezit ji či eliminovat její příčiny. V právní teorii existují tři možné teorie vysvětlující původ agrese, které se vzájemně prolínají a doplňují (uvedeny níže)¹⁰.

Teorie vrozené agrese prezentuje Freudovu psychoanalytickou koncepci vzniku agrese, jejíž podstatou je souboj dvou protikladných sil: pudu lásky, života a tvoření (Eros), a pudu destrukce, násilí a smrti (Thanatos). Tyto základní zdroje energie soupeří mezi sebou, čímž způsobují konflikty a rozpory v lidském chování. Freud tento mechanismus popsal jako přetrvávání destruktivního pudu, kde potlačená agrese orientovaná navenek je způsobená působením nadměrně silného superega, co může vést k hromadění autodestruktivní energie uvnitř a následně k suicidálnímu jednání¹¹.

Reaktivní teorie agrese je reakcí na vnější či vnitřní podněty, tj. pokud člověk nemůže dosáhnout určitého cíle, či nemůže dostatečně uspokojit některou svoji potřebu, hromadí

⁹ agrese - útočné jednání vůči jiné osobě či jako tendence zničit nebo poškodit nějaký objekt. Agresivita je pak vlastnost spočívající v nepřátelském postoji vůči jinému jedinci, kolektivu, instituci apod. Někdy bývá za složku agresivity označována i hostilita (projev nepřátelského postoje vůči lidem. In Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portáň, 2000, s. 19

¹⁰ Fromm, E. Anatomie lidské destruktivity. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 430

¹¹ Autor neznámý. Psychologický aspekt obránce. Internetový článek dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.streetsurvival.cz/files/psychoseb.doc>

se v něm energie, frustrace¹² a člověk pak hledá možnost jejího uvolnění. Uvolnění z frustrace pak přichází obvykle ve formě agrese, kde spouštěcím mechanismem může být i nepatrný vnější podnět. Taková vnitrodruhová forma agrese je vlastní jak lidem, tak zvířatům a vyvinula se jako instinktivní forma chování vedoucí k uspokojování základních životních potřeb a k přežití¹³. Vlastním smyslem agrese je tak redukce napětí – katarze, která v dané situaci redukuje tendence ke všem ostatním agresivním aktům¹⁴.

Podstatou teorie naučeného chování je předpoklad, že agresivní se člověk nenarodí, nýbrž si tuto vlastnost během života osvojí. V procesu socializace člověka, tj. jeho postupného začleňování do společnosti, odkouká určité způsoby chování od jiných jedinců, např. od rodičů. Už malé dítě je schopno vnímat některé behaviorální znaky např. u svých rodičů, tj. jak se chovají rodiče k sobě navzájem, k jemu samotnému či k cizím lidem. Všechna tato a mnohá další prostředí, ve kterých vyrůstáme a žijeme, nás pak do větší či menší míry ovlivňují v našem (ne)agresivním chování.

V modelech sociálního učení je agresivita chápána jako výsledek naučeného chování, které jsme odkoukali od jiných lidí, primárně pak v procesu socializace a enkulturace, jenž zahrnuje přímé učení pomocí odměn a trestů, jako i učení prostřednictvím pozorování jiných, resp. prostřednictvím napodobování schválených modelů chování. Podle tohoto mechanismu „učení se násilnému chování“ příčinou agresivního jednání je jeho sociální posilňování¹⁵. Samozřejmě je to rovněž jedna z mnoha teorií o zdrojích násilného chování, ale dle mého názoru může být velice pravděpodobná a dovolím si říct, že dnes i reálná. Pokud tedy bude dítě vyrůstat v rodině, kde násilí je běžnou součástí života, je velmi pravděpodobné, že jednou bude násilníkem i ono samo, protože takové dítě po vzoru svých rodičů začne násilí brát jako něco samozřejmého, jako zcela normální prostředek k dosažení svého cíle. Agresi si tak „osvojujeme“ pozorováním nebo i vlastní zkušeností. U různých jedinců tak agrese zaujímá v rejstříku způsobů jednání různé místo; toto umístění je ovlivněno jednak sociálními facilitacemi, neboli obecnou společenskou tolerancí agresivních projevů a rovněž historií posilnění, neboli osobní zkušeností jedince s tím, jaké odměny a tresty mu agrese přinesla v minulosti¹⁶.

¹² frustrace (z lat. frustā, marně; frustratio, zmarnění) je pocit, pokud se něco důležitého nepovede a v nejbližší době není ani šance to napravit, je to pocit zklamání či pocit zmaření

¹³ Lorenz, K. Takzvané zlo. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 27-48

¹⁴ Čírtková, L. Policejní psychologie. 4. vydání. Praha: Portál, 2004, s. 168-169

¹⁵ Čermák, I., Hřebčíková, M., Macek, P. Agrese, Identita, Osobnost. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 77

¹⁶ Čermák, I. Lidská agrese a její souvislosti. 1. vydání. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 53-56

E. O. Wilson při zkoumání „teorie agrese“ ze sociobiologického pohledu považuje agresivní chování za naučené, ale proces tohoto učení za geneticky naprogramovaný¹⁷ - tvrdí, že predispozice k násilnému jednání je na jedné straně vrozená, ale na straně druhé však není jisté, že agresivní jednání u jedince převládne, nicméně výsledkem je, že různé kultury mají vyvinuté různé způsoby agresivního chování, různé motivy pro násilí považují za oprávněné a v různých situacích považují násilné chování za normální.

Motivačními zdroji, které sytí agresi jako prostředek posilování vlastní identity jsou podle Ivo Čermáka sebepotvrzení, odplata, spravedlivé rozhořčení, opovržení, zajištění výhody posilující vlastní identitu a atribut úmyslu¹⁸. Motiv sebepotvrzení znamená, že budu chtít prostřednictvím asertivního jednání vzbudit respekt vůči své osobě. U tohoto motivačního zdroje se setkáváme spíše s asertivní až agresivní demonstrací dovedností a kompetencí¹⁹. Motiv odplaty je dnes známější dle mého názoru jako „touha pomstít se“. Nastupuje vždy, pokud má jedinec pocit, že mu někdo ublížil. Podobným motivem je pak motiv spravedlivého rozhořčení. Rozdíl tkví v tom, že jeden jedinec vnímá sebe jako jedince trpícího újmu a jedná tak, jako by se újma stala jemu samotnému²⁰, toto chování je typické zejména u rodinných příslušníků. Pokud tedy někoho nerespektuji, vyjádřím vůči němu takový postoj prostřednictvím verbální nebo neverbální komunikace, co může aktivovat motiv opovržení vyvolávající následné agresivní jednání. Poslední z motivačních zdrojů - atribut úmyslu je pak přítomen jako základní složka agresivního jednání. Protože jak už bylo řečeno, každé agresivní jednání vychází z *úmyslu* způsobit jinému újmu a bude tak dle mého názoru figurovat jako jeden z hlavních motivů agresivního jednání vůbec.

Podle průzkumu Bíleho kruhu bezpečí zaměřeného na domácí násilí je jako jednoznačná příčina domácího násilí uváděna povaha partnera. Příčinu spočívající v povahových rysech partnera uvedlo až 90% klientek. V odpovědích klientek se pak jako další subjektivní příčina domácího násilí vyskytoval alkohol, psychická porucha nebo domácí neshody. Tyto momenty

¹⁷ Wilson, E. O. O lidské přirozenosti. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, s. 99-104

¹⁸ Čermák, I., Hřebčíková, M., Macek, P. Agrese, Identita, Osobnost. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 32

¹⁹ Jones, E.E., Pittman, T.S. Toward a general theory of strategic selfpresentation. J. Suls (Ed.), Psychological perspectives of the self. Hillsdale: Erlbaum, 1982, s. 231-262

²⁰ Vogel, W., Lazare, A. The unforgivable humalitation: A dilemma in couples treatment. Contemporary Family Theraphy, No. 12, 1990, s. 139-151

se však umístily až daleko v poli za přirozeným povahovým založením, zmiňovalo je pouze přibližně 40% klientek²¹.

Klíčovou roli, kterou je osobnost pachatele, potvrzuje i doc. PhDr. L. Čírtková, CSc., která zároveň toto tvrzení doplňuje s tím, že svou úlohu v domácím násilí sehrává už tolik zmiňovaný alkohol, který agresori potřebují a chtějí zároveň jeho prostřednictvím ventilovat své agresivní chování. Alkoholové opojení pak funguje jako „timing out“, ve kterém mohou násilníci promítnout své disociální sklony, neboť později mohou být omluveni z důvodu alkoholizace nebo jejich jednání bude připisováno alkoholovému opojení²².

Na vzniku domácího násilí participují tedy zdroje (příčiny) *mikrosystémové* (např. patriarchální pojetí rodiny, přičemž se lze už setkat i s matriarchálním pojetí rodiny), *makrosystémové* (např. tvrzení, že žena je odpovědná za agresivní chování partnera) a *ontogenické vlivy* (např. duševní rozpoložení partnera, někdy hraničící až s poruchou osobnosti) a zároveň je doplňující zde popsané příčiny vycházející z naučeného chování (*teorie naučeného chování*). Působení policie, neziskových organizací pomáhajícím obětem domácího násilí a jiných intervenčních organizací (složky exosystému) naopak vznik domácího násilí může zmírnit²³.

Žádná z teorií výše popsaných však neobsahuje přesné a komplexní vymezení vlastní pro vědeckou teorii. Pouze souhrn jejich dílčích poznatků nám může poskytnout „ucelený“ náhled na teorii zdrojů násilí. I v samotné praxi se pak jednotlivé prvky navzájem prolínají a doplňují – např. prvky psychoanalytického modelu (teorie vrozené agrese) se uplatňují při posuzování motivační stránky málo srozumitelné či extrémně vystupňované agrese, zatímco lernteoretické pozice jsou významnou součástí tréninkových programů na tlumení destruktivních vzorců chování²⁴.

1.2 Domácí násilí – pojem, znaky a teorie zdrojů

Jak už bylo v předchozí podkapitole řečeno, domácí násilí je aktuálním tématem dnešní společnosti. Jeho vymezení, definice, obecně vychází z pojmu násilí, kterým

²¹ Domácí násilí kapitola 4. – Znaky a tendence domácího násilí v ČR. Zdroj dostupný z: <http://www.bkb.juristic.cz/80347/old>

²² Čírtková, L. Oběť domácího násilí. Článek dostupný z: http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasilii

²³ Dutton, D.G. Patriarchy and Wife Assault: The Ecological Fallacy. *Violence&Victims*, 1994, No. 2, s. 125-140

²⁴ Čírtková, L. Policejní psychologie. 4. vydání. Praha: Portál, 2004, s. 165-171

se rozumímýslně jednání s cílem poškodit jiné lidi či skupinu lidí. S násilím jako takovým se setkáváme ve formě fyzického násilí²⁵, ale i ve formě psychického. Psychické násilí je častou formou násilí, které páchají ženy na mužích, nakolik ženy jsou svou fyziologií fyzicky obvykle slabší. Jak již bylo výše uvedeno domácí násilí můžeme chápat jako užší vymezení pojmu násilí, protože pojem domácího násilí je dán specifickým, tj. nerovným postavením ve vztahu mezi obětí a pachatelem, resp. agresorem. Domácí násilí nám tedy vymezuje užší okruh lidí (obětí), na kterých je takové násilí páchané. Mám tím na mysli, že pokud budeme mluvit o domácím násilí, bude se toto vyskytovat v domácím (specifickém) prostředí, v rodině.

V české literatuře se definice domácího násilí nevyskytuje často, zato se s tímto termínem můžeme setkat převážně v literatuře anglické, kde pojem „domácí násilí“ (domestic violence) zahrnuje zejména násilí mezi partnery (užší pojetí), a v literatuře německé, která ztotožňuje pojem „domácí násilí“ (Gewalt in der Familie und naher Umgebung) spíše s výrazem násilí v rodině a domácnosti (v širším slova smyslu)²⁶. Společným jmenovatelem pro domácí násilí z pohledu jakékoli definice je, že je to fyzické, psychické či jinak páchané násilí odehrávající se v rodině (viz další výklad), tedy mezi členy určitého společenství, které je založeno na důvěře, a které směřuje vůči tělesné a osobní integritě některého z členů domácnosti, rodiny.

Domácí násilí je specifický druh násilí odehrávající se ve specifickém prostředí, které směřuje vůči osobě, osobám, které si jsou v „intimním“ vztahu. Z toho pak můžeme dovodit i základní rysy charakteristické pro tento druh násilí, kterými jsou²⁷:

- místem, kde se domácí násilí odehrává je soukromí, tj. dochází k němu „v místě“, které si osoby v intimním vzájemném vztahu určily, vybraly jako svoji domácnost – byt nebo dům. K násilnému jednání dochází za zavřenými dveřmi, v soukromí, kam nedosahuje veřejná kontrola. Oběť je tak v průběhu fyzického či psychického napadání vždy izolována od možností jakékoli pomoci zvenčí²⁸;

²⁵ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 14

²⁶ Šrámová, J. Domácí násilí [rukopis]/Jana Šrámová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2007, s. 9

²⁷ Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002, dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

²⁸ Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002, dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

- násilné jednání se *opakuje* a postupně *nabírá na intenzitě*, tj. nejdřív invektivní násilí začne jako tzv. momentální selhání, po kterém obvykle následuje omluva. Postupně se takových selhání vyskytuje čím dál víc, následná omluva ze strany agresora začíná absentovat a naopak intenzita násilného jednání se začíná stupňovat. Podle Z. Bednářové, K. Mackové a H. Prokešové je možné domácí násilí rozlišit do čtyř fází.²⁹ „*V první fázi se vytváří závislost oběti na agresorovi a princip bezmoci. Budoucí oběť si agresora idealizuje a v jeho zájmu popírá sebe sama. Kontrolu agresora oběť vnímá jako příjemnou pozornost. Ve druhé fázi se začíná kontrola agresora nad obětí stupňovat do té míry, že ji oběť již nevnímá jako příjemnou pozornost, napětí mezi nimi vzrůstá, agresor je častěji podrážděný, oběť přesně neví co tuto podrážděnost u agresora vyvolává a snaží se být proto poslušnější, lepší apod. Ve třetí fázi se pak agrese stupňuje a agresor ji začíná projevovat i na veřejnosti. Oběť se snaží vzájemným konfliktům předejít a často pak agresorovi ustupuje. Agresor v této fázi začíná ztrácet jakoukoli sebekontrolu. Poslední fáze pak probíhá podobně jako fáze první, avšak s určitou modifikací, tzn. agresor se po útoku oběti omlouvá a slibuje, že se jeho chování již nebude opakovat. Oběť často slibům uvěří a násilné výpady agresorovi odpouští. Táto fáze se pak může opakovat, přičemž čím víc se zkracují intervaly násilného jednání, tím se stupňuje intenzita násilných incidentů na oběti*“³⁰;
- *postupné zafixování rolí agresora a oběti*, tj. nerovnost mezi partnery se stane každodenní součástí jejich vzájemného spoluzití. Hlavním znakem definujícím domácí násilí se stane jednoznačně asymetrický vztah mezi partnery³¹.
- *specifické příčiny domácího násilí*, které mohou pramenit jak z vnitřního emociálního a emotivního rozpoložení agresora, tak to mohou být i vnější faktory ovlivňující míru agrese agresora.

Původ neboli příčiny domácího násilí není jednoduché vymezit a nelze je ani jednoznačně postavit na jedné teorii. První pokusy o vysvětlení příčin domácího násilí vycházely z jednofaktorových teorií, které dnes mohou posloužit jako inspirace pro řešení extrémních

²⁹ Bednářová, Z., Macková, K., Prokešová, H. Studijní materiál o problematice domácího násilí. Praha: Acorus, 2006, s. 55-60

³⁰ Bednářová, Z., Macková, K., Prokešová, H. Studijní materiál o problematice domácího násilí. Praha: Acorus, 2006, s. 55-60

³¹ Čírtková, L. Soužití s násilným partnerem. Právo a rodina č. 11/2006, s. 3

(vyhraněných) podob domácího násilí; jednofaktorové teorie pak lze členit do tří skupin: psychologické, sociobiologické a biologicko-genetické teorie domácího násilí³².

Psychologická teorie domácího násilí popisuje agresora prostřednictvím jeho psychiky, resp. povahy. Je zaměřena na zkoumání povahových charakteristik pachatele domácího násilí, zkoumá jeho chování a jednání v konkrétních situacích a pak na základě těchto faktorů sesnaží sestavit určitý profil pachatele domácího násilí. Stranou nezůstává ani profilování, resp. zkoumání oběti a příčin proč je oběť obětí, tzv. potenciálem obětí. Někteří autoři zabývající se tzv. potenciálem oběti jsou přesvědčeni, že oběťmi domácího násilí jsou jedinci, kteří mají sklony k masochizmu, jsou pasivně hostilní, násilí provokující nebo nedostatečně asertivní³³. Bohužel stále čtenější je i skutečnost, že agresoři, tedy ti, co páchají domácí násilí, se před samotným skutkem posilní alkoholem. Fakt, že alkohol či návykové látky mají při páchání násilí neotřesitelné místo, potvrzují i americké studie, které dokazují, že více jak 50% agresorů (pachatelů domácího násilí) je pod vlivem alkoholu a jiných drog³⁴. Na druhou stranu je pak smutným faktem, že v rámci té samé studie bylo prokázáno u 20% obětí požití alkoholu či jiných návykových látek, co v konečném důsledku pak mohlo vést např. k provokaci samotného agresora k násilnému jednání. Je totiž prokázáno, že požití alkoholu byť i v malém množství dokáže ovlivnit lidské chování. Při požití alkoholu, drogy či jiné návykové látky dochází k uvolňování endorfinů (pozn. hormonů štěstí), tím i k odbourávání zábrán a člověk se tak častokrát chová mnohem uvolněněji než obvykle, dává větší průchod svým emocím a to jak ve slovním, tak v behaviorálním projevu.

Sociobiologická teorie vzniku domácího násilí je podporována např. absencí, poruchou nebo i nedostatečnou komunikací mezi partnery.

Agresorovi, frustrovanému z jeho momentální těžké životní situace, stačí i nepatrný, jakýkoli podnět k „legimitě“ (oprávněnosti) násilného jednání, přičemž svůj podíl na takovém jednání sehrává i sama oběť, která nedokázala svému partnerovi dostatečně,

³² Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002, dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

³³ Harway, M. Battered Women: Characteristics and Cause. Hansen, M., Harway, M. (eds.): Battering and Family Therapy: A Feminist Perspective. Cit.: Dalton, C., Schneider, E.M. (eds.): Battered Women and the Law. New York: Foundation Press, 2001, s. 94-97

³⁴ zdroj z Americké psychologické asociace: Violence and the Family. Washington: American Psychological Association, 1996

empaticky naslouchat a akceptovat jej bez kritického hodnocení³⁵. D.M. Lawson ve své knížce pak jde ještě dál, když tvrdí, že členové systému (má na mysli rodinu) přímo či nepřímo násilí používají úměrně zdrojům moci (např. sociálním či ekonomickým), kterými v rámci tohoto systému disponují; jedinec který ovládá tyto zdroje moci pak násilí k prosazení své vůle nepotřebuje, potřebují ho naopak ti, kterým takové zdroje moci chybějí a k jejich získání se neštítí použít násilí³⁶. V prostředí moderní rodiny proto může k násilí docházet zejména, když muž obvykle jako hlava rodiny, u kterého se jaksí automaticky předpokládá, že má vyšší vzdělání, vyšší příjem, není těmito tradičními zdroji mužské moci vybaven a snaží se v rámci rodiny (společnosti) své dominantní postavení, i za použití násilí proti své partnerce, za každou cenu vydobýt³⁷. Teorii D.M. Lawsona musím hodnotit jako zajímavé propojení teorie s praxí, kdy se s takovým násilným jednáním můžeme i reálně v rodině setkat.

Biologicko-genetická teorie pak byla schopna jako příčiny vzniku domácího násilí vysvětlit pouze prostřednictvím obecných predispozic k agresivnímu jednání, avšak nedokáže vysvětlit specifické situace domácího násilí, a proto se tato teorie dnes používá/vzpomíná pouze okrajově³⁸.

V současné době dominují multifaktorové přístupy v rámci teorií vzniku domácího násilí, které uplatňují různé skupiny příčin, s různou vahou³⁹. Nejznámějším autorem, který se zabýval a rozpracoval multifaktorovou teorii je D.G. Dutton. Pracuje se čtyřmi rovinami (příčinami) domácího násilí:⁴⁰

- *mikrosystémové příčiny*, tj. ty které jsou úzce spjaté s rodinou samotnou. Jak již bylo výše uvedeno, odhalit páchání násilí v tomto prostředí je značně složité a komplikované, nakolik se jedná o uzavřené společenství lidí, kteří jsou vzájemně v intimnějším vztahu, než v kterémkoli jiném společenství;

³⁵ Spurný, J. Domácí násilí jako problém komunikace v rodině. In Domácí násilí: záležitost nikoliv soukromá. Sborník příspěvku z konference Koordinačního kruhu násilí na ženách. Praha: Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997, s. 50-53

³⁶ Lawson, D.M. Incidence, Explanations and Treatment of Partner Violence. Journal of Counseling & Development, 2003, No. 1

³⁷ Gelles, R. Family Violence. Annual Review of Sociology, 1985, s. 359

³⁸ Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002, dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

³⁹ Čírtková, L. tamtéž

⁴⁰ Dutton, D.G., Golant, S.K. The Batterer: A psychological Profile. Basic Books 1995. In: Dalton, C., Schneider, E.M. (eds.), s. 82-93

- *exosystémové příčiny* jsou tvořeny a zahrnují formální i neformální sociální struktury, se kterými přichází jedinec do kontaktu, které ho ovlivňují, formují či předurčují jeho chování;
- *makrosystémové příčiny* podle samotného autora této teorie, učí agresora „jakým způsobem a proti komu“ se má násilí používat⁴¹. Domácí násilí se odehrává na poli právních a sociálních pravidel vlastních každé jedné společnosti;
- *ontogenické vlivy (příčiny)* spočívají v individuálních charakteristikách pachatele, oběti a jejich vzájemné interakce, předpokládá, že pachatel se počas svého vývoje naučil řešit stresující a omezující situace agresivním chováním; tato teorie rovněž směřuje svoji pozornost ke vlivům násilí páchaném na dítěti, přičemž takové násilné jednání pak u něj může v dospělosti vyvolat počátky kriminogeneze (původní oběť se později stává egocentrickým násilníkem) nebo počátky viktimizeze (oběť přijme životní scénář oběti, násilí akceptuje jako nutnou součást svého života, její zraňování pokračuje tak i v dospělosti)⁴².

1.2.1 Formy domácího násilí

O domácím násilí a násilí obecně, vymezení základních pojmů, jejich znakům a teorii zdrojů jsem se již věnovala v předchozích kapitolách. V této podkapitole bych se chtěla podrobněji zaměřit na jednotlivé formy domácího násilí, které se dnes vyskytují v naší společnosti. Mezi ty nejčastější formy domácího násilí řadíme:⁴³

- *fyzické násilí*, tj. násilí u kterého agresor používá fyzické síly ke způsobení bolesti svoji oběti. Taková forma násilí se nejčastěji provádí ataky směřujícími vůči tělesné integritě oběti: fackování, škrčení, pálení cigaret na nejrůznějších částech těla, bití, napádání různými předměty – nože, zbraně, holí, a mnohé jiné;
- *psychické násilí*, které může být způsobeno ponižováním, zesměšňováním, vydíráním, nadáváním, omezováním aj.;
- *sexuální násilí* spočívá např. ve vynucování si pohlavního styku (následně pak znásilnění) nebo jiných sexuálních praktik, různé invokativy se sexuálním podtextem;

⁴¹ Dutton, D.G., Golant, S.K. The Batterer: A psychological Profile. Basic Books 1995. In: Dalton, C., Schneider, E.M. (eds.), s. 82-93

⁴² Čírtková, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Článek uveřejněný v Gender online č. 1/2002, dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.genderonline.cz>

⁴³ Občanské sdružení ROSA. Formy domácího násilí. Článek dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/formy-domaciho-nasili/>

- *sociální násilí*, tj. omezování nebo i přímo bránění v kontaktů s rodinou, omezování osobní svobody v podobě výslechu co oběť celý den dělala, s kým mluvila, kde a s kým byla, omezování kontaktů s přáteli, direktivní nařizování co oběť smí a nesmí dělat, jak to má dělat apod.;
- *ekonomické násilí*, které se v počátku může projevit přehnanou starostlivostí o pohodu oběti, tj. násilníkovým hlavním zájmem je svou oběť dostat pryč ze zaměstnání a udělat ji/jeho tak plně ekonomicky závislou/závislého na něm/ní. Pokud tedy mluvíme o ekonomickém násilí, mluvíme hlavně o částečném či úplném omezení možnosti disponovat s finančními prostředky, o závislosti oběti na přídelu těchto finančních prostředků ze strany agresora apod.

Další členění forem domácího násilí je pak podle subjektu vůči kterému takové jednání směřuje, například:⁴⁴

1. Partnerské násilí

- *násilí vůči ženám* je podle různých statistik (např. podle občanského sdružení ROSA, BKB, Acorus aj.) nejčastější formou domácího násilí. Zajímavá se mi zdá úvaha o tom, že tato forma domácího násilí může pramenit již v dávné historii⁴⁵, např. když Nový zákon formuloval poslušnost ženy vůči muži, ve středověku pak sňatkem muž přebíral poručnictví ženy z jejího otce na sebe atd. Domnívám se však, že samotné zakotvení určující poslušnost nebo poddanost ženy vůči muži nemělo za cíl nadřadit jedno pohlaví (muže) nad druhé (ženu) či mu dát „legální nástroj“ k násilnému jednání vůči ženě. Podle mého názoru násilné jednání vůči komukoli rozhodně nemá kořeny v dávné historii, ale spočívá spíše v příčinách pramenící z osoby pachatele nebo záleží v jiných zdrojích jež mohou vyústit do násilného jednání (srov. např. výklad výše);
- *násilí páchané na mužích* dochází téměř výlučně v sebeobraně a procento takto spáchaného násilí mezi partnery je v porovnání s ostatními druhy násilí nepatrné; od žen se spíše očekává verbální násilí a skrytý způsob uplatňování moci a nátlaku⁴⁶; tím však samozřejmě tento druh násilí nechci nijak bagatelizovat;

⁴⁴ Gjuričová, Š., Kocourková, J., Koutek, J. Podoby násilí v rodině. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 2000, s. 77-80

⁴⁵ např. Gjuričová, Š., Kocourková, J., Koutek, J. Podoby násilí v rodině. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 2000, s. 75-80

⁴⁶ Gjuričová, Š., Kocourková, J., Koutek, J. Podoby násilí v rodině. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 2000, s. 75-76

- *násilí páchané na dětech* je snad nejhorší možnou formou násilí vůbec, protože směřuje vůči evidentně slabšímu jedinci, který se prakticky nemůže nijak bránit. Dnešní společnost se oproti dobám minulým snaží sice více chránit své nejzranitelnější členy, ale přesto k otřesným případům domácího násilí na dětech dochází. Traumatizující okolností ve vývoji dítěte pak představují týrání (viz např. případ „kuřimská kauza“⁴⁷), zneužívání (i sexuální) a zanedbávání zejména ze strany osob, které by o děti měly pečovat⁴⁸.

2. Násilí páchané dětmi

- *na rodičích, starších lidech neboli na „nadřazené autoritě“*, má společný objekt – „nadřazenou“ autoritu, tj. násilník jej projevuje vůči osobě, která z hlediska přirozené společenské hierarchie by pro něj měla představovat autoritu. Je skoro na denním pořádku dočíst se nebo slyšet z různých zdrojů o stupňující se agresi dětí zaměřené právě vůči jejich „vlastní přirozené autoritě“, tj. rodičům či starým rodičům, jako příklad uvedu případ z loňského roku, který se odehrál v Ostravě, kdy syn krátce po návratu z vězení (pozn. již v minulosti byl za trestný čin týrání svěřené osoby páchaném na rodičích odsouzen) opět týral své rodiče. Vyhrožoval jim zabitím, fyzicky je napadal apod. Vše skončilo v okamžiku kdy málem uškrtil svého otce a matka zavolala Policii ČR, která následně za využití nového trestněprávního institutu, násilníka – syna vykázala z bytu⁴⁹; stále častěji jsme tak svědky případů, kdy dítě napadne svého rodiče nebo ho psychicky vydírá či utiskuje⁵⁰;
- *na sourozencích*, domnívám se, že nejčastěji bude k takovému druhu násilí docházet mezi sourozenci, kteří si nejsou pokrevní příbuzní, tj. dítě se stalo součástí rodiny prostřednictvím institutu osvojení nebo pěstounské péče. Dítě, které je biologickým dítětem svých rodičů může „nevlastního“ (ne biologického) sourozence považovat za určitou konkurenci (rodiče nebudou svůj zájem směřovat pouze na něj, ale budou ho dělit poměrně i vůči druhému, či dalšímu dítěti). Biologické dítě tak může

⁴⁷ Autor neznámý. Kuřimská kauza: Přehled, jak jen to jde. Internetový článek dostupný dne 22.08.2011 z: <http://aktualne.centrum.cz/analyzy-a-specialy/clanek.phtml?id=430002>

⁴⁸ Gjuríčová, Š., Kocourková, J., Koutek, J. Podoby násilí v rodině. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 2000, s. 75-76

⁴⁹ Perdoch, J. Syn po návratu z vězení začal znovu týrat rodiče. Internetový článek dostupný dne 22.08.2011 z: <http://www.denik.cz/regiony/syn-po-navratu-z-vezeni-20100311.html>

⁵⁰ Nosko, J. Dohlíží na bezpečnost. A zbil svého otce. Internetový článek dostupný dne 22.08.2011 z: http://www.denik.cz/z_domova/dohlizi_na_bezpecnost.html

pociťovat frustraci z toho, že než se v jejich rodině objevilo nové dítě, jeho rodiče věnovali veškerou péči a pozornost jen jemu, teď tomu tak není a tento nově vzniklý stav bude připisovat právě novému členovi rodiny. Taková frustrace, jak již bylo výše uvedeno může pak vést k násilným projevům, invektivám směřujícím vůči nebiologickému sourozenci. I když se bude třeba jednat o dítě malé, tak i v tomto případě mohou být projevy psychického násilí intenzivní a zraňující. V praxi jsem se však setkala i s případem násilí, který se odehrál mezi vlastními (biologickými) sourozenci.

Kazuistika: Dítě, 5 let, které mělo o čtyři roky mladšího bratra. Byli to pokrevní příbuzní a domnívám se, že hlavním problémem byl příliš velký věkový rozdíl a nedostatek času ze strany rodičů. Po narození bratra se začal starší z chlapců patrně cítit odstrčený a začal mladšího bratra přesvědčovat, že je jenom „půjčený“ na pár týdnů, a pak ho půjdou rodiče vrátit zpět odkud ho vzali, protože nepatří do rodiny apod. (pozn. zde už se jednalo o první projevy psychické agrese, nakolik starší z kluků si již uvědomoval co říká). S přibývajícím časem pak taková slovní agrese přešla do útoků fyzických (napadání různými předměty, zavírání do skříně, bití apod.). Na mladšího z bratrů to v konečném důsledku mělo samozřejmě následky (nespavost, uzavřenost, odtazitost apod.), které bylo pak nutné řešit ve spolupráci s psychologem.

Skutečností však je, že je velmi složité případy domácího násilí vůbec prokázat, zejména pak případy psychického násilí, kde je oběť natolik vystrašená a traumatizována, že ze strachu z agresora o projevech násilí na ní páchaném raději mlčí. Kdo by si však myslel, že fyzické násilí je o to jednodušší rozeznat, mýlí se. Faktem zůstává nadále to, že následky fyzického násilí v podobě modřin, popálenin či zlomenin jsou na první pohled patrnější, ale často dochází k tomu, že sama oběť takové násilné jednání ze strany manžela, partnera, rodiče, sourozence apod. nepřizná. Mnohé nám však může napovědět např. chování oběti (tj. oběť se chová jinak než před spáchaným násilným jednáním) nebo nám též může napovědět dosavadní vývoj či život oběti, pramenící z příčin násilného jednání (více viz následující kapitola).

2. Genderové aspekty domácího násilí

Pojem „gender“ (ekvivalent „rod“) označuje kulturní a sociální konstrukty připisované mužům a ženám. Vznikl a používá se se záměrem odlišit ryze biologické určení muže a ženy terminologicky spojené s pojmem pohlaví od kulturního a sociálního určení⁵¹. B. Hart pak problematiku rodu chápe jako sociální konstrukci, jež se vytváří a udržuje v interakci mezi muži a ženami, přičemž maskulinní nebo femínní charakteristiky se zformují až ve vzájemných vztazích lidí, neboli v procesu interakce⁵².

V této kapitole se budu zabývat genderovými, neboli „pohlavními“ rozdíly u pachatelů domácího násilí. Domnívám se, že i dnes ve společnosti spíše panuje přesvědčení o tom, že pachateli domácího násilí jsou převážně muži. Tento fakt dokládají i mnohé zkušenosti pracovníků z pomáhajících institucí a neziskových organizací, které jsou následně promítnuty do různých statistik týkajících se obětí a pachatelů domácího násilí. Pokud bychom tedy vycházeli ze statistických údajů, bylo by toto tvrzení správné, i když už se mezi pachateli objevují také ženy. Z pohledu statistiky týkající se pachatelů domácího násilí, jsou muži pachateli ve více než 90% případů, zatímco podíl žen nedosahuje ani jedné desetiny⁵³.

Odborná literatura, doplněna mnohými statistikami rovněž vychází z toho, co bylo výše řečeno, že nejčastěji jsou pachateli domácího násilí muži, přičemž základem pro tato tvrzení je rozdílnost pohlaví a následně pak genderové aspekty předpokládající chování typicky „ženské“ nebo „mužské“.⁵⁴ Už od raného dětství se u člověka vyvíjí jeho pohlavní role ve společnosti, přičemž „roli“ v této souvislosti chápeme jako soubor směrnic, předpisů a pravidel určující pohlavně specifické chování osobnosti, např.: chlapcům se dostává pochvaly a ocenění, pokud se projevují tvrdě a odvážně, byť se budou prosazovat i násilně, kdežto od děvčat se spíše očekává, že budou jemná, ústupná, ochotna pomoci nebo že budou jen milé⁵⁵. Chlapci jsou tak odjakživa vedeni k tomu, že oni jsou ti silní, sebejistí a „vůdci smečky“, zatímco děvčata jsou vychovávána v duchu přizpůsobivosti, poslušnosti a pokoře. H. Barry (viz tabulku níže) v této souvislosti provedl etnologický výzkum zaměřený na pohlavně specifickou výchovu a dospěl k závěrům, že výchovný cíl „vůle a schopnost

⁵¹ Čermák, I., Hřebčíková, M., Macek, P. a kol. *Agrese, Identita, Osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 118

⁵² Hart, B. The construction of the gendered self. *Family Psychotherapist*, 1996, s. 43-60

⁵³ Kuchta, J. a kol. *Kriminologie II*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 95

⁵⁴ Karsten, H. *Ženy – muži*. Praha: Portál, s.r.o., 2006, s. 78

⁵⁵ Karsten, H. *Ženy – muži*. Praha: Portál, s.r.o., 2006, s. 77-81

pečovat o druhé“ je specifitější spíš pro dívky (v 82%), naproti cílům „úspěšnosti a sebedůvěry“, který byl typický více pro chlapce (v 85-87%).

Výchovný cíl	Pohlavní specifičnost		
	Pro chlapce	Nevyskytuje se	Pro dívky
Vůle pečovat o druhé	0	18	82
Zodpovědnost	11	28	61
Poslušnost	3	62	35
Úspěšnost	87	10	3
Sebedůvěra	85	15	0

* čísla udávají procentuální zastoupení, přičemž základem bylo 110 kultur

Výchova k pohlavním rolím z interkulturálního hlediska. Zdroj: Barry, H., Bacon, M.K., Child, I.L. *Across-cultural surfy of some sex differences in socialization. In Journal of Abnormal and Social Psychology* 55, 1957, s. 575-582

Vyšší procentuální zastoupení mužů jako pachatelů domácího násilí je patrně dáno i fyziognomickou skladbou mužů, tzn. muži jsou přirozeně silnější, svalově vyvinutější a proto mají větší fyzickou sílu (větší předpoklady k fyzické agresii). Domnívám se, že ženská síla spíš spočívá ve slovech, ve vyjadřování (předpoklady k „verbální agresii“) a že každé z pohlaví tak proti útokům vůči svojí integritě bojuje jinak, bojuje tak jak umí, tak jak mu je geneticky předurčeno (muži častěji sáhnou po fyzickém násilí a ženy naopak použijí spíš násilí ve formě verbálních ataků a někdy pak použijí i násilí fyzické). Biologické pohlavní rozdíly se totiž utvářejí v časově pevně stanovených krocích, tj. už při početí, avšak osobnost člověka (potažmo pachatele domácího násilí) má být posuzována jednak podle „mužských“ znaků (např. míra agrese, autoritativnosti, bojovnosti, dominance apod.) a jednak podle „ženských“ znaků (např. míra emocionality, závislosti, pasivity, tj. vypadat ve společnosti utlačovaně apod.)⁵⁶.

Rozdílnost a vliv pohlaví při páchání trestných činů je předmětem mnoha výzkumů, např. J.R. Lightdale a D.S. Prentice zkoumali vliv pohlaví na agresi jedince navozením experimentálních podmínek snížené sociální identifikovatelnosti. Zkoumané osoby měly

⁵⁶ Karsten, H. Ženy – Muži. Praha: Portál, s.r.o., 2006, s. 11-24

oslabený pocit zodpovědnosti vůči sobě i vůči společnosti, čímž se projevil vliv pohlaví na jednání jedince. Ženy pak vykazovaly stejnou tendenci k fyzicky agresivnímu chování jako muži⁵⁷. Ženy však na rozdíl od mužů hodnotí svoji agresivitu (agresivní chování) jako momentální neschopnost sebekontroly (emocionální agrese), kdežto muži vnímají agresi jako prostředek k nastolení pořádku (instrumentální agrese). Ženy také v souvislosti s vlastní agresi pociťují vinu, úzkost či strach, vnímají víc negativní důsledky takového chování a mají strach, že způsobí své oběti újmu nebo naopak, že oběť vyprovokují k odvetnému útoku⁵⁸.

2.1 Psychologické aspekty domácího násilí

Genderovým aspektům, které sehrávají při páchaní trestných činů, tedy i při domácím násilí svoji roli se věnuje i německý psycholog H. Karsten, který tvrdí, že rozdíly mezi mužem a ženou jsou dány biologicky, neboli geneticky. Ve své biografii se pak věnuje čtyřem psychologickým teoriím vzniku a vývoje pohlavních rozdílů⁵⁹:

- *teorie utvrzování* – vychází z toho, že určité chování specifické pro chlapce (muže) a dívky (ženy) se v nich utvrzuje od útlého věku; jak chlapcům, tak dívkám je vštěpováno takové chování, které společnost považuje z hlediska jejich pohlaví za přiměřené;
- *imitační teorie* – vychází z teorie naučeného chování s akcentem na pohlaví, tj. že dívky a chlapci odkoukávají typické chování pro své pohlaví, napodobují a přejímají ho;
- *identifikační teorie* – podle které mají pro ustavení pohlavně specifických způsobů chování ústřední význam primární vztahy, tj. rozvíjení vztahů mezi rodiči a dítětem (dívka se identifikuje s matkou a chlapec se naopak identifikuje s otcem). Pokud tedy dítě vyrůstá v násilnickém prostředí, kde např. otec bude útočit na matku (příp. naopak), je pravděpodobné, že tento vzor chování vůči opačnému pohlaví dítě odkouká a bude se chovat v budoucnu stejně i ono samo;
- *kognitivní teorie* – vychází z ustavení základního předpokladu (povědomí) o trvalé a neměnné příslušnosti k jednomu či druhému pohlaví. Jinak řečeno, až poté co si dítě

⁵⁷ Lightdale, J.R., Prentice, D.A. Rethinking sex difference in aggression: Aggressive behavior in the absence of social roles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1994, s. 34-44

⁵⁸ Campbell, A. Muncer, S. Sex differences in Aggression: Social Representation and Social Roles. *British Journal of Social Psychology*, 1994, s. 233-240

⁵⁹ Karsten, H. *Ženy – Muži*. Praha: Portál, s.r.o., 2006, s. 31-45

uvědomí, zjistí, ke kterému pohlaví náleží (kognitivně se zařadí mezi jedno či druhé pohlaví) nastoupí teorie identifikace, imitace a utvrzení.

Lidská osobnost se tvoří totiž historicky v sociogenezi aktivity subjektu v konkrétních společenských či mezilidských vztazích, přičemž podstatné je právě sociální učení⁶⁰.

V kriminologii bývá osobnost pachatele popisována jako organický celek duševního života člověka zahrnující jak biologické, tak sociální podmínky jeho života, včetně společenských vztahů⁶¹. A. Marešová pak popisuje osobnost pachatele rovněž skrze *psychologické* (schopnosti, charakter, temperament, volní vlastnosti, motivace, postoje, zájmy, extraverte, introverze atp.) a *sociobiologické* (adaptace, maladaptace) teorie a zároveň připouští, že neexistuje jednotná, ucelená a obecně uznávaná koncepce osobnosti pachatele trestného činu⁶². Je tomu tak z důvodu, že člověk, jeho vlastnosti a schopnosti jsou natolik jedinečné a osobité, že z nich nelze určit jakýsi standard, průměr, osobnostní normu, tj. relativně přesně vymezené pásmo, odchylku, od které lze rozpoznat, diagnostikovat, třídít a popsat za použití pojmosloví konkrétního vědního oboru takové lidské vlastnosti, či projevy lidské osobnosti, jež by jednoznačně identifikovaly pachatele trestného činu⁶³. Lidská osobnost je natolik různorodá, jiná a výjimečná, že nikdo z nás si mezi lidmi nenajde co do osobnostního profilu věrnou kopii.

K. Zbořilová, která se také věnuje problematice domácího násilí vyprofilovala jakési dva základní typy, hlavní rysy násilného pachatele:⁶⁴

1. Sociálně problémový jedinec - násilník, který má trestní minulost, patrně v násilném prostředí vyrůstal, obklopuje se lidmi s podobným, tj. násilným zaměřením a projevy svého agresivního jednání se ani na veřejnosti nesnaží nijak skrývat. Je to agresivní a nepřizpůsobivý typ člověka, který se navíc často alkoholizuje či užívá jiné omamné a psychotropní látky.

2. Násilník (na pohlaví nezáleží) dvojí tváře - vyznačuje se typicky navenek slušným a pozorným jednáním vůči své oběti, v okolí vzbuzuje dojem uspořádaného

⁶⁰ Suchý, O., Ratinov, A.R., Urbanová, M. a kol. Osobnost pachatele. 1. díl. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1985, s. 3

⁶¹ Hyhlík, F., Nakonečný, M. Malá encyklopedie současné psychologie. Praha: SPN, 1973, s. 103-238

⁶² Marešová, A. Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobností a vybraných typologií. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 16-20

⁶³ Marešová, A. . Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobností a vybraných typologií. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 16-20

⁶⁴ Zbořilová, K. K problematice domácího násilí. Praha: Kriminalistický sborník č. 4, 2006, s. 37

a bezproblémového soužití, přičemž skutečnost je zcela opačná. Za zdmi bytu se odehrává stejné násilí, jaké se odehrává v případě domácnosti s násilníkem typu ad 1. Na rozdíl od sociálně problémového jedince, se násilník tohoto typu ve společnosti chová v rámci, a podle uznávaných a přijatých společenských norem, s akcentem chovat se mile, tolerantně a empaticky.

Dále pak K. Zbořilová uvádí ještě tři další nejobvyklejší a možné typy násilných pachatelů, jejichž typové vlastnosti (hlavní rysy jejich chování) vychází z předchozích základních typů násilných pachatelů:

- *rozpadlý alkoholik* – pachatel, který se před samotným násilným jednáním silně alkoholizuje nebo užije jinou omamnou či psychotropní látku - pachatel je deprivován⁶⁵. Nejčastěji se tyto typy pachatelů (typově ho lze zařadit pod charakteristiku ad 1.) vyskytují v sociálně slabém prostředí;
- *psychopatický pachatel* – je charakteristický tím, že některé jeho vlastnosti jsou nadměrně rozvinuté, jiné naopak potlačené, výrazně podprůměrné, takže výsledkem je sice osobnost integrovaná, ale v krajní nerovnováze; osobnostní nevyváženost zpravidla přináší jedinci i jeho okolí mnoho problémů nezřídka antisociálního charakteru; těžiště odchylky může spočívat v oblasti citové, volní, pudové nebo může být smíšené⁶⁶. Tento typ násilníka je velmi nebezpečný, používá mučivé způsoby týrání a své chování dokáže výborně maskovat. Je mistrem manipulace, lží a často oběť pronásleduje i po skončení vztahu⁶⁷;
- *reaktivní násilník* – tento typ násilníka se vyskytuje nejčastěji. Jedná se o „běžný“ typ člověka, pro kterého není charakteristická žádná porucha, či predispozice k jednomu z předchozích typů pachatelů. Jeho násilné jednání má původ v nezvládnutelné stresové situaci, kdy se s touto situací jedinec nedokáže vyrovnat jinak, než agresivně. Projev jeho agrese pak nejčastěji směřuje vůči jeho partnerce (partnerovi), na kterém si prostřednictvím násilného jednání vybije svoji zlost, bezmoc, frustraci. Problémem se takové jednání stane v okamžiku, kdy se tento způsob ventilace (projev agrese vůči partnerce/partnerovi) stává stále častějším a samozřejmým způsobem jak se vyrovnat

⁶⁵ deprivace (deprevation) je mravní zhrubnutí osobnosti buď a) nevhodným působením sociálního okolí nebo b) vlivem choroby, např. alkoholizmu, senilní demence, progresivní paralýzy, psychózy. In Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000, s. 105

⁶⁶ Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000, s. 386

⁶⁷ Šrámová, J. Domácí násilí [rukopis]/Jana Šrámová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2007, s. 16

s vlastním neúspěchem, strachem z budoucnosti, hněvem či posilováním vlastní pozice v hierarchii rodiny.

Typy, či charakteristické rysy, podle kterých by bylo možné jednotlivé pachatele řadit do skupin je určitě mnoho, ale vzhledem k tématické omezenosti mé práce jsem uvedla jen ty, o kterých si myslím, že se v praxi vyskytují nejčastěji a které zároveň poskytují určité východisko pro definování ostatních typologických rysů příznačných u pachatelů násilných trestních činů souvisejících s problematikou domácího násilí.

2.2 Muži a domácí násilí

O mužích v souvislosti s domácím násilím se spíše mluví jako o těch, kteří toto násilí páchají a méně neboli skoro vůbec se o mužích mluví jako o obětech domácího násilí. Představa muže jako skutečné oběti domácího násilí je dnes pro mnohé směšná až absurdní, zejména pak pro představitele různých feministických spolků, pro které pravá příčina domácího násilí ještě stále spočívá v patriarchálním uspořádání rodiny, která řadu let uznávala a uznává jakousi „nadřazenou“ pozici muže nad ženou, která zároveň dovolovala muži vynucovat si poslušnost ženy i násilnými prostředky, a v souvisejících genderových rolích obou pohlaví – muže jako jediného živitele a ochránce ženy, která byla spíše submisivní domácí hospodyně a vzorná pečovatelka o děti, tak paradoxně i pro konzervativnější část populace, které představa týraného manžela připadala neuvěřitelná až komická⁶⁸.

Koncem šedesátých let 20. století se problematika domácího násilí začala postupně dostávat do zájmové sféry i široké veřejnosti, médií či akademických kruhů, a tím se také postupně dostalo do povědomí široké veřejnosti i domácí násilí páchané na mužích. Dokonce některá antifeministická seskupení a příslušníci konzervativních politických kruhů, opírající se o jimi vytvořenou novou teoretickou konstrukci začali trivializovat dopad domácího násilí na ženy, jako „odplatu“ za feministická hnutí 19. století, která vždy shledala pachatelem domácího násilí právě muže a která z obavy, že zájem o týrané muže by odvrátil pozornost od týraných žen, pak reagovali na genderově neutrální vědecké práce o domácím násilí až hystericky⁶⁹.

Skutečnost, že domácím násilím páchaným na mužích se veřejnost nezabývá stejně podrobně jako domácím násilím vůči ženám potvrzuje i francouzská psychologka a socioložka E. Banditer (představitelka francouzského feminismu), přičemž vychází z mýtu,

⁶⁸ Gelles, R. J. Family Violence. Annual Review of Sociology, 1985, s. 347-367

⁶⁹ Leonard, J. The Hidden Victims of Domestic Violence. Stellenbosch: XIth International Symposium on Victimology, 2003, s. 56

že „vše, co oslabuje koncept mužské dominance a obraz ženy oběti, je pokládáno za nehodné seriózní úvahy; pokud se o něčem takovém i uvažuje, tak se vždy vychází z předsudků, že násilí spáchané ženou je procentuálně zanedbatelné, že atak ženy je vždy jen reakcí na mužské násilí a nakonec, že takové ženské násilí, kterým se obvykle brání vůči muži je legitimní⁷⁰. Zastává též názor, že násilníci mají své zastoupení jak v řadách mužů, tak v řadách žen, i když násilníků mezi muži je statisticky více. E. Banditer považuje otázku ženského násilí a ženské moci za cíleně opomíjenou, z čehož pak i veřejnost vidí častěji mezi oběťmi domácího násilí spíš ženy, které zároveň považuje za utiskované a nevinné⁷¹.

Prostřednictvím různých antifeministických seskupení, publikací či dat neziskových organizací, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí se tak o týrání mužů máme možnost dozvědět více. Avšak o domácím násilí páchaném na mužích se i dnes mluví stále málo. Důvod, proč je tomu tak patrně vychází z feministické koncepce, která často připomíná, že mužská genderová role je charakterizována soběstačností a odolností, což v konečném důsledku pak mužským obětem domácího násilí (psychicky) brání vyhledat pomoc. Následkem je, že muži příslušné instituce, které pomáhají obětem domácího násilí, kontaktují až při mnohem závažnějších incidentech než ženy⁷².

Statisticky jsou však stále nejčastějšími oběťmi domácího násilí ženy, což v kontextu utváření genderových identit znamená, že muži se oběťmi domácího násilí ze strany jejich partnerek nestávají až tak často. Výše popsané potvrzuje i uvedená tabulka, která nám demonstruje počty obětí domácího násilí při rozlišení pohlaví. Údaje jsou získány z intervenčního sdružení pomáhající obětem domácího násilí – Bílého kruhu bezpečí v letech 1999 – 2000 a v letech 2004 – 2011:

Klienti (gender)	Rok 1999	Rok 2000	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009	Rok 2010	Rok 2011
Ženy	185	167	326	818	817	735	664	647	775	806
Muži	17	13	90	192	155	151	168	140	162	203

⁷⁰ Banditer, E. Tudy cesta nevede. Slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu. Praha: Karolinum, 2004, s. 57-58

⁷¹ Banditer, E. Tudy cesta nevede. Slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu. Praha: Karolinum, 2004, s. 73-77

⁷² Dalton, C., Schneider, E.M. Battered Women and the Law. 1st edition. New York: Foundation Press, 2001, s. 127-128

Počet klientů – obětí domácího násilí Bílého kruhu bezpečí v ČR v letech 1999 až 2000 a 2004 až 2011. Zdroj BKB dostupný dne 30.04.2012 z: <http://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>

Kanadský institut zveřejnil na svých internetových stránkách rovněž statistické údaje týkající se motivů, které vedly k manželským vraždám. Jak popisuje níže uvedená tabulka, nejsilnějším motivem obou pohlaví je hádka, při které dochází k vzájemnému napětí⁷³ mezi manžely, což může pak v konečném důsledku vyústit k fatálnímu fyzickému (instrumentálnímu) napadnutí druhého aktéra hádky. Naopak nejslabším motivem se ukázal zisk či ochrana majetku.

Motivy	Mužské oběti	Ženské oběti
	v %	v %
Hádka (konflikt)	66	38
Žárlivost	10	25
Frustrace či vztek	8	19
Pomsta	5	3
Zisk či ochrana majetku	1	3
Jiný motiv	10	13

*výzkum byl provedený na vzorku 100 lidí

Motivy vražd mezi manžely v Kanadě v letech 1993 až 2002. Zdroj: *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2004. Catalogue No. 85-224-XIE. Canadian Centre for Justice Statistics, 2004*

V rámci domácího násilí páchaném na mužích je určitě na místě se zabývat také formami tohoto druhu násilí, které užívají ženy – agresorky. Ženské způsoby páchaní domácího násilí se od těch mužských mohou lišit. Zatímco muž používá především sílu fyzickou, zneužívá ekonomické závislosti ženy, tak žena agresorka spíše využívá násilí ve formě:

- odepření tělesných požitků (např. sexu);
- zesměšňování muže, a to i veřejně pro jeho neschopnost;
- psychické vydírání a manipulace, kde jim jako nástroj poslouží např. děti;

⁷³ napětí (tension), tenze – nepříjemný emocionální stav vyskytující se v situaci konfliktu (hádky), stresu a frustrace, ohrožení či strachu. In: Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000, s. 341

- fyzické násilí a násilí, při němž použije různé instrumenty (např. nůž, popálení žehličkou).

Výjimečné ovšem nebyly ani projevy jako vyhrožování (např. sebedestrukci), vydírání (např. že mu vezme děti), cílená destrukce blízkých věcí, kontrola hospodaření s penězi, sexuální nátlak či dokonce fyzické kontakty typu pohlavku či zatřesení⁷⁴.

Pokud tedy budeme mluvit o mužích jako obětech, budeme mluvit o dvojí stigmatizaci, protože muž jako oběť domácího násilí má naproti ženě oběti domácího násilí ztíženou svoji situaci tím, že kromě předsudků, které panují ve společnosti, musí čelit i předsudkům ze strany mužů a taktéž genderovým stereotypům o roli muže, které jsou společnosti vlastní a které mu v konečném důsledku mohou bránit vyhledat účinnou pomoc⁷⁵.

Naše společnost je bohužel nastavena těmito předsudky na to, že se nepředpokládá a nepřipouští možnost, že i muž by se mohl stát obětí domácího násilí. Je to dáno především i genderovou socializací mužů, která probíhá u mužů jinak než u žen. Její podstatou je kladení důrazu na mužskou agresivitu, sílu a soutěživost – tedy „typické“ mužské vlastnosti – komunikační schopnosti, na druhou stranu zas nejsou u mužů tolik podporovány, protože se má za to, že to jsou spíš „typické“ vlastnosti dívek a žen⁷⁶.

P.W. Cook provedl výzkum, jež byl proveden formou rozhovorů s asi sto muži, kteří se stali oběťmi domácího násilí. Zjistil, že muži jako oběti domácího násilí prožívají něco jako stud, který například u ženských obětí nenalezneme. Podstata tohoto zvláštního druhu studu spočívá v tom, že se muži bojí, že okolí a společnost je bude považovat za tzv. „wimp“⁷⁷. Muž totiž těžko nese, pokud jej napadne někdo slabší (žena) a stydí se za to, že jí atak nemůže opětovat, resp. že na útok ze strany ženy nereaguje taky útokem. Také se obávali reakce svých přátel, příbuzných a kolegů z práce, pokud by se jim svěřili s tím, že je doma manželka (partnerka, družka) fyzicky týrá. Měli obavu, že by je okolí odsoudilo

⁷⁴ Buriánek, J., Kuchař, P. a kolektiv autorů. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton, 2006, s. 41 – 49

⁷⁵ Hamrlová, M. Domácí násilí na mužích – poznámky k diskusi. Příspěvek určený pro genderové konfrontace – nepublikovaný rukopis, 2008, s. 28

⁷⁶ Buriánek, J., Kuchař, P. a kolektiv autorů. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton, 2006, s. 34

⁷⁷ wimp - (z angl.) znamená chudák, neschopný člověk, ňouma (slang.), nula, sketa (slang.), slaboch, zbabělec

za to, že nejsou schopni zvládnout svou ženu a že by je považovali za méněcenné muže, kteří dělají svému rodu jen ostudu⁷⁸.

Všechno to, co jsem popsala výše, tak vede dle mého názoru obecně společnost k cílené nevšímavosti a latentnímu přístupu, pokud se bude jednat o muže jako oběti domácího násilí. Domnívám se, že zejména dnes, v době ženské emancipace by měla společnost věnovat rovněž zvýšenou pozornost i mužským obětem a neměl by se tento společenský problém tolik podceňovat.

Tak jako u žen existuje syndrom týrané ženy, u mužů se tento syndrom vyskytuje též přičemž pomoc týraným mužům se řídí stejnými zásadami jako pomoc týraným ženám⁷⁹.

2.3 Ženy a domácí násilí

O ženě se nejčastěji mluví jako o oběti domácího násilí, přičemž vycházíme ze skutečnosti, že žena fyzicky slabší a ekonomicky závislejší na svém trýzniteli než je tomu naopak. O. Matoušek pak definoval týranou ženu následovně: „*Týraná žena často vyrůstala v rodině s dominantním otcem nebo bez otce. Takové ženě mužovy drsné praktiky – dokud nepřekročí určitou mez – připadají normální nebo jeho projevy násilí omlouvá, minimalizuje. I když se odhodlá mužovo chování oznámit, má sklon vzít obvinění zpět. Na muže, případně na rodinu a domov je silně citově vázaná. Muž má obvykle k ženě majetnický vztah, žárlivým postojem se snaží ženu sociálně izolovat, za násilí dává vinu jí a zlehčuje jeho následky.*“⁸⁰

Definice O. Matouška patrně vychází z toho, že žena, která již vyrůstala v prostředí, kde násilí bylo běžnou realitou a součástí každodenního života, jen stěží dokáže rozeznat co je nebo není projevem domácího násilí. Častokrát se tak stává, že takové ženě se zdá být chování manžela ještě přijatelné, případně si ona sama dává za vinu, že její „nedokonalost“ vyprovokovala jejího muže k agresi. Neméně obvyklým je též jakási odpovědnost vůči dětem, které týrána žena nechce připravit o otce či kompletní rodinu. Bohužel si však neuvědomuje, že násilné prostředí, kterého jsou děti často svědkem má za následek jejich zvrácenou představu o fungování mezilidských vztahů, zejm. pak ve vztazích mezi mužem a ženou. Je dokázáno, že děti, které vyrůstaly v násilném prostředí, se pak v dospělosti mnohem častěji přiklání k agresi, než ty, které vyrůstaly v harmonickém rodinném prostředí. Jak již bylo

⁷⁸ Cook, P.W. Abused Men. The Hidden Side of Domestic Violence. Westport: Praeger Publishers, 1997, s. 52- 63

⁷⁹ Čírtková, L. Problematika týraného muže. Zdroj dostupný dne 30.08.2011 z: http://www.domacinasili.info/cze/komentare/ludmila_cirtkova/158_abused_men

⁸⁰ Matoušek. O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, s.r.o., 2002, s. 245

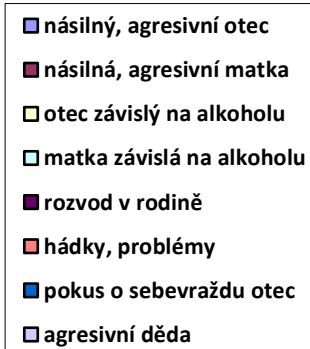
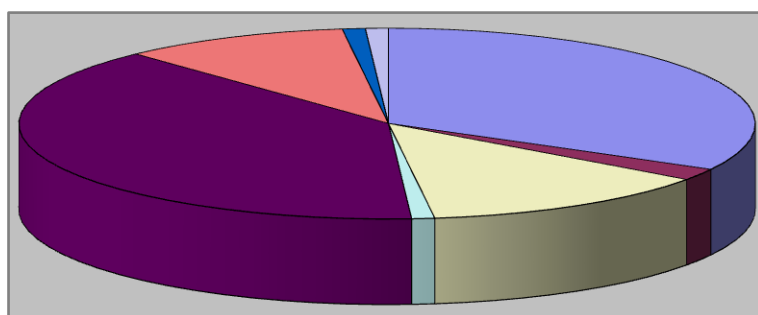
na jiném místě zmíněno, bude se v takovém případě jednat o naučené chování, tj. že dítě si násilné chování osvojí, protože jej bude pozorovat, vnímat jako normální vztah mezi mužem a ženou.

Násilné jednání ze strany manžela (partnera, druhá) však týraná žena obvykle rozpozná až pozdě, protože jak je právě pro domácí násilí typické, začíná pozvolna a postupně se stupňuje jak četnost útoků, tak jeho intenzita. Na skutečnosti, proč ženy tak dlouho vydrží zůstat s násilným partnerem, se podílí několik faktorů⁸¹:

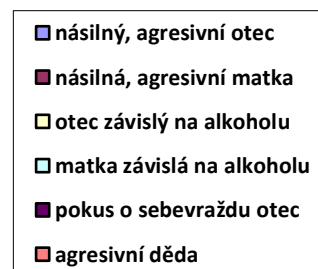
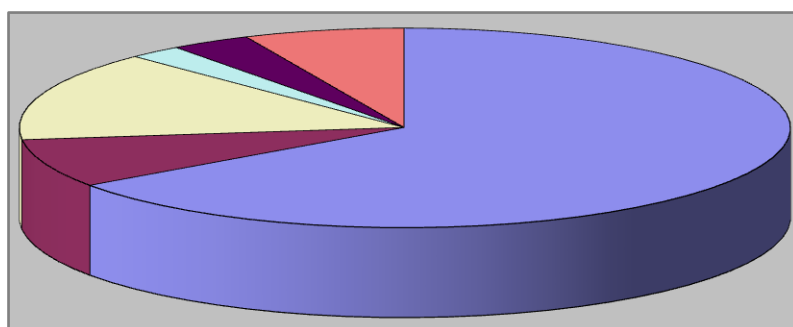
- jejich strach z mužových výhrůžek zbitím, zabitím, ztráty dětí, samoty apod.;
- subjektivní pocit z nedostatku možností pro odchod od násilného manžela spočívající zejm. v sociální (bránění v kontaktu s rodinou, přáteli) a ekonomické (některé ženy nepracují nebo jim bylo zakázáno pracovat) izolaci oběti;
- věření v lásku, tzn. že oběť doufá, že násilné chování je dočasné, že její partner se změní nebo jen to, že oběť má silnou citovou vazbu k svému agresorovi;
- náboženské přesvědčení vycházející z desatera – „miluj bližního svého víc než sebe sama“, pak také přesvědčení v její vlastní slabosti, že kdyby přece jen manžela opustila, vzala by dětem otce;
- zážitky z dětství – každodenní přítomnost násilí, kterou se postupně naučila brát jako „normální“ součást vztahu.

Jak již bylo výše uvedeno O. Matoušek vychází při své definici „týrané ženy“ ze skutečnosti, že taková žena už musela s největší pravděpodobností v násilném prostředí vyrůstat. Zajímavé je, že tento fakt podporuje i statistika (viz tabulky níže) provedena občanským sdružením ROSA, která dokazuje transgenerační přenos násilných druhů chování, kde až 46,5% klientek označila rodinu pachatele za problematickou, přičemž 51% žen jako obětí vyrůstalo v takové rodině. Za problematickou rodinu byla označena rodina, kde muž užíval pravidelně násilí vůči svojí ženě, rozvod proběhl z důvodu despotických vlastností muže, kde se muž vlivem alkoholu choval agresivně nebo kde oběti zažily samy násilí ze strany rodičů, příp. ze strany dominantní a despotické matky.

⁸¹ Hronová, M., Vavroňová, M. Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008. Občanské sdružení ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy, 2009, s. 3-4

Původní rodina oběti (problematickou rodinu uvedlo 100 ze 196 klientek (obětí) občanského sdružení ROSA, výzkum byl proveden v roce 2008). Zdroj: Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008, dostupný 30.08.2011 z: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

Původní rodina pachatele (problematickou rodinu pachatele uvedlo 89 ze 196 klientek (obětí) občanského sdružení ROSA, výzkum byl proveden v roce 2008). Zdroj: Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008, dostupný 30.08.2011 z: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

Mýtus, že domácí násilí je jen záležitostí určité skupiny lidí, přičemž nejčastěji je touto skupinou myšleno, že se jedná o sociálně slabší rodinu je již dávno překonán a jak potvrzuje i níže uvedená statistika, domácí násilí zažívají lidé bez ohledu na své vzdělání či sociální postavení. M. Hronová, která se dlouhodobě věnuje obětem domácího násilí v občanském sdružení ROSA, uvádí, že až 51% obětí jsou ženy se středoškolským vzděláním, následují je vysokoškolsky vzdělané ženy (25%) a ten samý trend platí i pro pachatele domácího násilí, kde se ho nejčastěji dopouštějí muži se středoškolským vzděláním (33,2%), následují muži –

pachatelé s výučním vzděláním (31,1%) a těsně za nimi jsou pak vysokoškolsky vzdělaní pachatelé (29,6%)⁸².

Co je však pro mě překvapující, je fakt, že nejčastěji se ženy jako oběti domácího násilí setkávají vždy s psychickým násilím (100%)⁸³. Totiž v takřka každé vědecké publikaci se mluví o tom, jak muži nejsou natolik verbálně nadáni, že spíše disponují silou fyzickou a proto se častěji než u žen s psychickým násilím setkáváme u mužů jako obětí. Domnívám se, že rozdílnost v četnosti psychického násilí páchaném na mužích či ženách můžeme spatřovat v tom, že občanské sdružení ROSA se zabývá pouze problematikou ženských obětí domácího násilí, a tudíž nám v jejich statistikách chybí objektivní údaje o zkušenosti s jednotlivými formami domácího násilí rozdělených podle genderových vlastností pachatele (oběti).

O skutečnosti, že s psychickým násilím se nejčastěji setkávají ženy, se dá dle mého názoru polemizovat. Dalším faktem je též skutečnost, že o násilí páchaném na mužích se pořád mluví méně než o násilí páchaném na ženách. Tento jev je patrně dán existujícími předsudky jak ve společnosti, tak na straně samotných mužů o genderových stereotypech o typicky mužských rolích ve společnosti⁸⁴ (např. v rámci genderové socializace je kladen důraz na mužskou agresivitu, sílu a soutěživost⁸⁵). Nicméně lze však říct, že psychické následky budou u mužů i žen stejné, tj. horší navazování vztahů, nedůvěra vůči opačnému pohlaví, strach z opětovného násilí, či doživotní následky projevující se na zdraví (deprese, úzkost, poškození sítnice, hluchota následkem prasklého bubínku, vlivem dlouhodobého stresu se u některých žen objevilo též nádorové onemocnění či jiná nemoc⁸⁶ apod.). Následky po prožitém domácím násilí se ale mohou projevit i jinak, např. narušenými představami o výchově, mezilidských vztazích či domněnkou, že takové jednání je v určitých situacích zcela normální.

⁸² Hronová, M., Vavroňová, M. Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008. Občanské sdružení ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy, 2009, s. 3-4

⁸³ srov. Hronová, M., Vavroňová, M. Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008. Statistické údaje o.s. ROSA - Zkušenost obětí s násilím. Občanské sdružení ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy, 2009. Zdroj dostupný 30.08.2011 z: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

⁸⁴ Hamrlová, M. Domácí násilí na mužích – poznámky k diskusi. Příspěvek určený pro genderové konfrontace – nepublikovaný rukopis, 2008, s. 28

⁸⁵ Buriánek, J., Kuchař, P. a kolektiv autorů. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton, 2006, s. 41-49

⁸⁶ Vavroňová, M. Zdravotní následky násilí. Zpravodaj ROSA č. 1/2009, s. 3-4

Z praxe: Osoba, která si v dětství prošla domácím násilím a které na ni zanechalo některé z výše popsaných následků (zejm. narušení mezilidských vztahů, nemoc). Kazuistika: Otec vysokoškolsky vzdělaný, v práci profesně uznávaný, matka středoškolačka, která však neměla nikdy touhu realizovat se v práci a dlouhé roky byla na mateřské, jednu dobu pak pracovala jako prodavačka. Jediný příjem rodiny představoval plat otce a přirozeně se role v rodině rozdělily tak, že otec byl živitelem a matka pečovala o domácnost a děti. Stejnost prostředí, minimální kontakt s okolím vedlo matku k přesvědčení o její „nepotřebnosti“, což vedlo k stále častějším hádkám a vzájemnému osočování, co vyústilo k jejich společnému alkoholismu. Ten pak vedl k fyzickému násilí ze strany matky vůči dětem (facky, pohlavky, tahání za vlasy, bití různými předměty). Fyzické násilí pak doplnilo násilí psychické (nadávky, vyhrožování sebeustrukcí, sociální izolace – odpírání kontaktu s přáteli), což na obětech (dětech) zanechalo zejm. následky v podobě již zmiňovaného narušení mezilidských vztahů. Ve vztahu ke svým dětem např. uplatňovali „důkladnější“ výchovu spočívající v „nutnosti“ pohlavku, různých fyzických trestů apod., přičemž si vůbec nepřipouštěli možnost, že se mohou dopouštět domácího násilí.

Dle mého názoru by proto dnešní společnost měla věnovat podstatně více pozornosti problematice domácího násilí a tak jak se kdysi ve školách vyučovala sexuální výchova nebo dopravní výchova, měla by se náležitá pozornost věnovat právě i domácímu násilí. Na druhou stranu to však může být značně složité, nakolik ještě stále převládá určité dogma o ženských obětech domácího násilí, neúměrných fyzických trestech dětí apod. I když můj názor je takový, že ať už se jedná o fyzické trestání dětí nebo o domácí násilí, stále je ve společnosti trend zacházet v těchto tématech až příliš do extrémů. Není vhodné nic podceňovat, ani naopak nic přeceňovat. Najít optimum v řešení obou problémů je ale značně obtížné a bude trvat ještě několik let, než se odborná a i laická veřejnost naučí k problematice domácího násilí přistupovat s určitým nadhledem umožňujícím najít optimální způsoby jak nežádoucím jevům domácího násilí předcházet.

Nicméně lze za úspěch v této otázce považovat již to, že se o domácí násilí, jeho příčinách, formách začalo mluvit a podnikly se rovněž první kroky v prevenci (pojmenování problému a nastínění možností jak domácí násilí rozeznat a jak mu event. předejít) a pomoci obětem domácího násilí (např. vznik pomáhajících institucí).

3. Oběť domácího násilí

V předchozí kapitole jsem se zabývala různými aspekty domácího násilí, které čtenáře postupně uvedly do problematiky domácího násilí. Touto kapitolou pak „uzavřu“ exkurs „základních pojmů“ domácího násilí, tj. budu se věnovat oběti domácího násilí.

Vědní disciplína zabývající se poznatky o obětech trestných činů, a tedy nejen o obětech domácího násilí se nazývá viktimologie (latinsky *victima* = oběť), která je ve vztahu ke kriminologické vědě autonomní, protože jejím předmětem zkoumání je pouze oběť trestného činu a její vztah k pachateli⁸⁷. Viktimologie tedy zkoumá vztah mezi pachatelem a obětí, osobnostní profil oběti z biologického, sociálního a psychologického hlediska a systém preventivních a terapeutických opatření⁸⁸. Vznikla v druhé polovině dvacátého století⁸⁹. Viktimologie se zabývá zkoumáním těch faktorů, které umožňují nebo které nasvědčují tomu, že se někdo stane obětí trestného činu. Na druhé straně se viktimologie též věnuje psychologii obětí, přičemž se následně ze získaných poznatků snaží preventivně působit na možné oběti trestných činů.

Faktem totiž zůstává, že obětí trestného činu může být kdokoliv z nás, bez ohledu na naše vzdělání, hmotné zabezpečení či pohlaví. Oběťmi se mohou stát jak muži, tak ženy, vysokoškolsky vzdělaní či lidé s nižším vzděláním, mladí či staří. V souvislosti s oběťmi domácího násilí nejčastěji mluvíme o:

- manželovi/-ce, partnerovi/-ce, druhovi/-žce či bývalém manželovi nadále žijícím ve společném obydlí;
- dětech, které kromě toho, že se mohou stát oběťmi domácího násilí, se často stávají i svědky domácího násilí;
- seniorech, kteří žijí ve společné domácnosti se svými dětmi a jejich dětmi (vnoučaty);
- nebo osobách zdravotně (tělesně či mentálně) handicapovaných, které jsou navíc odkázané právě na pomoc blízkých.

Co se týče určitých predispozic k tomu, abychom se stali obětí trestného činu (domácího násilí), tak tak jak existují určité osobnostní (povahové) predispozice u pachatele, tak obdobné existují i u oběti. Zajímavé přitom je, že obě predispozice mají společného jmenovatele – již dříve zažitá násilí v rodině. Tedy dítě, které vyrůstá v násilné rodině, kde např. otec bije

⁸⁷ Kuchta, J. a kol. Kriminologie, 1. část. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 107

⁸⁸ Kaiser, G. Kriminologie, 8. Neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Juristischer Verlag, 1989, s. 283

⁸⁹ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 11

matku, takový model (vzájemného, mezilidského vztahu muže a ženy) chování přejímá a přijímá ho za správný (zracionalizuje si jej). Za „správný“ ho přijme mj. i proto, že celý život vyrůstalo v narušených rodinných vztazích, žádný jiný vztah mezi mužem (otcem) a ženou (matkou) nezažilo a proto se mu takový násilnický vztah mezi nimi může zdát naprosto normální. Až tedy bude mít takové dítě jednou svoji vlastní rodinu, přinese si do ní již „narušený model chování mezi mužem a ženou“ a pravděpodobně bude též vyhledávat osobnostně násilné typy opačného pohlaví. Dá se tedy s určitou nadsázkou říct, že to co platí o predispozicích na straně pachatele, platí i o predispozicích na straně oběti. Pokud tedy dítě vyrůstalo v násilném prostředí „může se z něj stát/vyrůst“ jak pachatel, tak i oběť.

Pachatelé domácího násilí jsou navíc někdy i velice dobří manipulátoři, tj. svoje útoky poté omlouvají, chvíli se opět chovají jako milující a oddaní partneři a oběť ze strachu ztráty partnera, bydlení či jen z důvodu prosté ekonomické závislosti na pachateli nebo společenského odsouzení, s násilným partnerem/manželem zůstane. Tyto oběti si však často neuvědomují nebo si nechtějí uvědomit, že týrání (domácí násilí), které je navíc stále intenzivnější a dlouhodobé může nakonec vést v tom lepším případě (pokud následky domácího násilí nejsou smrtelné) k *syndromu týraných obětí*⁹⁰, jehož typickými projevy jsou pocity bezmoci, sebeobviňování, nízké sebevědomí, úzkosti, deprese, poruchy spánku, sebevražedné sklony, popírání, omlouvání násilí, různé psychosomatické onemocnění jako migrény, žaludeční vředy, nechutenství, astma, urologické potíže aj., tendence k užívání alkoholu, drog či jiných návykových látek⁹¹.

3.1 Profil oběti

V předchozím výkladu jsem naznačila, že status oběti může být dán určitou predispozicí. Tato predispozice se dle mého názoru nejčastěji vytváří již v dětství, kdy dítě přijímá množství informací, mj. i určité modely chování, se kterými se identifikuje a později se podle nich chová. Násilné jednání ze strany partnera mu tak přijde normální a zcela běžné. A častokrát právě z tohoto důvodu (a pokud nemá oběť žádné zjevné fyzické následky) není vůbec jednoduché oběť trestného činu odhalit.

⁹⁰ Acorus, o.s. Postraumatická stresová porucha. Základní informace. Článek ze dne 08.09.2011 dostupný z: <http://www.acorus.cz/cz/posttraumaticka-stres.-porucha/zakladni-informace.html>

⁹¹ Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Brno: Justiční akademie České republiky, 2004, s. 64 - 67

Pro oběti násilí je totiž typická ztráta důvěry a dlouhodobě přetrvávající pocit strachu, zatímco „normální“ člověk důvěruje sám sobě, svému okolí a přiměřeně i neznámým lidem, oběti se jeví svět jako nebezpečné a nesrozumitelné místo.⁹² Zmatečné pocity z nezodpovězených otázek „proč“ potom vyvolávají v oběti určité napětí a stres, které se jí podaří vyřešit nalezením pro ni uspokojivé odpovědi na otázku „proč se to stalo“⁹³. Nejčastější odpovědi na tuto otázku je přesvědčení o vlastní vině, o vlastním selhání jako manželka, matka či partnerka. Bohužel se často stává, že psychické problémy pramenící v hledání vlastního selhání a neschopnosti „řešit“ vzniklou situaci vyústí do tzv. postraumatické stresové poruchy (PTSP)⁹⁴. Protože pokud nejsou i sebemenší projevy domácího násilí rozeznány již v počátcích násilného jednání, může pak tato agrese později vyústit až v boj o vlastní život či zdraví.

Podle prezidentky BKB Mgr. P. Vitoušové bychom oběť domácího násilí mohli poznat zejména podle následujících znaků/projevů⁹⁵:

- nepřesvědčivý projev ohrožené osoby,
- ambivalentní postoj k násilné osobě se sklonem omlouvat její násilné chování,
- oběť domácího násilí je odnaučená vyjádřovat přímo svoje pocity,
- oběť domácího násilí popírá vážnost incidentů, je to forma její iluzorní obrany,
- přílišná ochota vyhovět druhým (oběť souhlasí bezvýhradně se vším, co je jí navrhováno),
- naučená bezmoc (oběť komentuje navrhovaná opatření s tím, že stejně nic nemá cenu a nic se nezmění).

3.2 Rysy chování

Při pokusu o vymezení určitých typických znaků chování oběti domácího násilí si musíme především uvědomit, že taková oběť se bude chovat jinak, než oběť kteréhokoliv jiného typu trestného činu. Je rozdíl, zda oběť svého útočníka zná nebo ne. U trestných činů domácího

⁹² Kubová, O. Domácí násilí [rukopis]/Olga Kubová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2005, s. 32

⁹³ Kuchta, J. a kol. Kriminologie, 1. část. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 108

⁹⁴ PTSP (posttraumatická stresová porucha) – soubor různých poruch chování a prožívání, včetně fyziologických reakcí (např. poruchy spánku, potivost, nevolnost apod.), které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku přesahujícího běžnou lidskou zkušenost.

⁹⁵ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 109 - 110

násilí totiž oběti své útočníky velmi dobře znají a pojí je s nimi i podstatně bližší, intimní vztah.

Počátky násilného chování ze strany útočníka (manžela, partnera, druha apod.) si často sama oběť ani neuvědomuje, resp. si je uvědomí až mnohem později. Když začne k násilnému jednání docházet, oběť si nepřipouští, že toto agresivní jednání ze strany jejího partnera už mnohdy naplňuje znaky domácího násilí.

Jako jedním z typických znaků reakce na trestný čin ze strany oběti, je *nečinnost*. Násilníkovy jednání omlouvá často jeho stresem v práci, svojí neschopností být násilníkovi partnerskou oporou, svým vlastním selháním jako manželky či matky nebo se oběť jen cítí jako naprosto bezmocná. Nejčastěji pocit bezmocnosti vyplývá z pocitu samoty, nepochopení ze strany blízkých, či z přesvědčení, že stejně nemá smysl nic řešit protože nikdo mi skutečně nepomůže. Oběť se též často stydí za to, že nebyla schopna vytvořit harmonicky a fungující domov a proto o projevech domácího násilí zásadně nemluví.⁹⁶

Pro okolí oběti se však taková reakce na odehrávající se násilí zdá naprosto nepochopitelná, a to zejména z důvodů, že dnes se o domácím násilí mluví podstatně víc, než kdy předtím a existuje již spousta různých informací o tom, co domácí násilí je, jak se projevuje a jednak je též k dispozici i spousta informací o tom, jak domácí násilí řešit, kam a na koho se obrátit.

Možná právě i díky neustále novým informacím a zároveň i díky stále se vylepšujícím „oporám“ jak ze strany právního řádu, tak ze strany pomáhajících profesí, se „podařilo zvýšit odhodlání obětí“ *podat trestní oznámení*. Bohužel se však velice často stává, že ačkoli oběť trestní oznámení podá, tak dříve než začnou příslušné orgány ve věci konat, jej zase stáhne. Je to způsobeno jednak strachem z pachatele, který oběti vyhrožuje jiným trestným činem (např. zabitím) nebo oběť vydírá odebráním dětí, a jednak je tento fenomén způsoben i neochotou či nemožností ze strany policie důsledněji přistupovat k řešení domácího násilí (složitě dokazování ze strany oběti!, že k domácímu násilí dochází a že její strach z ublížení/napadení ze strany pachatele je oprávněný). Určitým průlomem při řešení a hlavně možnostech řešení domácího násilí z aspektu trestněprávního, bylo přijetí nového trestního zákoníku, ve kterém se objevily nové skutkové podstaty trestných činů, týkající se i domácího násilí (např. maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání § 337 TZ, sexuální nátlak § 186 TZ aj.).

⁹⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 20

Výrazným průlomem ve výčtu skutkových podstat souvisejících s domácím násilím pak bylo zavedení skutkové podstaty (dnes § 199 TZ) *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě*, která byla zavedena v roce 2004 (pozn. zavedena zákonem č. 91/2004 Sb., který nabyl účinnosti 1. června 2004), která postihuje specifický druh násilí charakterizovaný především nerovným postavením ve vztahu mezi obětí a pachatelem, a který se odehrává ve specifickém prostředí (v domácím prostředí) vymezeným užším okruhem lidí, tj. odehrává se mezi lidmi, které spojuje příbuzenský nebo jemu podobný vztah (např. vztah mezi lidmi ve smyslu ustanovení § 125 TZ). Tato skutková podstata tak přímo reflektovala potřeby praxe, které vzešly od různých neziskových organizací zabývajících se pomocí obětem domácího násilí, ale i ze strany OČTŘ, kterým se jejím zavedením rozšířily pravomoci při možném řešení případů domácího násilí.

V praxi je běžné, že oběť často vyhledá pomoc, až když se pro ní situace začne stávat neúnosnou. Do té doby útočníka (násilníka) omlouvá, či připisuje vinu sobě nebo se jen stydí přiznat před svojí rodinou, známými či přáteli, že žije v domácnosti s násilníkem. Je to způsobeno zřejmě i tím, že dnes jsou ženy (nejčastější oběti domácího násilí) ještě stále víc ekonomicky závislé na partnerovi (muži). Nicméně realitou přesto zůstává, že bez pomoci zvenčí nemá oběť šanci z rozjetého vlaku domácího násilí vystoupit⁹⁷, a proto se domnívám, že jakákoliv změna v trestněprávní rovině zavádějící nové skutkové podstaty související s domácím násilím je určitě krokem k lepší ochraně jeho obětí.

Další typickou reakcí oběti na trestný čin je *sebeobrana či svépomoc*. Tento typ chování můžeme spatřovat spíše u silných osobností nebo tam, kde je oběť nespokojena s reakcí státu (OČTŘ) na trestný čin (nespokojenost s výši uloženého trestu, s průtahy při zajišťování práv oběti, zejména na náhradu škody nebo tam kde se oběť domnívá, že její oprávněné zájmy byly nespravedlivě zkráceny). Z těchto důvodů pak oběť hájí své zájmy vlastní aktivitou⁹⁸.

Cesta oběti, která se odhodlá vyhledat pomoc je tedy někdy velice dlouhá. Já osobně vidím problém v nedůvěře oběti v systém, tj. že oběť se po dlouhé době konečně odhodlá řešit svoji situaci, vyhledá příslušnou instituci (obvykle první kroky oběti směřují na policii, kde případ domácího násilí nahlásí) a očekává, že tato instituce jí výrazným způsobem pomůže v počátcích při řešení případu domácího násilí. Bohužel musím konstatovat, že ještě dnes se setkáváme s liknavostí a neochotou některých institucí, při řešení jakýchkoli problémů

⁹⁷ Spilková, J. Aspekty problematiky domácího násilí z pohledu oběti, pachatele a okolí. Sborník Domácí násilí a zdravotně postižení. Praha: Centrum denních služeb o.s. Orfeus, 2005, s. 43

⁹⁸ Kuchta, J. a kol. Kriminologie, 1. část. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 111

týkajících se především ochrany našeho života a zdraví. Tuto skutečnost dokazuje i případ manželů Malhockých⁹⁹, kdy manželé několik týdnů oznamovali na policii, že jim syn vyhrožuje smrtí. V osudný den jejich vraždy se manželé s žádostí o pomoc opět obrátili na policii, s tím že se jim snaží duševně nemocný syn vlámat se zbraní do bytu. Policisté po příjezdu na místo námatkově obešli blok domu, ve kterém se nacházel byt Malhockých, a když nikoho výše uvedeného popisu nenašli a nezjistili ani jiné rušení veřejného pořádku, nasedli do auta a odjeli, následky byly tragické – dvojnásobná vražda.

V souvislosti s výše popsaným případem je z mého pohledu určitě na místě uvést novelu TŘ ze dne 6. prosince 2011 provedenou zákonem č. 459/2011 Sb. (dále jen „novela TŘ“), která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2012 a která mimo jiné posílila ochranu poškozeného. Díkce ustanovení § 68 odst. 3 písm. e) TŘ se změnila tak, že omezení uvedena v odstavci druhém se neuzijí, pokud obviněný již trestnou činností, pro niž je stíhán opakoval nebo v ní pokračoval nebo byl za takovou trestnou činností v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Formulaci tohoto ustanovení rozhodně vnímám jako pozitivní krok, zejména u případů domácího násilí, pro které je charakteristická právě opakovanost. Dosavadní díkce ustanovení § 68 odst. 3 písm. e) TŘ uváděla „pouze“ vzetí obviněného do vazby z důvodu, kdy v trestné činnosti pokračoval, ale pro domácí násilí je – jak jsem již výše uvedla – charakterističtější právě opakovanost útoků a s nimi se zvyšující i agresivita pachatele. Navíc mezi jednotlivými útoky může být rozdíl i několik dní či týdnů, a v takovém případě lze již dle mého názoru těžko mluvit o pokračování v trestné činnosti, nýbrž výstižnější je právě opakovanost trestné činnosti.

Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb. nakonec také říká, že důvodem pro rozšíření díkce ustanovení § 68 odst. 3 písm. e) TŘ spočíval zejména v příliš úzké formulaci tohoto ustanovení, které nedostatečně reagovalo na některé problémy aplikační praxe.¹⁰⁰

Zmiňovaná novela TŘ mimo jiné do ustanovení § 68 doplnila i zcela nový odstavec 4 v následujícím znění: „Omezení uvedena v odstavci 2 pro úmyslný trestný čin se neuzijí, jestliže je dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. c) a s přihlédnutím k povaze takového

⁹⁹ iDnes. Kvůli vrždě manželů Malhockých navrhla inspekce obvinít tři policisty. Článek dostupný dne 08.09.2011 z: http://zpravy.idnes.cz/kvuli-vrazde-manzelu-malhockych-navrhla-inspekce-obvinit-tri-policisty-1o8-/krimi.aspx?c=A100310_143620_krimi_js

¹⁰⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 335. Zdroj dostupný dne 24.03.2012 z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=335&CT1=0>

trestného činu vyžaduje vzetí do vazby účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu“. Navržená úprava reaguje na potřebu dodržení principu přiměřenosti a subsidiarity vazby efektivně ochránit poškozeného před dalším trestným jednáním obviněného stíhaného pro méně závažný úmyslný trestný čin (§ 68 odst. 2 TŘ), přičemž zároveň počítá s tím, že kromě účinné ochrany poškozeného, musí být naplněn / dán i předstižný důvod vazby (§ 67 písm. c) TŘ).¹⁰¹ Zájmy, které je ve smyslu tohoto ustanovení nutně chránit jsou uvedeny demonstrativním výčtem, a jsou to zájmy jako ochrana života, zdraví či obdobného zájmu poškozeného.

A i když pomineme neochotu a liknavost popsanou výše, i tak se můžeme setkat s určitými potížemi při prvním kontaktu oběti s pomáhající profesí (např. různé organizace pomáhající obětem domácího násilí). Podle mého názoru je totiž velmi důležité, aby člověk (pomáhající profese) byl skutečně odborníkem, protože vystrašenou oběť stálo určitě hodně psychických sil, aby se odhodlala vyhledat pomoc. Obvykle jako oběť přichází žena, která měla negativní zkušenost s mužem (manželem, partnerem, druhem) a patrně se i ona sama domnívá, že její pocity (např. i intimní) dokáže lépe vyslechnout a hlavně pochopit žena. Ženy jsou dle mého názoru i více emotivní, disponují také větším entuziasmem a proto se dokážou do role (ženské) oběti mnohem lépe vcítit než muži.

Při výslechu oběti musí „pomáhající profese“ počítat také s tím, že oběť je pod obrovským psychickým tlakem, postrádá jakoukoli sebedůvěru, cítí se osamocena, pocituje vinu za agresivní jednání a provokace partnera¹⁰². Jak bylo již výše uvedeno, oběť je odnaučena vyjadřovat své pocity, popírá vážnost situace, situaci zlehčuje či bagatelizuje, trpí naučenou bezmocí. Komunikace s osobou (obětí) v takovém špatném psychickém rozpoložení je tak nesmírně vyčerpávající a náročná. Je proto nutné, aby ji prováděly pouze vyškolené osoby a zároveň, aby při výslechu dodržovaly určité zásady¹⁰³. Katalog otázek pro vedení rozhovoru

¹⁰¹ blíže viz též Důvodovou zprávu k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 335. Zdroj dostupný dne 24.03.2012 z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=335&CT1=0>

¹⁰² Čírtková, L. Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci. In: Zpravodaj BKB, 2005, č. 3, s. 8 - 14

¹⁰³ Bednářová, Z. Specifika práce s oběťmi domácího násilí. In: Policista [On-line], 2006, č. 1. Zdroj dostupný dne 08.09.2011 z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/01/domnas.html>

s ohrožovanou osobou publikovala již zmiňovaná prezidentka BKB Mgr. P. Vitoušová ve své biografii *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*.¹⁰⁴

3.3 *Následky na obětech domácího násilí*

Následky trestného činu na oběti mohou být různé. Jedna oběť může následky na ni spáchaného trestného činu prožívat velice intenzivně, zatímco u jiné oběti můžeme jakékoli intenzivnější následky zcela postrádat. Vědní disciplíny se proto snaží tuto oblast „působení následků na oběť“ zkoumat, protože chtějí co nejpřesněji vědět, jak se spáchání trestného činu projeví v chování a prožívání oběti. Přitom se prosazuje tendence maximálně detailně popsat specifické důsledky konkrétních druhů trestných činů na oběť, čemuž odpovídají i pojmy jako např. *syndrom sexuálně zneužívaného dítěte, trauma znásilnění (rape trauma), syndrom týrané ženy* apod.¹⁰⁵ Nadále však zůstává nezodpovězena otázka „v čem spočívá intenzita trestného činu schopna tak různě působit na oběť?“¹⁰⁶

Policejní psychologka doc. PhDr. L. Čírtková, CSc. vymezila dokonce faktory, které ovlivňují dopad trestného činu na oběť. I ona souhlasí s názorem, že jedním z nejzávažnějších důsledků trestného činu na oběť je posttraumatická stresová porucha, tzv. PTSP. Než se ale začnu podrobněji zabývat PTSP, v následujících pár řádcích bych vám chtěla syndrom týrané ženy, o kterém se mluví zřejmě nejčastěji, více přiblížit.

Vzhledem k faktu, že podle různých statistik jsou nejčastějšími oběťmi ženy (viz např. kapitulu 2. *Genderové aspekty domácího násilí*), dostal proto i syndrom podle této skutečnosti název, *syndrom týrané ženy*. Už jeho samotný název napovídá určitou specifickou důsledků na oběti domácího násilí, než s jakými bychom se třeba setkali u oběti kteréhokoli jiného trestného činu. Syndrom týrané ženy je definován jako soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat

¹⁰⁴ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 111

¹⁰⁵ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 24

¹⁰⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 25

na prožívání násilí¹⁰⁷. Veškeré symptomy lze pak podle M.A. Douglasové rozčlenit (citace) do tří kategorií¹⁰⁸:

1. příznaky spadající pod PTSP (detailněji viz níže);
2. naučená bezmocnost;
3. sebezničující reakce.

PTSP, jako jeden z nejzávažnějších důsledků domácího násilí, který se u oběti může objevit, záleží podle doc. PhDr. L. Čírtkové, především na těchto třech důležitých faktorech¹⁰⁹:

- previktimní osobnost (schopnost oběti vyrovnat se s trestným činem);
- okolnosti trestného činu (primární viktimizace, blíže viz podkapitulu 3.4 Viktimizace);
- reakce okolí (na trestný čin a přístup profesionálů i blízkých k oběti).

Riziko vzniku PTSP je vyšší u dlouhodobě trvajících trestných činů, avšak projevit se může až po delší době od spáchání trestného činu. Doc. PhDr. L. Čírtková ve své publikaci vymezila možné projevy PTSP takto:¹¹⁰

- PTSP se může projevit okamžitě po odeznění akutní reakce nebo na ni může spontánně navazovat;
- PTSP se může projevit jako zpožděná (odložená) či protahovaná odezva na otřesný zážitek, poté co byla oběť zdánlivě bez příznaků.

Od roku 1979 je PTSP definována jako samostatná diagnostická kategorie a jako taková je v USA zařazena do oficiálního klasifikačního manuálu pro statistickou evidenci psychiatrických poruch a nemocí (D-S-M) a následně také do evropského diagnostického systému MKN - Mezinárodní klasifikace nemocí (*pozn. v ČR vstoupila v platnost v roce 1993*)¹¹¹. Doc. PhDr. L. Čírtková se v samostatné kapitole Psychologie oběti, jež

¹⁰⁷ Čírtková, L. Domácího násilí. Zdroj dostupný dne 08.09.2011 z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

¹⁰⁸ Čírtková, L. Oběti domácího násilí. Zdroj dostupný dne 08.09.2011 z: http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasilii

¹⁰⁹ Čírtková, L. Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 24-28

¹¹⁰ Čírtková, L. Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 27

¹¹¹ Čírtková, L., tamtéž, s. 33

je součástí knihy Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů věnovala též vodítkům, pomocí kterých lze PTSP rozeznat. Patří mezi ně:¹¹²

- existence traumatické události,
- znovuprožívání traumatické události,
- nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí,
- přetrvávání příznaků zvýšené aktivační hladiny.

Z publikace doc. PhDr. L. Čírtkové níže uvedu přehled rizikových faktorů, které mohou ovlivnit vznik PTSP u obětí kriminality¹¹³:

- typ a délka viktimizace (k viktimizaci viz blíže podkapitolu 3.4 Viktimizace),
- závažnost (hrubost) traumatu,
- peritraumatická disociace (psychická obrana před prožíváním bolesti, která může mít podobu „vymazání pocitů“, psychogenní amnézie či dokonce tzv. mnohočetné osobnosti¹¹⁴),
- reviktimizace;
- vztah k pachateli (blízký pachatel zraňuje víc),
- pocity viny (sebeobviňování),
- emocionální reakce blízkých osob,
- existence projektivních faktorů (např. vhodný temperament, dobré sociální zázemí, vyšší socio-ekonomický standard),
- dopad viktimizace na všední den oběti (např. rozpad rodiny, ztráta zaměstnání),
- faktory nastupující po „expozici“ traumatu (sekundární viktimizace).

Určitě se všichni shodneme na tom, že v životě každého z nás se občas vyskytnou i nepříjemné situace, které nám mohou způsobovat stres. Ať už je to úmrtí v rodině (podle odborníků v oblasti psychologie představuje právě úmrtí v rodině nejvyšší možnou míru stresu u pozůstalého¹¹⁵) nebo se my sami staneme obětí nějakého trestného činu (dopravní nehoda, přepadení, krádež apod.). Takový zážitek je do jisté míry pro každého z nás stresový a každý z nás se se stresovými zážitky vyrovnává jinak. Pro jednoho může být stresový

¹¹² Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 34

¹¹³ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 35-36

¹¹⁴ Čírtková, L. Oběti domácího násilí. In: Psychologie dnes, 2001, č. 1, s. 14-16

¹¹⁵ smrt manžela nebo manželky patří podle Holmese a Raheho k největším stresorům, zdroj Holmes and Rahe Stress scale from 1967 dostupný dne 08.09.2011 z: http://en.wikipedia.org/wiki/Holmes_and_Rahe_stress_scale

zážitek „jen“ další životní zkušeností, která ho posune dál, pro někoho může být takový negativní zážitek ve svém důsledku docela traumatický. Mimořádnost každé takové situace, nemožnost ji nějak předvídat, připravit se na ni a hlavně též její nahodilost, nezaviněnost a také míra fyzického a psychického utrpení, které poškozená osoba prožívá, mohou, jak je již výše uvedeno, vést ve svých důsledcích k duševnímu traumatu, které může po určitém čase odeznít, ale v mimořádných případech může také člověka poznamenat na celý život¹¹⁶.

3.4 Viktimizace

Zakladateli moderní viktimologie byli Izraelec Mendelssohn a Němec von Hentig, kteří jako první definovali oběti a vytvořili rovněž i jejich typologii. Obětí podle nich byla osoba, která je ohrožena nebo poškozena trestným činem¹¹⁷. Viktimologie je tedy vědní disciplína, zabývající se poznatky o obětech trestných činů.

S viktimologií pak úzce souvisí *viktimizace*, tedy určitý proces, kdy se z „někoho“ stává oběť trestného činu.

Viktimizaci v souvislosti s kriminalitou rozeznáváme *primární (přímou)*, tj. újma je oběti způsobena přímo pachatelem, *sekundární (nepřímou)*, tj. újma je oběti způsobena neadekvátní reakcí formálních institucí a *terciární*, kterou rozumíme neschopnost oběti vyrovnat se s traumatickou zkušeností¹¹⁸.

Primární viktimizace nenásleduje po útoku, nýbrž s ním přímo souvisí, tzn. že představuje bezprostřední následky po útoku na oběť (*pozn. někdy je primární viktimizací označován i samotný trestný čin*). Oběť trestný čin vnímá jako¹¹⁹:

- svévolnou událost (nemá dobré a rozumné vysvětlení „proč“ se tato událost stala),
- nenadálou událost (taková událost oběť vždy zaskočí nepřipravenou),
- krizovou událost (její zvládnutí stojí oběť mnoho psychických sil, jsou prolomeny obranné mechanismy oběti).

S primární viktimizací úzce souvisejí tzv. *primární rány*, které se mohou projevit jako újma fyzická, psychická či finanční. Jsou to tak především následky ztráty pocitu bezpečí v nejbližším okolí, pocitu důvěry v osoby blízké, narušení tělesné integrity a přesvědčení,

¹¹⁶ Vyhlídalová, P. Trauma oběti trestného činu. Zdroj dostupný dne 08.09.2011 z: <http://bkb.juristic.cz/81866/short>

¹¹⁷ Göppinger, H. Kriminologie. München: C.H. Beck Verlagshuchhaltung, 1980, s. 589

¹¹⁸ Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: profem, o.p.s., 2004, s. 74-76

¹¹⁹ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 12-13

že mohou o sobě rozhodovat, že mohou volit různé způsoby svého jednání a že jsou schopni vlastní aktivitou řídit svůj život¹²⁰.

Sekundární viktimizace se sice nevyskytuje obligatorně, nicméně je velice častým jevem. Jak jsem již výše uvedla, sekundární viktimizace je újma, která však není oběti způsobena přímo trestným činem, nýbrž negativním následkem – stresem z trestného činu. K sekundární viktimizaci častokrát přispívají i jiné faktory, jako např. chování blízkých osob (např. místo pomoci oběti se na oběť dívají skrze prsty, jako by si za trestný čin mohla oběť sama), senzacechtivost médií (např. zveřejňování kusých a někdy i nepodložených či smyšlených informací o případu) či nevhodné chování ze strany institucí podílejících se na vyšetřování případu (např. policie, která oběť opakovaně předvolává k výslechu, aniž by oběti sdělila za jakým účelem apod.).¹²¹

O sekundární viktimizaci však budeme mluvit až tehdy, když se do procedur, které odstartuje oznámení nebo zveřejnění trestného činu, vloudí další nadbytečné zraňování oběti, tzv. jevy procedurální neférovosti¹²²:

- procedurální spravedlnost (vnímání průběhu vyšetřování a souzení případu jako spravedlivého, férového),
- distributivní spravedlnost (vlastní postoje oběti ke konečnému rozhodnutí ve věci, tj. okamžik kdy oběť toto rozhodnutí komentuje).

Se sekundární viktimizací souvisejí též tzv. *sekundární rány*. Podle doc. PhDr. L. Čírtkové jsou sekundární rány výlučně psychologického charakteru, tj. že oběť tyto rány pociťuje nejvíce ve svém nitru jako:¹²³

- pocit nespravedlnosti,
- pocit nedůstojnosti,
- pocit izolace.

Specifickou sekundární viktimizací je ta, která se týká dětských obětí (či svědků). Těžko říci, jestli je způsobená absolutní nezkušeností OČTŘ (policí, soudy) nebo je to jen lhostejností (např. ze strany rodičů, pedagogů) s jakou k těmto obětem přistupují. Nejčastěji

¹²⁰ Konečná, Š. Domácí násilí a jeho oběti [rukopis]/Šárka Konečná. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra právní teorie, 2007, s. 26

¹²¹ Konečná, Š. Domácí násilí a jeho oběti [rukopis]/Šárka Konečná. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra právní teorie, 2007, s. 26-28

¹²² Luhman, N. Legitimationdurch Verfahren. Frankfurt: Suhrkamp, 1969, s. 56-58

¹²³ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 17

se totiž dětské oběti (svědci) potýkají s netaktností, necitlivostí při opakovaných a navíc dlouhotrvajících výsleších, též s nevhodným mentorováním s poukazem na vlastní zavinění, nedůvěrou k výpovědi dítěte či s konfrontací dětské oběti s pachatelem apod. Takové postupy vůči dětské oběti jsou vzhledem k jejich citlivému mentálnímu vnímání zcela nepřijatelné¹²⁴.

V souvislosti se sekundární viktimizací, kterou oběti způsobují především např. blízcí nebo policie, bych ráda toto tvrzení podpořila níže uvedenými tabulkami, ze kterých vyplývá procentuální podíl jednotlivých faktorů podílejících se na sekundární viktimizaci tak, jak je uvedly oběti. Druhá tabulka pak demonstruje nejčastější charakteristiky sekundární viktimizace, které uvedly oběti znásilnění.

Zdroje	% obětí
Znalci (zejm. psychologové, psychiatři, gynekologové)	uvedlo 70 % obětí
OČTŘ (policie, soudy)	uvedlo 30% obětí
Rodina, blízcí, známí	uvedlo 20% obětí

*pozn. některé oběti uvedly viktimizaci i více zdroji

Zdroje sekundární viktimizace podle obětí znásilnění. Zdroj: Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 22

Zdroje	Charakteristiky
Znalci (zejm. psychologové, psychiatři, gynekologové)	<ul style="list-style-type: none"> • neposkytují dostatek vysvětlujících informací o proceduře vyšetření (malá transparentnost znaleckého vyšetření) • malý respekt k důstojnosti oběti • nedostatek času na oběť (v jednom případě měla oběť psychologické testy vyplnit doma a zaslat je znalci poštou) • projev nedostatečného zájmu o pocity obětí • testují, ale neptají se, jak změnilo znásilnění běžný život oběti • používají neuváženě údaje o oběti a její rodině, které apriori oběť diskreditují a nahrávají pachateli

¹²⁴ Weiss, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 55

	<ul style="list-style-type: none"> • neinformují oběť o možnostech psychologické pomoci a terapie
OČTŘ (policie, soudy)	<ul style="list-style-type: none"> • neposkytují srozumitelné informace o postupech, průběhu a výsledcích kriminálního vyšetřování • neprojevují zájem o bezpečí oběti • výslechy probíhají v nevhodných místnostech (spousta rušivých vlivů, nedůstojnost výslechové místnosti atp.) • občas tendence rozmluvit oběti/poškozené úmysl podat trestní oznámení • dlouhé lhůty • kladou zraňující (nevhodné) otázky na sexuální anamnézu oběti (zejm. v průběhu hlavního líčení)
Rodina, osoby blízké, známí	<ul style="list-style-type: none"> • vyčítání a obviňování oběti z lehkovážnosti, naivity, údajného spoluzavinění činu atd. • nekomunikování s obětí • stigmatizace oběti • dramatizace incidentu a jeho důsledků na další život oběti

Charakteristiky sekundární viktimizace podle obětí násilnění. Zdroj: Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 23

Zmírnit nepříznivé následky sekundární viktimizace by mohla kvalifikovaná pomoc. Kvalifikovanou pomocí může být pomoc sociální, právní (jak postupovat dále), ale také pomoc emocionální. Pokud ji bude provádět skutečně osoba s dostatečným vzděláním a hlavně zkušenostmi, mohla by taková pomoc vést ke zhojení nevýhodné sociální, ekonomické i právní situace, ve které se oběť ocitla a možná tím i dosáhnout úplné společenské stabilizace. Smutnou skutečností však je, že někdy se taková pomoc nepovede a nastoupí již zmiňovaná *terciární viktimizace*, která znamená, že oběť se s traumatem z trestného činu nemusí již nikdy vyrovnat¹²⁵.

¹²⁵ Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva, Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Brno: Justiční akademie České republiky, 2004, s. 74-112

4. Právní úprava domácího násilí v novém trestním zákoníku

Hmotněprávní úprava domácího násilí byla, je a patrně také dlouho bude hodně diskutovaným tématem. Je tomu tak proto, protože ani staré trestněprávní úpravy, ani nový trestní zákoník neobsahují trestný čin domácího násilí, i když určitým průlomem bylo zavedení skutkové podstaty trestného činu „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“, která byla přijata zákonem č. 91/2004 Sb. (pozn. účinnosti nabyt 1. června 2004) Jak stará, tak nová trestněprávní úprava nabízí několik samostatných trestných činů, které s domácím násilím souvisejí a jsou tak schopny poskytnout poměrně uspokojivou právní ochranu potenciálním obětem.

Rekodifikace trestního práva hmotného, resp. zavedení nových skutkových podstat trestných činů více reflektujících násilí odehrávající se mezi blízkými osobami (mezi příbuznými nebo mezi osobami ve smyslu ustanovení § 125 TZ) vyplynula jednak z mezinárodních závazků, ke kterým se Česká republika zavázala¹²⁶ a jednak byla dána potřebami vyplývajícími z praxe při řešení domácího násilí. Věcným záměrem při zpracování nové podoby trestního zákoníku bylo, že *„při vypracování návrhů nových skutkových podstat bude zásadně zhodnoceno, zda novou trestněprávní úpravu skutečně vyžadují právní vztahy z hlediska potřeby jejich sankcionování trestním právem, přičemž je též nutné zabránit kasuistice skutkových podstat v tom směru, že jsou vytvářeny atomizované skutkové podstaty vztahující se na ochranu zájmů stejného druhu.“*¹²⁷

Vzhledem k tomu, že od 1. ledna 2010 nabyt účinnosti nový trestní zákoník, budu se věnovat trestným činům souvisejícím s domácím násilím ve smyslu této trestněprávní úpravy.

Výčet skutkových podstat trestných činů, které souvisejí s domácím násilím tak můžeme nalézt zejména v hlavě I – IV TZ jako trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestné činy proti rodině a dětem a v hlavě X TZ jako trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.

Trestní zákoník v oblasti ochrany před domácím násilím pamatuje na jeho případné oběti i tím, že pokud pachatel spáchal trestný čin ke škodě dítěte, osoby blízké, těhotné, nemocné,

¹²⁶ Např. Deklarace OSN o odstraňování násilí páchaného na ženách z roku 1993. Doporučení Rady Evropy z roku 1985 o násilí v rodině, Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen aj.

¹²⁷ Věcný záměr trestního zákoníku, s. 36 dostupný dne 12.09.2011 z: <http://www.psp.cz>

zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí.¹²⁸, bude jeho jednání ve smyslu ustanovení § 42 TZ považováno za přitěžující okolnost, která se jako právně významná skutečnost hodnotí v neprospěch pachatele a podle svého významu a závažnosti vede ke zpřísnění druhu nebo výměry ukládaného trestu¹²⁹.

Nový trestní zákoník přinesl i zavedení nových trestných činů, které by měly dát OČTŘ určité větší možnosti postihu trestných činů souvisejících zejména s domácím násilím. Mám na mysli např. trestný čin zabití (§ 141 TZ), kde nová skutková podstata dopadá na tzv. dvě skupiny případů majících společně to, že pachatel úmyslně jiného usmrtil. V prvním případě se tak stalo v důsledku silného rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku pachatele, ve druhém případě v důsledku zavrženíhodného jednání pachatele – např. manželka, která po dlouhém týrání nebo jiných projevech domácího násilí zabije svého manžela, nebude souzena za vraždu, ale za zabití s mírnější trestní sazbou¹³⁰ (pozn. 3 až 8 roků odnětí svobody za trestný čin zabití, za vraždu je trestní sazba 10 až 18 let odnětí svobody). Další novinkou trestního zákoníku oproti staré trestněprávní úpravě je zavedení trestného činu nebezpečného pronásledování (§ 353 TZ), které bylo doposud nepostižitelné nebo trestný čin sexuálního nátlaku (§ 186 TZ), který postihuje i jiné formy sexuálního uspokojení, a to i vůči dospělým osobám¹³¹.

Nicméně problémem zůstává, zda vůbec dojde k zahájení trestního stíhání pro některý z trestných činů s domácím násilím souvisejícím. Otázkou je to z toho důvodu, že k zahájení nebo v pokračování již zahájeného trestního stíhání je zapotřebí, ve smyslu ustanovení § 163 TŘ, souhlasu poškozeného. Souhlasu poškozeného s trestním stíháním nebo s jeho pokračováním je zapotřebí pro trestné činy (pozn. níže jsou uvedené jen ty trestné činy, které souvisejí/nebo mohou souviset s domácím násilím) ublížení na zdraví (§ 146 TZ), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 TZ), neposkytnutí pomoci (§ 150 TZ), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ), omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 TZ, vydírání podle § 175 odst. 1 TZ, porušování domovní svobody (§ 178 TZ), poškození cizích práv (§ 181), porušení tajemství listin a jiných

¹²⁸ pozn. dikce ustanovení § 42 písm. h) TZ

¹²⁹ Svoboda, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 12.09.2011 z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/print_1/art_3670/lay_3/domaci-nasili.aspx

¹³⁰ Server ejustice.cz. Článek dostupný dne 12.09.2011 z: <http://www.ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-prirucka>

¹³¹ Svoboda, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 12.09.2011 z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/print_1/art_3670/lay_3/domaci-nasili.aspx

dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), sexuální nátlak (§ 186), nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ) a nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ), pokud trestní stíhání směřuje proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2 TZ), a trestní stíhání pro trestní čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 TZ proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem. Aplikace tohoto ustanovení TŘ v praxi dokazuje, že oběti ze strachu před násilníkem nebo z důvodu jejich závislosti na násilníkovi, takový souhlas odmítnou dát a legálně je tak „nelze“ chránit. De facto nedostatečnou ochranu obětí domácího násilí je třeba vidět navíc ve světle skutečnosti, že případy domácího násilí jsou nejčastějšími násilnými trestnými činy páchanými na ženách¹³².

Než tedy přejdu k jednotlivým skutkovým podstatám, k nimž může v souvislosti s domácím násilím docházet, připomenu ještě, že ve většině případů (pozn. souvisejících s domácím násilím) se jedná o úmyslné trestné činy a za jejich spáchání je tak odpovědný nejen pachatel, ale ve smyslu ustanovení § 23 TZ i spolupachatel a ve smyslu ustanovení § 24 TZ i účastník. Trestným je též kromě dokonatého trestného činu také jeho pokus a v některých případech i příprava. Podle ustanovení § 367 a § 368 TZ je trestné nepřekažení a neoznámení některých trestných činů¹³³.

4.1 Postih domácího násilí podle jednotlivých ustanovení trestního zákoníku

4.1.1 Trestné činy zbavení osobní svobody (§ 170), omezování osobní svobody (§ 171) a zavlčení (§ 172)

Osobní svoboda je ústavou zaručené právo každého člověka, které může být omezeno jen na základě zákona. Omezení či zbavení osobní svobody je tedy takový zásah do osobní svobody, kterým je člověku fakticky znemožněn volný pohyb, byť jen na krátkou dobu a takové omezení není snadno překonatelné (např. zamčení v bytě či znemožnění pohybu osoby fyzicky zdravotně postižené odebráním pomůcek k chůzi aj.).

Soudní judikatura pak vymezila zbavení osobní svobody co do formálního znaku skutkové podstaty tak, že tento *„je skutečně naplněn jednáním, když zbavení osobní svobody je trvalé nebo alespoň dlouhotrvající a osvobození je při něm velmi ztíženo nebo je zvláště obtížné. Při trvalejším zásahu do osobní svobody může formální znak skutkové podstaty tohoto trestného*

¹³² Zezulová, J. Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Státní zastupitelství, 2005, č. 4, s. 8

¹³³ Košutová, A. Domácí násilí [rukopis]/Alena Košutová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2006, s. 77

činu naplnit poměrně širokou škálu jednání pachatele, např. velmi výrazně tím, že poškozený je držen v jedné místnosti nebo méně výrazným způsobem, kdy je osobní svoboda oběti limitována toliko hranicemi určitého objektu (domu), v jehož rámci je jí ponechána relativní volnost pohybu¹³⁴.“

Rozdíl mezi trestným činem zbavení osobní svobody a omezení osobní svobody spočívá v délce doby, po kterou trvá omezení svobody pohybu poškozeného.

V souvislosti s omezováním osobní svobody, pak v rámci domácího násilí může docházet též k trestnému činu zavlčení. Nejčastěji se pak bude jednat o případy zavlčení dítěte jedním z rodičů za hranice státu. Avšak usvědčení z tohoto trestného činu není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. *„O trestný čin zavlčení se totiž bude jednat jen v případě, pokud pachatel (rodič) vůči dítěti schopnému projevit svou vůli, jedná s použitím násilí nebo lsti“*. Když tomu tak není a rodič „pouze“ odcestuje s dítětem do ciziny proti vůli druhého rodiče, porušuje tím jeho rodičovská práva a naplňuje tak zcela jinou skutkovou podstatu, a sice trestného činu poškozování cizích práv ve smyslu ustanovení § 181 TZ. Odvedením dítěte do ciziny totiž zároveň vykonává i svá práva.¹³⁵ Samozřejmě v situaci, kdy je dítě soudem svěřeno do péče jednoho z rodičů nebo je jeden z rodičů zbaven rodičovské zodpovědnosti vůči dítěti, příp. je jednomu z rodičů styk s dítětem zcela zakázán, je odcestování rodiče s dítětem do ciziny opět nikoli trestný čin zavlčení, nýbrž se bude jednat o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání ve smyslu ustanovení § 337 TZ. V našich podmínkách však k naplnění skutkové podstaty trestného činu zavlčení dochází spíše výjimečně.

4.1.2 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198) a trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)

Opuštěním dítěte se ve smyslu české judikatury rozumí *„ponechání dítěte jeho osudu za takových okolností, že pro dítě vzniká nebezpečí smrti nebo újmy na zdraví. Za opuštění dítěte se naopak nepovažuje zanechání dítěte v mateřské školce v opatrování pracovníků školky“¹³⁶*. O svěřenou osobu se pak bude jednat v případě, kdy mi bylo a bude např. svěřeno dítě sousedky, abych se o něj na určitou dobu postarala a já toto dítě opustím a „ponechám

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 2. prosince 2009, sp. zn. Rt 7 Tdo 868/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD160163CZ

¹³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 29.03.1990, sp. zn. Rt 40/90 2 Tzf 3/90 [Sb. NS 90, 7-8: 324]

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu zveřejněné pod poř. č. R 35/1978 v publikaci Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1257

dítě svému osudu“. Trestného činu dle ustanovení § 195 TZ se doputí ten, kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví jí tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví. *„Dítě totiž není schopné, zejména v útlém věku, se samo o sebe postarat a též není schopné posoudit možné následky svého jednání, kdy takovým jednáním může ohrožovat svoje zdraví nebo život. Není totiž schopné racionálně vyhodnotit potenciální následky svého jednání, neumí předvídat možná rizika či není schopno řešit vzniklou a nebezpečnou situaci“*¹³⁷.

Trestný čin týrání svěřené osoby je svým způsobem podpůrným ustanovením ve vztahu k právu rodinnému či sociálnímu (např. právo sociálního zabezpečení), které poskytuje ochranu jednak nezletilým osobám (dětmi), a též všem osobám, které jsou odkázány na péči jiných osob, kterým tato povinnost vyplývá ze zákona (rodiče, prarodiče nebo naopak dospělí potomci vůči svým rodičům, pokud to potřebují), soudního rozhodnutí nebo smlouvy¹³⁸.

Týráním ve smyslu judikatury je *„zlé zacházení se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Trvalost je nutné posuzovat v závislosti na intenzitě špatného zacházení, přičemž se nevyžaduje, aby šlo o jednání soustavné. K tomuto trestnému činu může dojít i opomenutím povinné péče, k níž je pachatel povinen, jestliže svěřená osoba vzhledem k svému věku nebyla schopna se sama o sebe postarat“*¹³⁹.

O týráním svěřené osoby pojednává i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 6 Tdo 788/2006, kdy pro uznání viny z tohoto trestného činu nebylo potřebné, aby u svěřené osoby vznikly následky na zdraví, ale postačovalo, že šlo o jednání, které týrána osoba pro jeho hrubost a bezohlednost nebo bolestivost pociťovala jako těžké příkoří. *„Obžalovaný bil svou nezletilou dceru různými předměty za drobná porušení svých příkazů tak, že ji vícekrát způsobil podlitiny na těle, vyhrožoval jí fyzickou újmou, vulgárně jí nadával, trestal nuceným pobytem v bytě a jeho jednání vyvrcholilo tím, že ji zbil elektrickým kabelem a způsobil jí rozsáhlé krevní výrony po celém těle s následnou hospitalizací po dobu dvou*

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2005, sp. zn. Rt 8 Tdo 1161/2005, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD33914CZ

¹³⁸ Bílý kruh bezpečí, o.s. Pomoc obětem trestných činů. Článek dostupný dne 12.09.2011 z: http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=263

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. Rt 6 Tdo 788/2006, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD34106CZ

*dnů, ustříhl jí větší pramen vlasů a vyhrožoval jí usmrcením pro případ, že by jeho jednání někomu oznámila*¹⁴⁰.

Trestný čin týrání svěřené osoby je *trestným činem s oznamovací povinností*, tzn. že každý kdo se hodnověrným způsobem dozví, že byl tento trestný čin spáchán (nebo je páchán), je povinnen tuto skutečnost oznámit policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci (ustanovení § 368 TZ), příp. páchání trestného činu překazit (§ 367 TZ)¹⁴¹. Obě tato ustanovení mají svůj pozitivní význam v tom, že v případě, že pachatel páchání trestného činu neoznámí (nepřekazí), bude mu za to hrozit uložení trestu odnětí svobody. Zároveň je tím, směrem k široké veřejnosti, vyslán signál, že domácí násilí přestává být záležitostí jenom soukromou, resp. která by se nás netýkala.

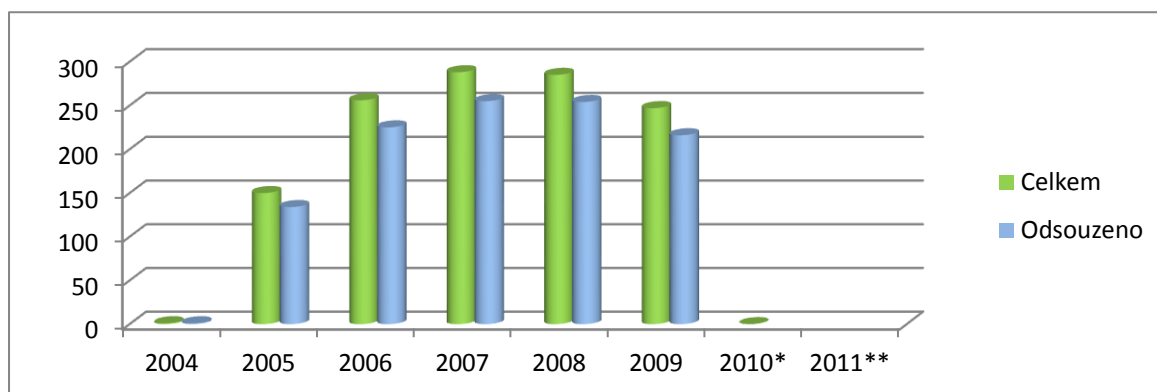
Posledním, v této podkapitole vyjmenovaným trestným činem, je trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ), který je z hlediska domácího násilí stěžejní skutkovou podstatou. Tato skutková podstata byla přijata novelou trestního zákona (pozn. dnes trestní zákoník) již v roce 2004 (účinnosti nabyl 1. června 2004). Trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí se dopustí ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí (§ 199 TZ), a je jí možné uplatnit i v případě týrání bývalé manželky, žijící s násilníkem ve společném obydlí z důvodu, že si ještě kvůli nedostatečným finančním možnostem nezajistila bydlení vlastní/jiné.

Vzhledem k tomu, že skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (pozn. do účinnosti TZ to byl trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě) byla zavedena novelou s účinností od 1. června 2004, budu se zabývat výskytem tohoto trestného činu až od roku 2004. Pro srovnání uvádím statistické údaje Ministerstva spravedlnosti ČR a Policie ČR, aby bylo možné srovnat nakolik se údaje jednotlivých institucí liší. Podotýkám však, že jak Ministerstvo spravedlnosti ČR (dále jen „Ministerstvo“) tak Policie ČR hodnotí „výskyt“ tohoto trestného činu z jiných hledisek – Ministerstvo například uvádí ve statistikách počty odsouzených za tento trestný čin (viz graf č. 1), Policie ČR hodnotí ve statistikách spíše počty obajsněných trestných činů podle ustanovení § 199 TZ (viz graf č. 2) – což může mít za následek rozdílné údaje v četnosti výskytu trestného činu podle ustanovení § 199 TZ (pozn. dříve ustanovení § 215a TZ).

¹⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. Rt 6 Tdo 788/2006, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD34106CZ

¹⁴¹ Bílý kruh bezpečí, o.s. Týrání svěřené osoby. Článek dostupný dne 12.09.2011 z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/tyrani-sverene-osoby/>

Graf č. 1

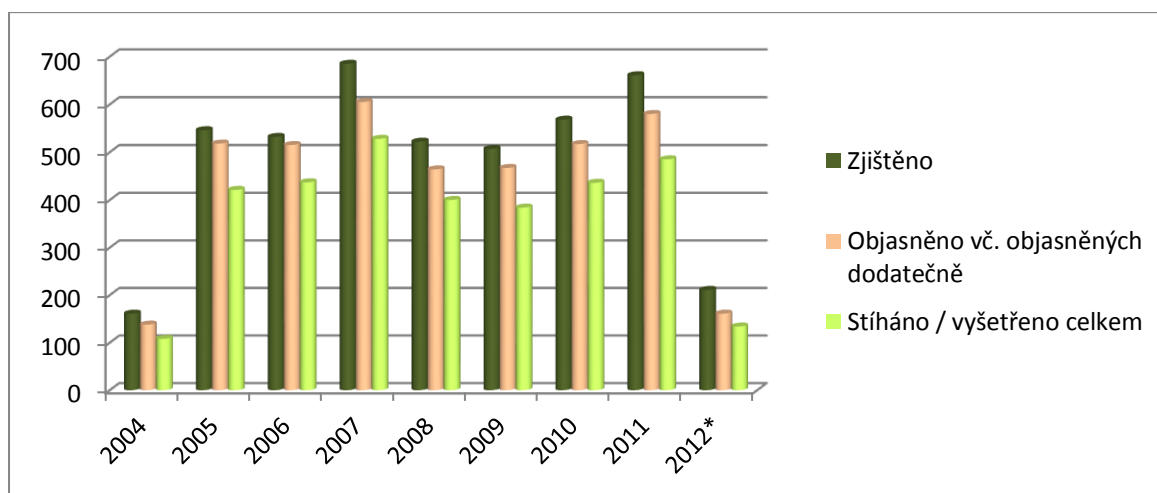
Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

* údaje za rok 2010 ke dni zpracování této práce nebyly na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR dostupné

** údaje za rok 2011 ke dni zpracování této práce nebyly na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR dostupné

Počet odsouzených za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí za období od roku 2004 až 2009. Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR – statistické ročenky, informace dostupné dne 01.05.2012 z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx>

Graf č. 2

Zdroj: Policie ČR

* údaje za rok 2012 ke dni zpracování této práce byly na stránkách Policie ČR dostupné pouze za období leden až březen 2012

Počet zjištěných a objasněných případů trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí za období od roku 2004 až do října roku 2011. Zdroj: Policie ČR – statistiky kriminality, informace dostupné dne 01.05.2012 z: <http://www.aplikace.mvcr.cz/archiv>

Z obou výše uvedených statistik můžeme vidět, že do roku 2007 počty lidí odsouzených za trestný čin podle ustanovení § 199 TZ stoupal, stejně jako stoupal počet objasněných případů souvisejících se spáchaním trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Co mě však překvapuje je skutečnost, že zatímco do roku 2007 stoupal jak počet objasněných případů, tak počet odsouzených pachatelů, od roku 2008 začaly tyto počty klesat. Od roku 2010 je pak možné v grafech spatřit opět mírný nárůst v počtech objasněných případů i v počtech odsouzených pachatelů. Je možné se jen domnívat, co tento nárůst způsobilo. Bylo by možné uvažovat například o souvislosti s novým trestním zákoníkem, který přinesl kromě nových skutkových podstat i nové řešení domácího násilí v podobě vykázní, které dalo obětem domácího násilí „okamžitou“ možnost nepříznivou situaci, kterou domácí násilí určitě je, řešit. Nicméně jsem toho názoru, že i když se možnosti oběti jak nepříznivou situaci řešit stále zlepšují, soudy pachatele domácího násilí pořád trestají nedostatečně, a to z toho důvodu, že pokud soudy rozhodují o objasněných případech, kde předpokládám byla objasněna skutečnost, že trestný čin byl skutečně spáchán, počet odsouzených pachatelů klesá (viz graf č. 1).

4.1.3 Trestný čin nebezpečného vyhrožování (§ 353)

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá ve vyhrožování. *Trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci* se dopustí ten, kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu (odstavec 1.) anebo kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyzvání (odstavec 2.). *Trestného činu nebezpečného vyhrožování* se dopustí ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu (vyšší stupeň tísnivého pocitu ze zla, kterým je vyhrožováno), že k naplnění výhrůžek ze strany pachatele i skutečně dojde. Definici těžké újmy v TZ nenajdeme, můžeme se však domnívat, že taková újma musí být svojí povahou a závažností na úrovni výhrůžky

usmrcením nebo způsobením těžké újmy¹⁴². K výhrůžce se soudní judikatura vyjádřila následovně: „Při výhrůžce zabitím bude záležet na konkrétní povaze výhrůžek a na tom jak se pachatel při výhrůžkách choval, zda nebral do rukou nějaké předměty a tak nenaznačoval úmysl uskutečnit své hrozby, nebo zda nešlo o hrozby, které nebyly vážně myšleny apod. Je třeba zjistit, zda je obviněný schopen dopustit se v podnapilém stavu násilného jednání a zda tedy jeho hrozby mohly vzbudit u poškozené důvodnou obavu. V tomto směru nejsou bez významu údaje o předchozích odsouzeních obviněného, zejména se zaměřením na to, za jakých okolností se obviněný v minulosti dopustil násilných trestných činů.“¹⁴³

„K naplnění znaků trestného činu podle § 353 TZ postačí, že pachatel jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou a činí to způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu. Výhrůžka musí být objektivně způsobilá vzbudit důvodnou obavu, není však nutné, aby důvodná obava byla v tom, komu bylo vyhrožováno, skutečně vzbuzena.“¹⁴⁴. Též nebude zapotřebí, aby ten, jemuž je vyhrožováno, byl vyhrožování přítomen. Stačí, když je výhrůžka adresována poškozenému takovým způsobem, že pachatel si je vědom toho, že se poškozený o ní dozví (např. prostřednictvím další osoby, telefonicky, dopisem apod.)¹⁴⁵.

4.1.4 Trestný čin vydírání (§ 175)

Objektivní stránka trestného činu vydírání spočívá v jednání pachatele, kterým jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy (hrozba způsobení majetkové újmy, vážné újmy na cti a dobré pověsti, může též směřovat k rozvracení manželství, zahájení trestného stíhání apod.) nutí k tomu, aby něco poškozený konal, zdržel se určitého jednání anebo aby něco trpěl¹⁴⁶.

K naplnění této skutkové podstaty právě nejčastěji dochází v případech domácího násilí, kdy agresor vydírá svoji oběť např. tím, že pokud nestáhne trestní oznámení, ublíží dětem, sobě (citové vydírání oběti, pokud ta ho i navzdory násilí miluje) apod., aby oběť donutil konat to, co on chce.

¹⁴² Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 785-787

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 14. ledna 1971, sp. zn. Rt 3 Tz 123/70, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD1258CZ

¹⁴⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až § 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 3002

¹⁴⁵ Občanské sdružení ROSA. Článek dostupný dne 13.09.2011 z: <http://www.rosa-os-cz/domaci-nasili/legislativa-v-cr/>

¹⁴⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 530-531

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí k pohrůžce uvedl: „*Pohrůžka odejmutí dítěte matce prostřednictvím soudního rozhodnutí, pokud tato nevezme zpět souhlas s trestním stíháním otce, může naplnit skutkovou podstatu trestného činu vydírání. Skutková podstata spočívající v pohrůžce jiné těžké újmy (z pohledu poškozené ve smyslu objektivním i subjektivním) bude naplněna, pokud poškozené bude hrozit újma v rodinném životě – může to být rozhodnutí soudu o odebrání dítěte z péče matky a jeho svěření do péče otce.*¹⁴⁷“

Z judikatury soudu ke skutkové podstatě vydírání jsem vybrala následující:

- ke skutkové podstatě trestného činu vydírání stačí i pohrůžka nepřímá, tedy i pohrůžka pronesená třetí osobě, byl-li pachatel přitom veden úmyslem, aby pohrůžka byla dána na vědomí tomu, proti němuž směřovala¹⁴⁸,
- je-li pohrůžka usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou prostředkem k vynucení určitého chování, bude se jednat o trestný čin vydírání, jímž pachatel poškozenému hrozí, a nutí ho tak něco konat, opominout nebo trpět. Trestný čin vydírání je spáchán i tehdy, jestliže pachatel poškozenému vyhrožuje např. jinou těžkou újmou, aniž by se přitom pachatel trestné činnosti, jejímž oznámením hrozí, dopustil, či nikoli¹⁴⁹
- o trestný čin vydírání jde i v případě, že pachatel nejprve vznesl pohrůžku použití fyzického násilí vůči poškozenému, kterou poté doplní méně důraznou formou působení na jeho vůli (předcházející pohrůžka fyzickým násilím neprestala totiž působit na vůli poškozeného a vyvolala v něm obavu z jejího uskutečnění). Podmínkou je ovšem to, aby zmíněná pohrůžka tvořila s dalším působením na poškozeného jeden celek a aby se všechny takové projevy doplňovaly a vzájemně nevyklučovaly¹⁵⁰.

Z praxe: Jedná se o případ vydírání – žena, řekněme jí Oxana měla za manžela Makedonce vyznávajícího islám (pozn. informace relevantní v tomto případě z důvodu rozdílného vnímání použití prostředků k dosažení cíle). Podle tradic vycházejících z islámu se měl muž vždy a po všech stránkách postarat o svoji ženu a děti (pozn. které však byly chápány jako jeho majetek) a proto Oxana

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. ledna 2005, sp. zn. 5 Tdo 1439/2004, zveřejněné v: Púry, F., Draštík, A. Soubor trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit 14, 2005, nakladatelství C.H. Beck

¹⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. července 1929, sp. zn. Rt Zm I 38/29, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD21750CZ

¹⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. listopadu 1982, sp. zn. Rt 1 Tz 27/82, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD2682CZ

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR v Brně ze dne 3. února 2010, sp. zn. Rt 7 Tdo 60/2010, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD162002CZ

nemusela, či spíš nesměla, pracovat a byla domácí paní. Její manžel byl podnikatel, s vazbami na lidi z východní Evropy a pohybující se na hraně zákona. Bylo běžné, že se u nich doma střídali rusky mluvící muži se zlatými řetězy, že její manžel chodil domů s rozbitým obličejem či vylámanými zuby, později se začaly odehrávat rvačky - mezi jejím manželem a třetími osobami – i u nich doma.

Při jedné „domácí“ rvačce zbil Oxanin manžel, po předchozí hádce, svoji bývalou manželku (byla u nich na návštěvě), která tento útok řádně ohlásila na policii. Ale než se policie dostavila na místo činu, manžel Oxanu „přiměl“ k tomu, aby trestný čin vzala na sebe a tvrdila, že ženu zbila ona. Když se Oxana zdráhala vzít útok na sebe, přistoupil její manžel k výhrůzkám ublížení na zdraví a vydírání, že pokud to neudělá, sebere jí děti příp. že jim také ublíží, což doplnil demonstrativní ukázkou (co by se jí nebo dětem mohlo stát) na kočce (vyhodil ji z balkonu). Oxana ze strachu, že její manžel vyhůžky skutečně naplní, vzala rvačku na sebe. A ačkoliv je již dnes s manželem rozvedena, zůstane jí záznam v trestním rejstříku.

4.1.5 Trestný čin útisku (§ 177)

U tohoto trestného činu nedochází ze strany pachatele k užití násilí, či výhrůžky ublížení na zdraví nebo pohrůžky způsobení jiné újmy. Trestný čin ve smyslu ustanovení § 177 TZ spáchá ten, kdo jiného nutí, zneužívaje jeho tísně (stav, byť přechodný, vyvolaný nepříznivými okolnostmi, které vedou k omezení volnosti ve smyslu svobody rozhodování) nebo závislosti (stav, v němž se osoba nemůže samostatně rozhodovat vzhledem k tomu, že je poškozená/-ý odkázána/-ý na pachatele, pozn. manželka však není nikdy v závislém postavení na manželovi, i když jsou v rozvodovém řízení), aby něco konal, opominul nebo trpěl¹⁵¹. Nejvyšší soud se pak vyjádřil v tom smyslu, že k dokonání činu postačí, když pachatel vykoná jednání, jehož obsahem je nucení jiného na základě zneužívání jeho tísně nebo závislosti, přičemž není třeba, aby utiskovaná osoba skutečně vykonala, opominula nebo trpěla to, k čemu ji pachatel nutil¹⁵².

Nejčastěji se pachatelé tohoto trestného činu dopouštějí na starších lidech. Pro ilustraci uvedu příklad, kdy byl obviněný uznán vinným z trestného činu útisku, kterého se dopustil na své babičce, s níž společně užíval rodinný domek. „*Obviněný se k své babičce choval tak, že jí hrubě a vulgárně nadával, pohrůžkami, ale i přímými drobnějšími fyzickými útoky, spočívajících v úderech rukama do těla, cloumáním apod., vnucoval jí své představy o jednotlivých běžných životních úkonech a takto ji trestal i za její zapomnětlivost*

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2008, sp. zn. Rt 5 Tdo 1096/2008, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD141920CZ

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2008, sp. zn. Rt 5 Tdo 1096/2008, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD141920CZ

*a nešikovnost, zneužívaje tak jejich dlouholetého soužití a citových vazeb a vědom si, že toto jednání poškozená z obavy před hanbou a dalším soužitím s obžalovaným bude snášet*¹⁵³.

4.1.6 Trestné činy znásilnění (§ 185) a sexuálního nátlaku (§186) a pohlavního zneužití (§ 187)

Než trestný čin znásilnění podle ustanovení § 185 TZ doznal dnešní podoby, prodělal dlouhý vývoj. S přijetím zákona č. 140/1961 Sb. byla zavedena skutková podstata trestného činu znásilnění, která zněla: „*Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán (...)*“. Praxe pak ukázala, že dikce tohoto ustanovení se jeví jako nedostatečná, neboť objektivní stránka trestného činu spočívala pouze v souloži (pozn. ve spojení mužských a ženských pohlavních orgánů), přičemž když sexuální agrese pachatele směřovala k jinému pohlavnímu či obdobnému styku, byla tato subsumována pod skutkovou podstatu jiného trestného činu (např. pod trestný čin omezování osobní svobody, vydírání apod.) a rovněž byl závažný nedostatek shledán v objektu tohoto trestného činu, neboť tím se mohla stát pouze a jenom žena, co nutně zvýhodňovalo pachatele, kteří se znásilnění dopustili na mužích.¹⁵⁴

Zákonem č. 144/2001 Sb. pak došlo k novelizaci ustanovení týkajícího se trestného činu znásilnění, přičemž skutková podstata tohoto trestného činu byla rozšířena, tj. trestného činu znásilnění podle § 241 (pozn. TZ účinný do 31.12.2009) ve smyslu výše uvedené novely se dopustí ten „*kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného (...)*“¹⁵⁵. Skutková podstata tohoto trestného činu tak byla upravena jak co do objektu (pozn. objektem se může stát kdokoli a tedy nejenom žena, ale nově i muž), tak co do objektivní stránky, která byla rozšířena o nový způsob spáchání tohoto trestného činu, kdy jím není pouze soulož, ale i jiný obdobný pohlavní styk, který je způsobem provedení a svou závažností srovnatelný se souloží¹⁵⁶.

¹⁵³ Rozsudek Okresního soudu Praha – západ ze dne 27.04.2004, sp. zn. 2 T 1/2004, publikovaný v rámci usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 01.06.2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005

¹⁵⁴ Langer, I., Macková, A. Trestný čin znásilnění a jeho oběti. Sborník ze semináře. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2000, s. 10

¹⁵⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1411

¹⁵⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1411

S přijetím nového TZ pak dostal trestný čin znásilnění nejen nové postavení v rámci zvláštní části TZ (pozn. trestný čin znásilnění byl původně zařazen v Hlavě VIII), ale i novou (rozšířenou) definici. Ustanovení § 185 TZ je součástí Hlavy III (Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) a spolu s ostatními zde vymezenými trestnými činy postihují jednání, která jsou v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy¹⁵⁷.

Trestného činu znásilnění ve smyslu ustanovení § 185 TZ se dopustí ten, kdo jiného donutí k pohlavnímu styku prostřednictvím násilí, pohrůzkou násilí, jiné těžké újmy nebo k tomu zneužije jeho bezbrannosti. Pokud dojde ke spáchání tohoto trestného činu v rámci domácího násilí, zřejmě nejčastěji se objektem trestného činu znásilnění stane manželka, partnerka, družka nebo dokonce i nezletilá osoba (dítě). Z judikatury týkající se trestného činu znásilnění lze usoudit, že u nezletilých osob se předpokládá jejich bezbrannost, která spočívá v nedostatku možnosti, schopnosti nebo způsobilosti posoudit jednání pachatele ve smyslu trestného činu znásilnění. „*Stav bezbrannosti soud dovodil z velmi nízkého věku poškozené, v důsledku čeho došlo k pohlavnímu zneužívání jiným způsobem (pozn. za jiný obdobný styk je považován pohlavní styk, který je způsobem provedení a svou závažností srovnatelný se souloží přičemž závažnost je třeba hodnotit především z hlediska následků, a to jak psychických, tak i fyzických, pro oběť), které je kladeno na roveň soulože. Takové jednání soud právně posoudil jako trestný čin znásilnění.*“¹⁵⁸

S novým trestním zákoníkem se v rámci trestněprávního předpisu objevila i *nová skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku* (§ 186 TZ), kterého se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí, pohrůzkou jiné těžké újmy nebo zneužívaje jeho bezbrannosti donutí k sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování. Toto ustanovení tedy postihuje jiné sexuální aktivity než soulož za podmínky, že jsou spojené s násilím, pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy¹⁵⁹. Jako problematické u této skutkové podstaty vidím formulaci „jiné srovnatelné chování“ ve vztahu k sebeukájení či k obnažování. Těžko si lze představit, jaký druh chování měl autor tohoto ustanovení na mysli, neboť slovo „srovnatelný“ naznačuje určitou podobnost s určitým chováním, přibližně stejnou intenzitu

¹⁵⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturu. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 1647

¹⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2010, sp. zn. Rt 11 Tdo 1127/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD166161CZ

¹⁵⁹ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturu. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 234-235

takového chování, přibližně stejné následky apod. Nicméně si myslím, že každá úprava rozšiřující trestní úpravu zejména v sexuální oblasti je jen pozitivní.

Obě shora uvedené skutkové podstaty trestných činů se na jedné straně vzájemně doplňují, ale na straně druhé se odlišují v jednání (pozn. závažnější útoky naplňují skutkovou podstatu trestného činu podle § 185 TZ, méně závažné útoky naplňují skutkovou podstatu podle § 186 TZ).¹⁶⁰ Rozdíl je patrný i v objektivní stránce skutkových podstat jednotlivých trestných činů. Zatímco objektivní stránka trestného činu znásilnění podle § 185 TZ záleží v tom, že pachatel:¹⁶¹

- jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku (pohlavním stykem se pak rozumí jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, tedy: (i) soulož, (ii) jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (zejména orální nebo anální pohlavní styk), (iii) ostatní (méně závažné) formy pohlavního styku (např. ohmatávání genitálií)).
- k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti,

objektivní stránka trestného činu sexuálního nátlaku podle § 186 TZ záleží v tom, že pachatel:¹⁶²

- jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení (např. onanie, masturbace), k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování (např. některé sexuálně patologické praktiky) (odst. 1),
- kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti (odst. 1),
- přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důveryhodnosti nebo vlivu (odst. 2).

Při srovnání dikce skutkových podstat trestného činu znásilnění a trestného činu sexuálního nátlaku můžeme vidět další (tj. kromě rozdílů v objektivní stránce trestných činů) rozdíly v tom, že:

¹⁶⁰ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 117

¹⁶¹ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 117

¹⁶² Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 120

- trestný čin znásilnění podle § 185 TZ se vyznačuje na rozdíl od trestného činu sexuálního nátlaku podle § 186 TZ svou dvoufázovostí jednání, tj. první fáze spočívá v užití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo zneužití bezbrannosti a druhá fáze spočívá v samotném výkonu pohlavního styku – trestný čin je dokonán až vykonáním pohlavního styku¹⁶³,
- jednání uvedené v ustanovení § 186 odst. 2 TZ se liší jak od trestného činu v ustanovení § 185 TZ, tak od jednání uvedeného v ustanovení § 186 odst. 1 TZ. Rozdíl je totiž v použitém prostředku, tj. prostředkem není násilí, pohrůžka násilí nebo jiné těžké újmy, ale existence určitého psychického vztahu oběti k pachateli nebo jeho nadřazenost nebo skutečnost, že pachatel zneužívá závislosti oběti nebo využívá svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu¹⁶⁴.

Dalším trestným činem v sexuální oblasti, který může souviset s domácím násilím je trestný čin pohlavního zneužití (§ 187). Objektem tohoto trestného činu je dítě mladší patnácti let. Tento trestný čin se tedy nebude vyskytovat mezi partnery či manžely, ale bude směřovat proti tělesné integritě dítěte. Děti jsou totiž rovněž ve většině případů součástí rodiny, která je specifickým znakem či místem, kde k domácímu násilí dochází. Pokud tedy dojde k tomuto trestnému činu, je to o to smutnější, že je spáchán na dítěti, které se samo nemůže bránit a pokud i dojde k ohlášení tohoto trestného činu, málokdo dítěti věří, těžko se spáchání tohoto trestného činu dokazuje, nemluvě o tom, že dítě si musí projít nesmírně traumatizujícími výsledky směřujícími k prokázání toho, že ke spáchání trestného činu pohlavního zneužití skutečně došlo. Jeden takový zážitek pak negativně ovlivní dítě na zbytek jeho života.

Jak vyplývá z rozhodnutí Nejvyššího soudu, mezi dokonáním trestného činu pohlavního zneužití a znásilněním je poměrně tenká hranice: „*Za dobrovolné upuštění od dalšího jednání potřebného k dokonání trestného činu pohlavního zneužití provedením soulože s osobou mladší patnácti let (§ 187 odst. 1 TZ) nelze považovat situaci, když se pachatel rozhodne nepokračovat ve svém jednání z toho důvodu, že poškozená osoba v průběhu jeho útoku projeví nesouhlas s vykonáním soulože. Za uvedené situace nesouhlas poškozené osoby se souloží již pachateli zcela znemožňuje dokonání trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1 TZ, který lze dokonat jen za souhlasu poškozené osoby se souloží. Uskutečnění*

¹⁶³ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 118

¹⁶⁴ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 121

*záměru vykonat soulož, by pak mohl pachatel dosáhnout jen překonáním odporu (nesouhlasu) poškozené osoby násilím, čímž by ovšem začal páchat jiný trestný čin, tj. trestný čin znásilnění podle § 185 TZ. (...)*¹⁶⁵ O obtížném prokazování, že skutečně došlo ke spáchání tohoto trestného činu svědčí i rozsudek Městského soudu v Brně, kde v neprospěch obžalovaného z pohlavního zneužití osvojeného dítěte, které s ním žilo ve společné domácnosti, svědčila pouze výpověď jeho maželky a matky nezletilého dítěte, která podle vyjádření znalkyně z oboru psychiatrie v této věci nelhala. Nezletilé dítě však popřelo jakékoli sexuální chování obžalovaného vůči své osobě a jeho výpověď ve formě úředního záznamu z přípravného řízení nebylo možné s odkazem na příslušná ustanovení TŘ použít k důkazu. Obžalovaný byl tak zproštěn obžaloby, neboť nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro které byl stíhán¹⁶⁶.

4.1.7 Trestný čin těžké ublížení na zdraví (§ 145) a trestný čin ublížení na zdraví (§ 146)

Trestného činu těžkého ublížení na zdraví se dopustí ten, kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví (§ 145 odst. 3 TZ). Těžkou újmu na zdraví vymezuje trestní zákoník dvěma podmínkami, které musí být zároveň splněny:

- vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění,
- odpovídá některému z taxativně vyjmenovaných případů v ustanovení § 122 odst. 2 TZ¹⁶⁷.

Z hlediska úmyslu způsobit těžkou újmu na zdraví pak stačí zjištění, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit tento těžký následek, a byl s tím srozuměn (úmysl eventuální). Na takové srozumění lze usuzovat – pokud jde o důkazní stránku – zejména z povahy použité zbraně, z intenzity útoku, ze způsobu jeho provedení (zejména z toho, proti které části těla útok směřoval) a z pohnutky činu¹⁶⁸. Při právním posuzování jednání pachatele, jímž útočil proti zdraví občana, nelze vycházet jen z toho, jaká újma na zdraví poškozeného byla takovým útokem způsobena, ale je třeba přihlídnout též k okolnostem,

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu zveřejněné pod poř. č. TR NS 41/2008-T 1049 v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 1680

¹⁶⁶ Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 20.12.2004, sp. zn. 2 T 224/2004

¹⁶⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturu. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 181

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. Rt 11 Tdo 1386/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD160492CZ

za kterých se útok stal, jakým způsobem bylo útočeno a jaké nebezpečí pro napadeného z útoku hrozilo¹⁶⁹.

U trestného činu ublížení na zdraví ve smyslu ustanovení § 146 TZ pak bude postačovat, pokud pachatel své oběti způsobí „jen“ ublížení na zdraví, jehož legální definici můžeme najít v ustanovení § 122 odst. 1 TZ, tj. ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření. Právní úprava definice „ublížení na zdraví“ vychází z judikatury, došlo k legalizaci judikatury do právní úpravy, která se k vymezení pojmu „ublížení na zdraví“ staví tak, že za ublížení na zdraví považuje *„způsobení takové poruchy normálních tělesných nebo duševních funkcí, která znesnadňuje poškozenému výkon obvyklé činnosti, resp. má vliv na způsob jeho života, není zcela přechodného rázu - činí podle praxe nejméně 7 dnů – a která vyžaduje lékařského ošetření“*¹⁷⁰.

Z objektivní stránky tedy rozlišujeme dva možné stupně ublížení na zdraví (těžké ublížení a ublížení), přičemž při posouzení o který z těchto stupňů se bude jednat, rozhoduje soud na základě znaleckého posudku. Soudní praxe rozlišuje těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví délkovou hranicí v trvání šesti týdnů, avšak jako těžké ublížení na zdraví považuje i poruchu trvající po kratší dobu než zmiňovaných šest týdnů, a to podle její povahy a příznaků, které ji doprovázejí¹⁷¹. Soudní judikatura za těžkou újmu na zdraví považuje též i po delší dobu trvající vážnou poruchu duševního zdraví, resp. po delší dobu trvající vážné duševní onemocnění¹⁷².

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. Rt 11 Tdo 1386/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD160492CZ

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. Rt 6 Tdo 1171/2003, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD84273CZ

¹⁷¹ Jelínek, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 22. vydání. Praha: Linde, 2005, s. 241

¹⁷² Jelínek, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 22. vydání. Praha: Linde, 2005, s. 243

4.1.8 Trestný čin účasti na sebevraždě (§ 144)

Trestného činu podle § 144 TZ se dopustí ten, kdo jiného pohne nebo mu pomáhá k sebevraždě. Pro naplnění této skutkové podstaty je třeba, aby se pachatel zle choval k jinému s úmyslem, aby tím vzbudil u něho rozhodnutí spáchat sebevraždu¹⁷³.

V praxi a ani v životě jsem se zatím s tímto trestným činem nesetkala a dle mého názoru není též frekventovaným v rámci domácího násilí, nicméně určitě existují případy kdy k nim dochází, např. pachatel dlouhodobým psychickým a potažmo i fyzickým násilím oběť natolik „vyčerpá“, že ta jako jediné východisko ze své svízelné situace vidí sebevraždu. Avšak zcela jinak bude posuzován případ, kdy pachatel jiného k sebevraždě donutil násilím, v takovém případě by se jednalo o trestný čin vraždy podle ustanovení § 140 TZ.

4.1.9 Trestné činy vraždy (§ 140) a zabití (§ 141)

V praxi se můžeme setkat bohužel i s případy, kdy domácí násilí skončí vraždou. Trestného činu vraždy podle § 140 TZ se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí. Dle mého názoru se tato skutková podstata bude uplatňovat pro případy, že násilník svou oběť usmrtí. Pro případ, že by oběť usmrtila násilníka se v rámci mírnější kvalifikace (resp. užití mírnější trestní sazby) bude aplikovat ustanovení § 141 TZ, kde k usmrcení dochází „za silného rozrušení, ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného“.

Z kriminologického hlediska však převažují vraždy, které jsou charakterizovány interpersonálním konfliktem, kde usmrcení je konečným cílem pachatelova jednání (např. vraždy motivované nenávisť) - jde o emotivně laděné spontánní reakce poznamenané např. konflikty v rodině a ve vztazích pachatele k nejbližšímu okolí (u vraždy vystupuje do popředí obvykle blízký vztah pachatele a oběti a úloha poškozeného v genezi deliktu)¹⁷⁴.

Jak jsem již zmínila, nový TZ přinesl s sebou i novou skutkovou podstatu trestného činu zabití (§ 141 TZ). I v tomto případě se bude jednat o úmyslné usmrcení, avšak v důsledku předchozího silného rozrušení oběti, či jako reakce na předchozí špatné zacházení s obětí.

Inspiraci pro zavedení trestného činu zabití je možné hledat v některých zahraničních trestněprávních úpravách, které tuto skutkovou podstatu již obsahují (např. čl. 113 švýcarského trestního zákona, § 76 rakouského trestního zákona, německý trestní zákon atd.).

¹⁷³ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 180

¹⁷⁴ Kuchta, J. a kolektiv. Kriminologie – II. část. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 98

Jak uvádí JUDr. J. Hořák ve svém příspěvku, česká trestněprávní úprava se od většiny zahraničních úprav v podstatném ohledu liší: „*Privilegovaný typ úmyslného usmrcení bývá ryzím afektdeliktem – úmyslným usmrcením v prudkém omluvitelném hnutí myslí, tedy zohledňujícím fakt, že rozrušení pachatele bylo vyvoláno příkořím ze strany usmrcené osoby. Na rozdíl od české právní úpravy, kde zavrženíhodné jednání poškozeného figuruje nezávisle na afektu, přičemž zavrženíhodné jednání postačí k subsumpci pod privilegovanou skutkovou podstatu (pozn. skutková podstata TČ zabití).*“¹⁷⁵

Jak bylo výše uvedeno, jedná se o privilegovanou skutkovou podstatu, která má vyjádřovat zejména nižší společenskou škodlivost, tj. pachatel má být z důvodu „silného rozrušení“ mírněji potrestán. Nejedná se však o pouhé silnější emoce, běžné v každodenním životě, ale o „*vystupňované emotivní prožitky, které sice nutně neovlivňují přičetnost, ale vedou ke značnému zúžení vědomí pachatele a oslabení jeho zábran, tzn. že se bude jednat o takové prožitky, které budou mít vážný dopad na schopnost pachatele racionálně volit mezi jednotlivými pohnutkami*“.¹⁷⁶ Zároveň je nutné jedním dechem dodat, že pochopitelnost či omluvitelnost takového jednání se nevztahuje na čin pachatele – ten zůstává nadále trestuhodným a zavrženíhodným chováním, ale pouze na afektivní reakci, tzn. na silné rozrušení, v němž se pachatel trestného činu dopustil.¹⁷⁷

V praxi se tak může jednat o případy, kdy je oběť dlouhodobě psychicky či fyzicky týráná, přičemž útoky vůči její tělesné integritě se stupňují co do intenzity a oběť pak na takové jednání pachatele reaguje v silném afektivním rozrušení či strachu o svoje zdraví či život tím, že pachatele usmrtí, resp. může usmrtit. Při právní kvalifikaci takového činu pak soud bere v úvahu mimořádné okolnosti jako např. dlouhodobé týrání (násilí). V těchto souvislostech pak hovoříme o tzv. syndromu týrané ženy¹⁷⁸. Podle soudní praxe je též třeba přiměřenost vhodné obrany proti agresorovi hodnotit rovněž se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok na svoji osobu, tj. zohlednit pohled oběti na pachatele, její dlouhodobý psychický stav vyvolaný předchozími útoky a možná i v souvislosti s jejími obavami vzniklými na základě výhrůžek ze strany násilníka¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2009, č. 10/2009, s. 53 - 63

¹⁷⁶ Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2009, č. 10/2009, s. 58 - 63

¹⁷⁷ Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, tamtéž, s. 62

¹⁷⁸ Zzulová, J. Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Státní zastupitelství, 2005, č. 4, s. 8

¹⁷⁹ Zzulová, J. tamtéž, s. 8 - 12

4.1.10 Další trestné činy související s domácím násilím

S domácím násilím kromě shora uvedených trestných činů mohou souviset i další trestné činy, ale vzhledem k omezenému rozsahu mé rigorózní práce dále uvedu jen některé z nich.

Trestný čin, který se v souvislosti s domácím násilím může vyskytnout, je trestný čin *ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky* (§ 146a TZ), který však na rozdíl od předchozích skutkových podstat poskytuje pachateli „omluvitelné pohnutky, důvody“ pro jeho jednání, o kterých je pojednáno výše. Jedná se o novou skutkovou podstatu, která má podle mínění zákonodárce vyjadřovat menší typovou společenskou škodlivost (závažnost) v případě jednání pachatele, které má za následek ublížení na zdraví¹⁸⁰.

S případem, kdy se oběť domácího násilí odhodlá svoji nepříznivou situaci řešit např. tím, že si najde jiné bydlení a bydlí tak jinde než agresor, může souviset skutková podstata trestného činu *porušování domovní svobody* (§ 178 TZ). Dopustí se ho ten, kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvává. Soudní judikatura nám pak dokazuje, že i takový akt směřující k řešení násilného chování v rodině (poškozená osoba si najde vlastní bydlení) nemusí být někdy zcela dostačující. Podle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze „*obžalovaný (z trestného činu pokusu o vraždu v jednočinném souběhu s trestným činem porušování domovní svobody) po žebříku vnikl otevřeným oknem do bytu své tehdejší manželky, kde ji v ložnici v úmyslu usmrtit napadl nožem, přičemž ke smrti poškozené nedošlo jen díky rychlému a kvalifikovanému lékařskému zákroku. Stejným způsobem poté napadl i své dvě nezletilé dcery.*“¹⁸¹

S tímto trestným činem dle mého názoru souvisí i trestný čin *neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle ustanovení § 208 TZ*, kterého se dopustí ten, kdo protiprávně (tj. bez právního důvodu, kterým může být např. nájemní smlouva, kupní či darovací smlouva k předmětné nemovitosti apod.) obsadí nebo užívá dům, byt nebo nebytový prostor jiného anebo v užívání domu, bytu, nebytového prostoru brání. V tomto případě se jedná o tzv. trvajících trestný čin, jehož trestnost jednání není dokončena samotným obsazením domu, bytu, nebytového prostoru, ale je naplňována po celou dobu, po kterou trvá protiprávní stav¹⁸².

¹⁸⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 175 - 184

¹⁸¹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. října 1993, sp. zn. 2 To 66/93 publikováno v rámci rozhodnutí Vrchního soudu v Praze [PrRo.95,3:120]

¹⁸² Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 269

Jedním z mnoha projevů domácího násilí je, že se násilník snaží mít svoji oběť pod neustálou kontrolou, brání jí ve styku s rodinou, přáteli, brání jí normálně chodit do práce, nebo jí kontroluje e- maily, sms či jinou poštu, apod. Takové jednání pak může naplnit skutkovou podstatu trestného činu vymezeného v ustanovení § 182 TZ (pozn. *porušování tajemství dopravovaných zpráv*). Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní ten, kdo úmyslně poruší tajemství uzavřeného listu nebo jiné písemnosti, datové, textové (pozn. sms), hlasové (např. zpráva podávaná telefonem), zvukové či obrazové zprávy posílané prostřednictvím sítě elektronických komunikací či neveřejného přenosu počítačových dat do počítačového systému (např. e-mail).

Mezi další a dle mého názoru i poměrně běžné agresorovy aktivity patří jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu *pomluvy* podle ustanovení § 184 TZ. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý poškodit pomlouvanou osobu v zaměstnání, narušit její rodinné vztahy nebo způsobit jí jinou vážnou újmu. Ustanovení trestního zákoníku týkající se pomluvy směřuje k ochraně lidské důstojnosti jako takové, která je chráněna v čl. 10 LZPS. Ochrana se poskytuje i osobám dlouhodobě nepřítomným, stejně jako osobám zemřelým nebo osobám odsouzeným za trestný čin, pokud je pomlouvání způsobilé značnou měrou ohrozit jejich vážnost a nevyžaduje se, aby došlo k ohrožení vážnosti u spoluobčanů, postačí, že nepravdivý údaj je k tomu způsobilý¹⁸³.

V rámci domácího násilí pak dochází i k mnoha trestným činům majetkové povahy, např. trestný čin *krádeže* (§ 205 TZ), *zpronevěry* (§ 206 TZ), *neoprávněné užívání cizí věci* (§ 207 TZ), *poškození cizí věci* (§ 228 TZ) aj. Je však nutné upozornit, že o tyto trestné činy půjde jenom tehdy, pokud se bude jednat o věci, které nenáleží do SJM, nýbrž jsou ve výlučném vlastnictví poškozené osoby. To potvrzuje i soudní judikatura, která cizí věc vymezila pomocí negativního výkladu následovně: „cizí věc ve smyslu ustanovení § 228 TZ není věc, která je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů“¹⁸⁴.

Posledně vyjmenovaného trestného činu se dopustí ten, kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc a způsobí na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Škodou nikoli nepatrnou se přitom rozumí škoda, jejíž hodnota vyjádřená v penězích činí nejméně 5.000,- Kč (srov. ustanovení § 138 TZ). Ze soudní judikatury uvededu příklad, kdy se jednalo o poškození cizí věci (poškozeným byl svěděk). „*Obžalovaný se dopustil trestného činu*

¹⁸³ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 230

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 13. června 2001, sp. zn. Rc 7 Tz 120/2001, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD24859CZ

poškození cizí věci tím, že svým osobním automobilem, který řídil, dvakrát po sobě záměrně najel do levé zadní části zaparkovaného motorového vozidla (pozn. vozidlo bylo ve vlastnictví svědkova zaměstnavatele), které užíval poškozený (svědek). Obžalovaný se mu mstil za svědectví, které podal v rámci jeho trestního řízení, které bylo proti obžalovanému vedeno v souvislosti s napadením poškozeného (oběť domácího násilí)“¹⁸⁵.

K naplnění skutkové podstaty trestného činu poškození cizí věci spáchaného na věci svědka pro výkon jeho povinnosti podle § 228 odst. 1 a 3 písm. a) TZ se nevyžaduje, aby cizí věc, kterou pachatel zničil, poškodil nebo učinil neupotřebitelnou, byla věc ve vlastnictví svědka. Bude postačovat, pokud taková věc byla ve faktickém držení, např. na základě svěřeni zaměstnavatelem¹⁸⁶.

Dalším trestným činem přicházejícím v rámci domácího násilí v úvahu je *nedovolené ozbrojování podle § 279 TZ*, neboť vážnější agresivní projevy pachatelů jsou často doprovázeny pohrůžkou užití nebo přímo užitím střelných zbraní¹⁸⁷. Trestného činu ve smyslu ustanovení § 279 TZ se dopustí ten, kdo bez povolení vyrobí nebo opatří sobě nebo jinému anebo sám přechovává střelnou zbraň.

4.2 Stalking - pronásledování

Jak již bylo několikrát zmíněno, nový trestní zákoník přinesl i nové skutkové podstaty. Dle mého názoru přinesl i zcela průlomovou skutkovou podstatu – trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ). Za průlomovou jsem si ji dovolila označit z důvodu, protože zavedením této skutkové podstaty je možné trestně stíhat chování pachatele spočívající v „intenzivním“ pronásledování oběti, které oběť nejen obtěžuje, ale je dle mého názoru způsobilé, způsobit oběti i újmu, např. psychickou.

Trestného činu nebezpečného pronásledování ve smyslu ustanovení § 354 TZ se dopustí ten, kdo dlouhodobě jiného pronásleduje tím, že mu vyhrožuje ublížením na zdraví, jinou újmu anebo takto vyhrožuje osobám blízkým pronásledovanému, kdo vytrvale prostřednictvím elektronických komunikací písemně či jinak kontaktuje jinou osobu, omezuje někoho v jeho obvyklém způsobu života nebo zneužije osobních údajů pronásledovaného

¹⁸⁵ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1999, sp. zn. 7 To 70/99 publikováno v rámci rozhodnutí Vrchního soudu v Praze [SoRo.99,11:384]

¹⁸⁶ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1999, sp. zn. Rt 7 To 70/99, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD14703CZ

¹⁸⁷ Prokop, M, Huňková, M., Jelínková, R., Rezková, A. Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí. Brno: Ekologický právní servis, 2000, s. 56

za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, přičemž takové jednání je způsobilé u pronásledovaného vzbudit důvodnou obavu o jeho život, zdraví či život a zdraví osob jemu blízkých.

Stalking (pronásledování) a domácí násilí sice představují pro kriminální psychologii i trestní právo samostatné oddělené fenomény, ale současně se v reálném životě také často překrývají (nejčastějším průsečíkem těchto dvou jevů je pronásledování bývalého týraného partnera)¹⁸⁸.

Samotný pojem „stalking“ pochází z angličtiny a původně označoval stopování lovené zvěře až k jejímu uštvení, přibližování se k ní s cílem ji ulovit¹⁸⁹. Stalking jako skutková podstata se začala zavádět v devadesátých letech 20. století ve Spojených státech amerických a označovala způsob chování pachatele, který se zaměřil na určitého člověka, kterého neustále pronásledoval, obtěžoval ho a hrozil mu nějakou fyzickou újmou či smrtí¹⁹⁰.

Podstatou tohoto agresivního jednání je systematické (dlouhodobé a opakující se) a excesivní (tj. vybočující z normy) obtěžování a pronásledování určité osoby nevyžádanými projevy zájmu či pozornosti¹⁹¹.

Dle policejní psycholožky doc. PhDr. L. Čírtkové, CSc. zatím chybí konkrétní údaje o vzájemné vazbě/souvislosti mezi domácím násilím a stalkingem. Podle výzkumů v USA je až v 81% vazba stalkingu na předcházející domácí násilí, tj. že až 81% obětí stalkingu ze strany bývalého partnera zažilo předtím ve vztahu domácí násilí. Studie z Německa a Anglie pak udávají, že 30-40% obětí stalkingu bylo předtím i obětí domácího násilí, kterého se dopouštěl pronásledovatel¹⁹². Podle jiné studie provedené v Itálii, téměř 50% žen, které byly oběťmi domácího násilí, bylo po skončení násilného vztahu pronásledováno stejným pachatelem¹⁹³.

Jak tedy z výše uvedených výzkumů vyplývá, spojitost mezi domácím násilím a následujícím pronásledováním skutečně existuje a podle procentuálního vyjádření je zdá se i velice pravděpodobná. To také dokazuje i níže uvedená tabulka, kde je kromě

¹⁸⁸ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 392

¹⁸⁹ Čírtková, L., Vitoušová, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 115

¹⁹⁰ Dressing, H., Maul-Backer, H., Gass, P. Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska. Trestněprávní revue, 2007, č. 10, 6. ročník, s. 279

¹⁹¹ Čírtková, L., Vitoušová, P., Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 16

¹⁹² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 49

¹⁹³ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 54

procentuálního výskytu pronásledování uveden též způsob pronásledování a jeho procentuální výskyt v rámci pronásledování jako takového.

Chování pronásledovatele	Četnost výskytu v %
telefonuje oběti	85%
pohybuje se v blízkosti oběti	68%
pokouší se kontaktovat oběť přes třetí osobu	65%
vyptává se na oběť v jejím okolí	55%
postává před domem oběti	54%
zasílá oběti dopisy	50%
zasílá oběti sms	47%
posílá oběti dárky	43%
beze slova postává v blízkosti oběti	39%
zanechává oběti vzkazy za stěračem auta	35%
zasílá oběti nevyžádané e-maily	35%
pronásleduje oběť autem	35%
ničí majetek oběti	26%
vniká do bytu oběti	18%
zasílá oběti šokující předměty	13%
objednává zboží či služby jménem oběti	10%

Přehled četnosti jednotlivých forem stalkingu dle údajů z roku 2004. Zdroj: Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 64

Jak vyplývá ze skutkové podstaty tohoto trestného činu, jedná se dlouhodobé pronásledování za užití např. výhrůžek ublížením na zdraví nebo jinou újmu. Naskytá se tak správně otázka, jaký je vlastně rozdíl mezi skutkovou podstatou trestného činu nebezpečného vyhrožování uvedenou v ustanovení § 353 TZ a skutkovou podstatou trestného činu nebezpečného pronásledování uvedenou v ustanovení § 354 odst. 1 písm. a). Rozdíl je v tom, že skutková podstata nebezpečného pronásledování, neboli stalkingu (§ 354 TZ) spočívá ve větší intenzitě výhrůžek (tj. výhrůžky jsou dlouhodobějšího a opakujícího se charakteru) vyplývající z neustálého pronásledování oběti (tzn. navazování a udržování kontaktu s obětí i přes její výslovný nesouhlas), a také v délce trvání vyhrožování. Nebezpečné pronásledování musí být dlouhodobého charakteru, kdežto u nebezpečného vyhrožování bude postačovat i jednorázový útok. Typickými projevy stalkingu jsou:

- opakované pokusy o kontakt (např. obtěžování prostřednictvím dopisů, sms zpráv, telefonátů, e - mailů, aj.),
- přímé nebo nepřímé výhrůžky (demonstrování moci nad obětí),
- vyhledávání fyzické blízkosti oběti (např. postávání v místě bydliště, zaměstnání, pozorování, chůze v blízkosti),

- ničení věcí pronásledované osoby (např. motorového vozidla, likvidace zvířete, aj.),
- zneužívání osobních údajů (např. zveřejnění telefonního kontaktu a adresy oběti na internetu s legendou, že chce poskytnout sexuální služby, apod.).

Pronásledování je zpravidla pokračováním nějakého skutečného či smyšleného vztahu mezi pachatelem stalkingu a jeho obětí.¹⁹⁴

Pokud však při pronásledování budou užity i intenzivní výhrůžky, může dojít k souběhu obou trestných činů, příp. k souběhu trestného činu pronásledování s trestným činem vydírání¹⁹⁵.

V otázce ochrany před pronásledováním existují různé možnosti intervence – od vhodné reakce oběti zahrnující především přerušování kontaktu se stalkerem, přes opatření vycházející z civilního práva (např. opatření stanovující zákaz kontaktování nebo přiblížení se k ohrožené osobě) až k oficiální intervenci policie (např. policejní specialisti, kteří se věnují pomoci obětem stalkingu) a trestní justice (např. zakotvení stalkingu jako trestného činu)¹⁹⁶. Možná by stálo též v rámci ochrany oběti před pronásledováním uvažovat o léčbě stalkera prostřednictvím psychologů či psychiatrů, protože dle mého názoru se dá hovořit o nějaké formě psychické poruchy, či obscese na straně pronásledovatele.

4.3 Sankce v trestním právu

Základním účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránění odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti, výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a v neposlední řadě generálně preventivní účinek trestu¹⁷⁶, tzn. že na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu společnosti¹⁹⁷. Trest může být uložen pachateli trestného činu jen na základě zákona a pouze zákon stanoví, které jednání

¹⁹⁴ Frydecká, L. Nebezpečné pronásledování, článek dostupný dne 10.10.2011 na stránkách BKB: http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=292

¹⁹⁵ Korbel, F., Šámal, P. Změny trestního zákonníku a návrh postihu „stalkingu“. Státní zastupitelství, 2008, č. 7-8, s. 16

¹⁹⁶ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 89

¹⁹⁷ Šámal, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. In Bulletin advokacie č. 10/2009, Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 22

je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (bližší viz též čl. 39 LZPS) – *zásada nulla poena sine lege*.¹⁹⁸

Nový trestní zákoník vychází ze zásady pomocné úlohy trestní represe (srov. § 38 odst. 2 TZ), což z hlediska trestu znamená, že k jeho dosažení má vést jen nezbytná míra trestní represe, která je nutná s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu, poměry pachatele, jeho dosavadní způsob života a možnosti jeho nápravy (§ 39 TZ).¹⁹⁹

S pojmem a účelem trestu, které jsou popsány výše, souvisí i systém trestů, což je uspořádání trestů z hlediska jejich závažnosti ve vztahu ke společnosti²⁰⁰. V ustanovení § 52 umožňuje TZ uložit tyto tresty:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu, aj.

Z hlediska efektivního trestání trestných činů souvisejících s domácím násilím přichází dle mého názoru do úvahy zejm. tyto tresty:

- trest odnětí svobody,
- hmotněprávní alternativní sankce, v rámci kterých můžeme zařadit alternativní tresty zahrnující v sobě odbornou pomoc a vedení pachatele²⁰¹; např. institut vymezený v ustanovení § 47 TZ – *upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence*, § 48 TZ – *podmíněné upuštění od potrestání s dohledem*, přičemž dohledem se ve smyslu ustanovení § 49 TZ rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem PMS nebo v ustanovení § 81 TZ – *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody*. Soud takovou sankcí tedy může odložit výkon

¹⁹⁸ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 339

¹⁹⁹ Šámal, P. Šámal, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. In Bulletin advokacie č. 10/2009, Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 29

²⁰⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 354 - 356

²⁰¹ Žatecká, E. Alternativní sankce v trestním právu a jejich využití v praxi [rukopis]/Eva Žatecká. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2008, s. 27

trestu odnětí svobody, ale jen v případě, že trestní sazba spáchaného trestného činu nepřevyšuje hranici tři léta a jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu (§ 81 odst. 1 TZ). Při podmíněném odsouzení může soud zároveň stanovit zkušební dobu na jeden až pět let (§ 82 odst. 1 TZ) nebo může pachateli uložit přiměřená omezení a povinnosti uvedené v ustanovení § 48 odst. 4 TZ (např. podrobení se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobení se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle TZ, apod.),

- instituty označované jako odklony v trestním řízení (zjednodušeně jej lze též označit jako alternativy standardního trestního řízení) jako např. podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TR), narovnání (§ 309 TR) – avšak narovnání se v případě domácího násilí z mého pohledu nejeví jako přijatelné řešení, protože ke schválení narovnání soudem je zapotřebí jeho schválení jak poškozeného, tak obviněného, co tedy předpokládá jakousi rovnost subjektu, o kterou se podle mého názoru v případě domácího násilí však rozhodně nejedná (např. když pachatel zneužívá svého ekonomického postavení a oběť se pak na pachateli stává ekonomicky závislou atd.), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TR), přičemž podmínkou pro použití některého z těchto institutů je alespoň částečné nahrazení škody, pokud byla činem způsobena, případně i uzavření dohody o náhradě škody nebo jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem²⁰².

Uložit alternativní trest neznamená, že si můžu vybrat mezi několika v úvahu přicházejícími tresty, ale umožňuje nahradit nepodmíněný trest, trestem alternativním, který se jeví při posouzení všech okolností trestné činnosti pachatele, např. jeho osoby, způsobu jeho dosavadního života, zda byl již v minulosti někdy odsouzen apod., jako vhodnější. Výhodou alternativních trestů je především to, že jsou s nimi spojeny nižší náklady, protože odsouzený pachatel nevykonává svůj trest ve věznici, ale na svobodě, přičemž má možnost chodit do práce a tím si náklady na život hradit sám. Rovněž vidím pozitivum alternativního trestu i v tom, že odsouzený výkonem trestu na svobodě setrvává ve společnosti a udržuje tím tak pravidelný kontakt se společností jako takovou a zároveň též má možnost vést „společenský život“.

²⁰² Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 254

V souvislosti s alternativním trestáním ve smyslu ustanovení § 48 odst. 4 písm. d) TZ přichází též do úvahy podmíněné upuštění od potrestání s tím, že soud uloží pachateli povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství (srov. § 48 odst. 4 písm. d) TZ). V současnosti existuje několik center, které nabízejí programy pro osoby s násilným chováním ve vztazích. Jedná se např. o:

- SOS centrum Diakonie ČCE, které nabízí terapeutický program pro osoby, které mají potíže se zvládnutím své agrese; terapeuticky vedou tyto osoby ke změně jejich chování, zlepšení partnerské a rodinné komunikace a osvojení si řešení konfliktů nenásilnou formou. Program obsahuje terapii porozumění vlastního agresivního jednání, je zaměřen na rozpoznání zátěžových situací a jejich nekonfliktní řešení, učení se sebekontrolě, přijetí odpovědnosti za vlastní násilné chování bez obviňování druhých nebo bagatelizování takového chování aj.²⁰³
- Informační a poradenské centrum VIOLA CSSP, které poskytuje telefonické (např. rozhovor o současné životní situaci a vztazích a hledání vhodných způsobů jak situaci zvládnout, informace v případě vykazání, vysvětlení úkonů a další) a osobní konzultace (např. konzultace s psychologem, trénink nekonfliktních reakcí na zátěžové situace apod.), poradenství a informace o vhodných sociálních službách.²⁰⁴
- Persefona o.s. zprostředkovává v rámci projektu „Program pomoci obětem domácího násilí Ligy lidských práv“ (pozn. nyní Persefona o.s.) bezplatné terapie pachatelům domácího násilí, výsledkem kterých by se měl být agresor schopen naučit se zacházet se svými agresivními impulzy tak, aby tyto nevedly k páčání násilí v aktuálním či dalším vztahu.²⁰⁵

Program terapie partnerských agresorů²⁰⁶, který vznikl na základě požadavků a dotací Ministerstva zdravotnictví v letech 2004 – 2006 je sestaven z 12 sezení, která mohou být jak skupinová, tak individuální. Každé sezení se zabývá jedním tématem, přičemž poslední (pozn.

²⁰³ SOS centrum Diakonie ČCE. Program pro osoby s násilným chováním ve vztazích. Informace ke dni 11.10.2011 dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/nasilne-osoby/program-pro-osoby-s-nasilnym-chovanim-ve-vztazich>

²⁰⁴ Centrum sociálních služeb. Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí. Informace ke dni 11.10.2011 dostupné z: <http://www.csspraha.cz/intervencni-centrum>

²⁰⁵ Křívská Prejšová, J. Terapie násilných osob – nezbytná součást řešení problému domácího násilí. Článek ze dne 11.10.2011 dostupný z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=ztvx3--&x=2265544>

²⁰⁶ Centrum sociálních služeb. Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí. Informace ke dni 11.10.2011 dostupné z: <http://www.csspraha.cz/intervencni-centrum>

jsou mu věnována dvě sezení) je zaměřeno na praktické řešení možných konfliktních situací. Klient zároveň dle své potřeby může s terapeutem některému tématu sezení věnovat více nebo méně času, záleží od jeho preference, přičemž se nedoporučuje sezení zcela vypouštět. Struktura každého sezení spočívá v definování klíčových slov, základních otázek a poté je pracováno s tématem prostřednictvím praktických nácviků různých situací.

Jak již bylo výše uvedeno, jednou z alternativních sankcí, která může být pachateli domácího násilí uložena je ve smyslu ustanovení § 81 TZ – podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Podmíněné odsouzení je významným prostředkem výchovného působení na pachatele a alternativou krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména u pachatelů nepřilíš závažných trestných činů²⁰⁷. Při uložení trestu podmíněného odsouzení soud obvykle vychází z předpokladu, že „*už samotné odhalení trestného činu, trestní stíhání pachatele, negativní zhodnocení jeho osoby a jeho činu rozsudkem, hrozba možného budoucího výkonu trestu a podmínky (omezení a povinnosti) týkající se chování odsouzeného ve zkušební době mohou mít samy o sobě z hlediska individuální i generální prevence účinky, které má jinak jen výkon uloženého trestu odnětí svobody*“²⁰⁸. Pokud se tedy pachatel ve zkušební době osvědčí, povede řádný život a případně odčiní jím způsobenou škodu, nejenže trest odnětí svobody nebude nařízen, ale po skončení výkonu tohoto trestu se na něj bude hledět jako na osobu nikdy netrestanou a neodsouzenou.

Dalším možným trestem, o kterém jsem mluvila výše je trest ve smyslu ustanovení § 48 TZ. Soud sice podmíněně upustí od potrestání a současně stanoví nad pachatelem dohled, ale bude tento dohled pro nápravu protiprávního jednání na úseku domácího násilí dostačující? Nebylo by vhodnější potrestat pachatele domácího násilí trestem odnětí svobody a tím zároveň naplnit i smysl preventivní funkce, tj. preventivně působit na ostatní (potenciální) pachatele trestných činů?

Vycházejíc ze základních znaků domácího násilí, tedy že je to násilné jednání, které se opakuje, jeho intenzita se zvyšuje a dochází u něj rovněž k postupnému zafixování rolí oběti a agresora, se domnívám, že za jediný a účinný trest lze považovat nepodmíněný trest odnětí svobody. Podmíněný trest a podmíněný trest s dohledem podle mého názoru není řešením, které by dostatečně zajišťovalo pro oběť bezpečnost. Na jedné straně je sice pravda, že pachatel musí prokázat, že vede řádný život a eventuálně se pokusit odčinit/nahradit jím

²⁰⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 507

²⁰⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 508-509

způsobenou škodu, ale na straně druhé bylo také uvedeno, že podmíněně odložený trest výkonu odnětí svobody je určen především pro pachatele nepříliš závažných trestných činů. A právě tady se dá podle mého názoru polemizovat o tom, zda spáchaní trestného činu v rámci domácího násilí je či není závažný trestný čin. Já osobně bych se spíš přiklonila k názoru, že jakýkoli trestný čin spáchaný v rámci domácího násilí lze a měl by být považován za závažnější trestný čin. Dokonce i podle TZ pokud je trestný čin spáchán ke škodě dítěte, osoby blízké, těhotné, nemocné nebo nemohoucí či pachatel spáchal trestný čin využívaje něčí bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti, je k takovému jednání přihlíženou soudem jako k přitěžující okolnosti, za kterou ve smyslu ustanovení § 17 TZ lze použít vyšší trestní sazbu. A použití vyšší trestní sazby zase vyjadřuje vyšší typový stupeň nebezpečnosti činu pro společnost²⁰⁹, a tedy se podle mého názoru nejedná o případy nepříliš závažných trestných činů, za které je možné uložit podmíněně odložený výkon trestu odnětí svobody. Rovněž uložení takového trestu (podmíněně upuštění od potrestání, podmíněně odsouzení) dostatečně nebrání škodlivému styku (osobní, telefonický, přes sms apod.) mezi pachatelem a obětí, který by pak eventuálně mohl vyústit i v další trestný čin (např. stalking – nebezpečné pronásledování). Otázkou dále je, co s pachatelem po vykonání trestu? Odpověď je poměrně složitá, protože se obecně předpokládá, že pachatel bude po vykonání trestu „napraven“ a že funkce trestu byly zcela naplněny. Avšak v praxi se stává, že pachatel se jedná, za které byl odsouzen a potrestán dopustí znovu, a v takovém případě buď přichází v úvahu jeho opětovné přísnější potrestání, o kterém mluvím v závěru této kapitoly nebo nařízení vhodného psychologického a terapeutického programu. Nicméně se domnívám, že nejbezpečnějším řešením pro oběť bude nepodmíněně odsouzení pachatele k výkonu trestu a eventuálně mu ještě v rámci tohoto trestu uložit vhodný psychologický a terapeutický program. Zároveň by mohlo též nepodmíněně odsouzení pachatele posloužit i jako výstraha pro potenciální pachatele v tom smyslu, že domácí násilí již nebude jen soukromým konfliktem, o který se nikdo nezajímá a nedostatečně trestá, ale že se na něj bude nahlížet jako na kterýkoli trestný čin, který je způsobilý vyvolat závažné následky na oběti.

Jako další z možných způsobů potrestání pachatele domácího násilí jsem uvedla institut označovaný jako „odklon v trestním řízení“. Co se týče jeho použitelnosti, i tam se přikláním spíš k názoru, že z hlediska trestných činů souvisejících s domácím násilím, se nejedná o dostatečné sankcionování pachatele. Pro použití jednoho z možných způsobů odklonů je sice

²⁰⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 65-67

zapotřebí stanovisko poškozeného k náhradě škody, nebo odčinění vzniklé újmy, ale domnívám se, že spíše z hlediska náhrady škody, než z hlediska morální satisfakce, tedy z hlediska újmy, jenž se nedá vyjádřit v penězích. Spácháním trestného činu v rámci domácího násilí totiž dochází k psychické újmě oběti, která může mít trvalé následky, resp. která bude oběť doprovázet již po zbytek života. A v takovém případě si lze jen těžko představit, že oběť uspokojí vědomí, že pachatel se k činu doznal, když proti němu stejně svědčily důkazy nebo že uhradí škodu vyjádřenou v penězích, kterou svým protiprávním jednáním způsobil, ale psychickou újmu kterou oběti způsobil stejně odčinit nemůže/nelze.

Podmínkou pro použití odklonu je též to, že protiprávní jednání, kterého se pachatel dopustil je přečinem, tj. že se jedná o nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Pro ilustraci uvedu nedávno zveřejněný případ, kdy bývalý přítel vyhrožoval svoji expartnerce smrtí, či vězením, což v oběti přirozeně vzbuzovalo důvodnou obavu, přičemž oběť si vyhrůžky nahrávala, ale i navzdory tomu pachatel u probíhajícího řízení toto jednání popíral a nakonec byla zatčena oběť, místo pachatele.²¹⁰

Jak uvádí JUDr. F. Ščerba, Ph.D, použití odklonů v trestním řízení skýtá mimo jiné i řadu nebezpečí, typicky nebezpečí nerovného použití, obejítí systému trestního soudnictví, který je dle mého názoru zejména u případů domácího násilí velmi důležitý, nakolik jak již bylo výše uvedeno, domácí násilí zanechává na obětech i vážné psychické následky, nedůvodné zvýhodnění obviněného, což může oběť pociťovat jako kdyby byla potrestána ona sama.²¹¹

Pachatelé trestných činů souvisejících s domácím násilím by podle mého názoru měli být potrestáni vždy nepodmíněným trestem odnětí svobody, protože jakýkoli jiný trest se z hlediska „bezpečného řešení pro oběť“ jeví jako nedostatečný. Dokonce se nabízí i úvaha o tom, po vzoru některých evropských států (např. Nizozemí), zda by při kumulaci více přitěžujících okolností, se toto mohlo odrazit například v ukládání trestu v horní polovině trestní sazby za spáchaný trestný čin nebo by se použila „speciální trestní sazba“, která by se úměrně zvyšovala k počtu přitěžujících okolností, tj. jedna přitěžující okolnost + 1 rok trestu odnětí svobody, dvě přitěžující okolnosti + 2 roky trestu odnětí svobody atd. Protiprávní jednání v souvislosti s domácím násilím sebou přináší natolik závažné následky, že je nutné, aby společnost co nejvíce chránila jeho oběti.

²¹⁰ Článek „Poslali za mříže matku, které vyhrožoval expřítel!“ ze dne 11.10.2011, dostupný z: <http://www.tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/nezvykle-rozhodnuti-soudu>

²¹¹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 678 - 696

V souvislosti s trestáním domácího násilí, konkrétně s trestáním za trestný čin podle ustanovení § 199 TZ (dříve § 215a), který domácí násilí nejvíce vystihuje, níže uvádím pro celkovou ilustraci, statistické údaje (pozn. každoročně shromáždí Ministerstvo spravedlnosti) o tom, jaké tresty ukládají soudy za tento trestný čin z hlediska jejich četnosti.

Údaje v tabulce jsou udávány za celou Českou republiku.

	ROK 2007	ROK 2008	ROK 2009	ROK 2010
TRESTNÉ ČINY celkem	288	285	247	99
z toho vliv alkoholu	61	58	31	10
ODSOUZENO celkem	255	254	216	68
NEPODMÍNĚNÝ TREST celkem	44	58	41	26
z toho do 1 roku	4	10	4	1
Přes 1 rok do 5 roků	37	47	37	25
Přes 5 roků do 15 roků	3	1	0	0
Přes 15 roků	0	0	0	0
Doživotí	0	0	0	0
PODMÍNĚNÝ TREST	194	188	164	41
ZÁKAZ ČINNOSTI	0	0	0	0
PENĚŽITÝ TREST	2	0	0	0
OBEČNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	11	4	7	0
TRESTNÍ OPATŘENÍ	2	1	0	0
JINÝ TREST	0	0	0	0
UPUŠTĚNÍ OD POTRESTÁNÍ	2	3	4	1
TRESTY ve spojitosti s jinými tresty	8	11	11	6
Zákaz činnosti	2	3	2	0
Peněžitý trest	0	0	0	0
Jiný trest	6	8	9	6
OCHRANNÉ OPATŘENÍ celkem	43	45	1	15
Protialkoholní	35	34	1	10
Protitoxikomanické	1	9	0	1
Ostatní	7	2	0	4
OCHRANNÁ VÝCHOVA	0	0	0	0

ZPROŠTĚNO	54	47	37	13
ZASTAVENO	14	15	11	2
POSTOUPENO*	40	31	43	10

* dle § 188, § 222, § 257 TR

Pozn.: v době zpracování této práce nebyly údaje za rok 2011 a 2012 pro příslušné období dostupné.

Statistická ročenka kriminality za roky 2007 – 2010 týkající se trestného činu § 215a (dnes § 199) TZ. Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti, údaje dostupné dne 29.11.2011 z: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

Z tabulky vyplývá, že soudy v uplynulém období let 2007 až 2010 uložily za trestný čin podle ustanovení § 199 TZ (dříve § 215a) nejčastěji podmíněný trest. Méně četnými jsou pak tresty nepodmíněné, které se pohybovaly nejčastěji v rozmezí od jednoho do pěti let. Nepodmíněný trest v délce nad 5 let soudy uložily v letech 2007 (celkem 3) a 2008 (celkem 1), přičemž od roku 2009 není podle statistiky zaznamenán ani jeden případ, kdy by takový trest soudy uložily. Zhruba ve stejném počtu uložily soudy v rámci trestání ochranné opatření, nejčastěji pak protialkoholní nebo obviněného viny zprostily či postoupily agendu ve smyslu ustanovení § 188, § 222, § 257 TR.

Z údajů uvedených v tabulce a vzhledem k druhům uložených trestů vyplývá, že zřejmě trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ustanovení § 199 TZ není v české justici považován za závažný trestný čin. Vycházejíc z údajů v tabulce se však s takovým názorem ztotožnit nemůžu, protože pokud je možné k protiprávnímu jednání v rámci domácího násilí přihlídnout jako k přitěžující okolnosti, která zároveň podmiňuje i uložení vyšší trestní sazby, jedná se podle mého názoru o trestný čin závažnějšího charakteru. Spíš je otázkou, zda neukládání nepodmíněného trestu nemá jinou příčinu, např. nedostatečnou obhajobu. Tuto tezi bohužel nemůžu jednoznačně ani potvrdit, ani vyvrátit, mohu se pouze domnívat, že nedostatečná obhajoba by mohla být jednou z příčin, proč soudy neukládají nepodmíněný trest, protože nedisponují přesnými a hmatatelnými důkazy, které by tuto domněnku jednoznačně mohly potvrdit či nikoliv.

4.4 Institut vykázaní

Institut vykázaní jako jeden ze způsobů řešení domácího násilí přinesl zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen „zákon č. 135/2006 Sb.“) a svěřuje policii oprávnění zasáhnout do soukromého vztahu vždy, lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti (§ 44 odst. 1 ZPČR).

Impulsy, které vedly k přijetí zákona č. 135/2006 Sb. byly empirické poznatky z poraden BKB, především vysoký počet klientů ohrožených domácím násilím a zjištění, že tyto konzultace hodnotí poradci jako nejtěžší, nikoli pro bezradnost, ale pro bezmoc v důsledku neexistující systémové reakce na státní úrovni.²¹² Z projektu²¹³, jehož hlavním cílem bylo nalezení a vytvoření legislativního rámce pro poskytnutí efektivnější ochrany obětem domácího násilí, se postupně vytvořila „expertní skupina“ na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, která připravila návrh dnešního zákona č. 135/2006 Sb, přičemž tomuto kroku předcházely jiné kroky (etapy), které mapovaly/zkoumaly legislativní nedostatky v pomoci obětem domácího násilí. Tento projekt pak vyústil v přijetí již zmiňovaného zákona č. 135/2006 Sb. a realizoval se v následujících etapách²¹⁴: První etapa - zjištění povědomí, postojů a osobních zkušeností s domácím násilím u české populace starší 15 let, druhá etapa – zahájení nepřetržitého provozu DONA linky, třetí etapa – realizace interdisciplinární spolupráce, čtvrtá etapa – založení Aliance proti domácímu násilí (tzv. skupina vlivných osob), Expertní skupina této Aliance připravila paragrafové znění návrhu zákona na ochranu před domácím násilím, pátá etapa – během legisvakanční lhůty vytvořil BKB nástroje, pomůcky a metodiky pro aplikační praxi. BKB rovněž ze zahraničí dovezl a adaptoval na podmínky v České republice diagnostickou metodu SARA DN²¹⁵ k odhadu rizika

²¹² Bílý kruh bezpečí, o.s.. O projektu. Článek dostupný dne 11.10.2011 z: <http://domacinasili.cz/cz/redakce/projekt/o-projektu/r19>

²¹³ Bílý kruh bezpečí, o.s.. O projektu. Článek dostupný dne 11.10.2011 z: <http://domacinasili.cz/cz/redakce/projekt/o-projektu/r19>

²¹⁴ Bílý kruh bezpečí, o.s.. O projektu. Článek dostupný dne 11.10.2011 z: <http://domacinasili.cz/cz/redakce/projekt/o-projektu/r19>

²¹⁵ Diagnostická metoda SARA (Spousal Assault Risk Assessment) vznikla v Kanadě. Pro ČR získal souhlas k pojmenování české verze „SARA DN“. Na základě strukturovaného odborného přístupu může proškolená osoba při jejím použití zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. Tato metoda je určena především policistům, jakož i dalším službám, kteří se dostanou do prvního kontaktu s ohroženou osobou domácího násilím. SARA DN obsahuje 15 strukturovaných otázek na rizikové faktory,

budoucího násilí, šestá etapa – BKB jako realizátor projektu ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Asociací hejtmanů pomohl vybudovat síť krajských intervenčních center a závěr projektu - projekt pak byl završen pololetní analýzou aplikační praxe zákona č. 135/2006 Sb..

Zákon č. 135/2006 Sb. je podle důvodové zprávy založen na těchto hlavních principech:²¹⁶

- zásada priority práv – prioritně jsou chráněna práva, která chrání zdraví, život či práva a svobody jiných ohrožených osob,
- zásada subsidiarity – bezpečnost osoby ohrožené domácím násilím je zajištěna opatřeními netrestní povahy, postup podle zvláštního právního předpisu, např. podle trestněprávních předpisů se užije subsidiárně,
- zásada hrozby nebezpečí – navrhovaná opatření je třeba chápat jako preventivní sankci na nebezpečné chování násilné osoby z hlediska hrozících útoků,
- zásada přiměřenosti a minimalizace zásahů – druh, trvání a intenzita zásahu policisty se určí podle míry požadavku účinné preventivní ochrany ve vztahu k ústavně zaručeným právům a svobodám, přičemž je kladen větší důraz na ochranu osob nezletilých, starých nebo tělesně či mentálně handicapovaných,
- zásada výměny informací – pro dobré fungování systému ochrany osob ohrožených domácím násilím je nezbytné zajistit výměnu informací zejména mezi policií, orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a intervenčními centry.

Hlavní myšlenkou tohoto zákona je tak především zaměření se na prevenci před případy domácího násilí.

Jak jsem již zmínila, institut vykazání byl zaveden zákonem č. 135/2006 Sb., a to původně jako ustanovení § 21a až § 21d zákona č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, v platném znění (dále jen „zákon č. 283/1991 Sb.“). Filosofie zákona č. 135/2006 Sb. stojí na třech základních principech²¹⁷:

z nichž 5 otázek odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v aktuálním vztahu, dalších 5 umožní rychle zjistit rizikové faktory opět u násilné osoby v rámci obecných sklonů k násilí, tj. násilných projevů na veřejnosti. Posledních 5 otázek pomáhá zjistit rizikové faktory týkající se zranitelnosti osoby ohrožené domácím násilím. Zdroj: DONA linka. Metoda SARA DN. Informace dostupné dne 11.10.2011 z: http://donalinka.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=463

²¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 828. Zdroj dostupný dne 11.10.2011 z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?CZ=135&R=2006>

²¹⁷ Čírtková, L. Změny v řešení domácího násilí od 1.1.2007. In Právo a rodina, 2007, č. 1, s. 7-9

- *prevence* – ve smyslu včasné intervence , která zabrání opakování násilí,
- *ochrana oběti domácího násilí* – v odůvodněných případech a na základě zákona opustí společné obydlí násilná osoba a ne osoba ohrožená,
- *komplexní přístup k řešení případů domácího násilí*, tzn. že do řešení problému jsou zapojeny různé složky jako např. policie, intervenční centra a justice.

Od 1. ledna 2009 vstoupil v účinnost současný ZPČR, který institut vykázání, na rozdíl od starého zákona o policii, upravuje odlišně. Zde je přehled některých změn²¹⁸:

- v předchozí právní úpravě byl součástí rozhodnutí o vykázání i zákaz vstupu,
- v současnosti poskytuje policie ohrožené osobě pomoc personální i teritoriální, kdežto podle zákona č. 283/1991 Sb. byla ohrožené osobě poskytována pomoc pouze teritoriální,
- podle předchozí právní úpravy policista v rámci rozhodování o vykázání rozhodoval ve správním řízení, dnes je rozhodnutí o vykázání bráno jako faktický úkon – opatření preventivního charakteru,
- co se týče oznamovací povinnosti policie tak podle dřívější právní úpravy se doručovala kopie úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru a byly-li přítomné i děti tak i OSPOD, nově se doručuje i příslušnému civilnímu soudu – to vše do 24 hodin od vstupu do společně obývaného domu nebo bytu,
- současný ZPČR vymezuje i práva a povinnosti osoby vykázané.

Vykázání je opatřením preventivní povahy, nikoliv sankcí, jehož primárním zájmem je zastavit násilí v rodině, ve společném obydlí a je ukládáno bez ohledu na případnou trestněprávní kvalifikaci jednání násilné osoby²¹⁹. Je to preventivní přístup k domácímu násilí, jehož účelem není zásadně stíhat a trestat násilné osoby, ale pomoci ohrožené osobě zastavit násilné jednání včasným zásahem ze strany státu tak, aby ohrožená osoba měla dostatek času vše si v klidu rozmyslet a na svou situaci náležitě reagovat.²²⁰

Podle ustanovení § 44 a násl. ZPČR, konkrétně policista rozhodne o vykázání, pokud útok násilné osoby vykazuje znaky domácího násilí, násilná a ohrožená osoba obývají společné

²¹⁸ Centrála Bílého kruhu bezpečí, o.s.. Přehled hlavních změn v nové právní úpravě institutu vykázání. Článek dostupný dne 11.10.2011 z: <http://www.domacinasil.cz/cz/redakce/pravni-uprava/prehled-hlavnich-zmen-v-nove-pravni-uprave-institutu-vykazani/r160>

²¹⁹ Ministerstvo vnitra ČR. Domácí násilí – institut vykázání a další informace. Zdroj dostupný dne 11.10.2011 z: <http://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx?q=cHJu>

²²⁰ Kočová, K. Domácí násilí a tzv. institut vykázání – nový institut právního řádu ČR. In Bulletin advokacie č. 10/2007, Praha: Česká advokátní komora, 2007, s. 38

obydli a po zhodnocení rizika budoucího nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti lze důvodně předpokládat, že k takovému útoku dojde²²¹, přičemž je policista oprávněn osobu vykázat i v její nepřítomnosti (srov. § 44 odst. 1 ZPČR).

Vykázání trvá po dobu 10 dnů, přičemž tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Zároveň má však ohrožená osoba možnost tuto lhůtu prodloužit, a to podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle OSŘ i v průběhu vykázání, přičemž se doba vykázání prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu (§ 44 odst. 2 ZPČR). Dochází tedy ke dvoustupňové ochraně ohrožené osoby, kde v první fázi je oběti poskytována ochrana státem bez nutné spolupráce ohrožené osoby (je zde zohledněna skutečnost, že oběť není schopna, jak již bylo na jiném místě této práce uvedeno, násilný vztah ukončit). Druhá fáze pak spočívá právě v poskytnutí delší ochrany před násilnou osobou soudem, která je již plně v rukou oběti.²²²

Vykázání oznámí policista pouze ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázání, které jim předá proti podpisu. Součástí potvrzení o vykázání je i vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje, jakož i další náležitosti uvedené v ustanovení § 44 odst. 3 ZPČR. Případné odmítnutí převzetí potvrzení o vykázání se uvede v úředním záznamu. Pokud není násilná osoba vykázání přítomná, poučení o jejich právech a povinnostech provede policista při prvním kontaktu.

V případě, že vykázaná osoba s vykázáním nesouhlasí, může proti němu na místě podat námitky, které policista uvede v potvrzení o vykázání. Policista námitky předá bez zbytečného odkladu krajskému ředitelství příslušnému podle místa vykázání (dále jen „příslušné krajské ředitelství“). Tyto námitky může vykázaná osoba podat i písemně, a to do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání. O tomto právu musí vykázanou osobu policista poučit ještě před tím, než ji předá potvrzení o vykázání. Shledá-li příslušné krajské ředitelství, že nebyly naplněny zákonné důvody pro vykázání, vykázání ukončí a o této skutečnosti vyrozumí ohroženou (pozn. informování oběti) a vykázanou osobu bez zbytečného odkladu.

V souvislosti s výše zmiňovanými povinnostmi vykázané osoby (§ 45 ZPČR), je tato povinná neprodleně opustit prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se jakéhokoli vstupu do tohoto vymezeného prostoru, rovněž se zdržet styku nebo navazování

²²¹ Kočová, K. Domácí násilí a tzv. institut vykázání – nový institut právního řádu ČR. In Bulletin advokacie č. 10/2007, Praha: Česká advokátní komora, 2007, s. 37

²²² Krejčí, B. Domácí násilí [rukopis]/Barbora Krejčí. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2009, s. 69

kontaktem s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí (§ 45 odst. 1 ZPČR).

V odstavci druhém ustanovení § 45 ZPČR jsou pak uvedena práva vykázané osoby, mezi které patří např. právo vzít si ze společného obydlí věci sloužící osobní potřebě, osobní cennosti a doklady, věci nezbytné pro podnikání nebo pro výkon povolání (pozn. toto právo lze uplatnit pouze jedenkrát a pouze v přítomnosti policisty, přičemž policista o výkonu tohoto práva ohroženou osobu předem informuje) či vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie. Zároveň též policista poskytne vykázané osobě bez zbytečného odkladu informace o možnostech dalšího ubytování a v souvislosti s tím nezbytnou součinnost a vyžádá si od osoby vykázané adresu pro doručování (ustanovení § 45 odst. 3 ZPČR). Policista rovněž ve lhůtě 3 dnů od vykázání provede kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje povinnosti vyplývající z vykázání (§ 47 odst. 4 ZPČR).

Jak jsem již výše zmínila, oběť domácího násilí má možnost podat návrh na vydání předběžného opatření, kterým soud může prodloužit lhůtu, po kterou bude násilná osoba vykázána ze společného obydlí a zároveň uloží účastníku, proti kterému návrh na předběžné opatření směřuje, aby dočasně opustil byt nebo dům společně obývaný s navrhovatelem, jakož i jeho bezprostřední okolí, nebo aby do něj nevstupoval nebo aby se zdržel setkávání s navrhovatelem a navazování kontaktu s ním (ustanovení § 76b odst. 1 OSŘ). Dle ustanovení § 76 odst. 3 OSŘ trvá takové předběžné opatření jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. V případě, že rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření předcházelo rozhodnutí policie podle zvláštního zákona (pozn. ZPČR), počíná tato lhůta dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta stanovená v tomto zvláštním předpise (ustanovení § 76b odst. 3 věta druhá OSŘ). Předběžné opatření však zanikne nejpozději do 1 roku od okamžiku jeho nařízení (ustanovení § 76b odst. 4 in fine OSŘ). Z uvedeného tak vyplývá, že TŘ zatím institutem předběžného opatření nedisponuje, ale odborné veřejnosti již byl předložen věcný záměr nového trestního řádu, jehož hlavním cílem, jak uvedl ministr spravedlnosti JUDr. J. Pospíšil, je zrychlení trestního řízení ve všech jeho stádiích tak, aby bylo zajištěno provedení řízení až do vynesení konečného rozhodnutí v co nejkratší době. Hlavními změnami rekodifikace trestního řádu jsou²²³:

- 1) Zvýšená ochrana poškozených – v rámci předběžného opatření zaměřeného na zvýšenou ochranu poškozeného by bylo možné nařídit:

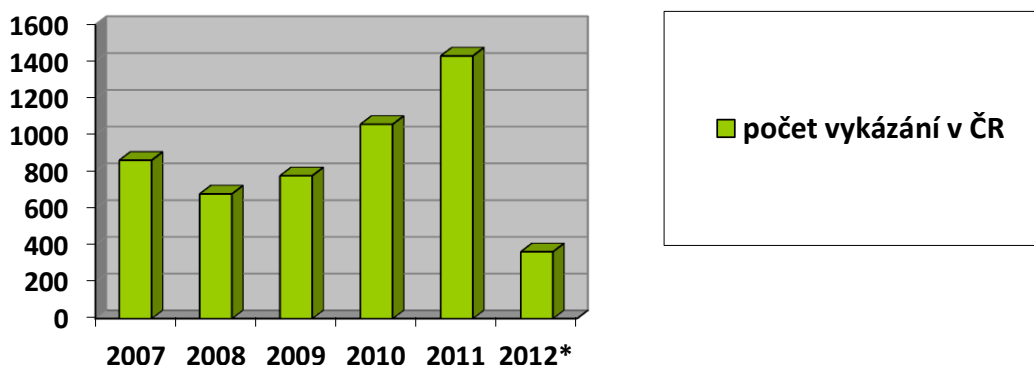
²²³ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Věcný záměr nového trestního řádu. Článek dostupný dne 11.10.2011 z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/7226/s.155/10202?docid=110899>

- zákaz kontaktu poškozeného s podezřelým nebo setkání s ním,
- příkaz opustit byt a jeho bezprostřední okolí,
- zákaz návštěvy určitých míst, akcí a zařízení,
- zákaz styku s určitými osobami,
- příkaz nezdržovat se na určitém místě,
- zákaz přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších trestných činů aj.

Výše zmíněné předběžné opatření by pak bylo možné nařídit i při pouhém podezření ze spáchání některého trestného činu souvisejícím s domácím násilím či stalkingem.

2) Zkrácení délky trestního řízení – dohoda o vině a trestu. V případě, že by se obviněný doznal ke spáchání trestného činu a státní zástupce by s tím souhlasil, může navrhnout trest či ochranné opatření nebo vyšší náhrady škody. Trestní soud by pak mohl takovou dohodu schválit i bez dokazování.

Užití institutu vykázaní jak v ČR obecně, tak podle jednotlivých krajů názorně demonstrují i níže uvedené grafy.

* ke dni 30.04.2012 byly k dispozici pouze údaje o počtu vykázaní za období leden až březen 2012

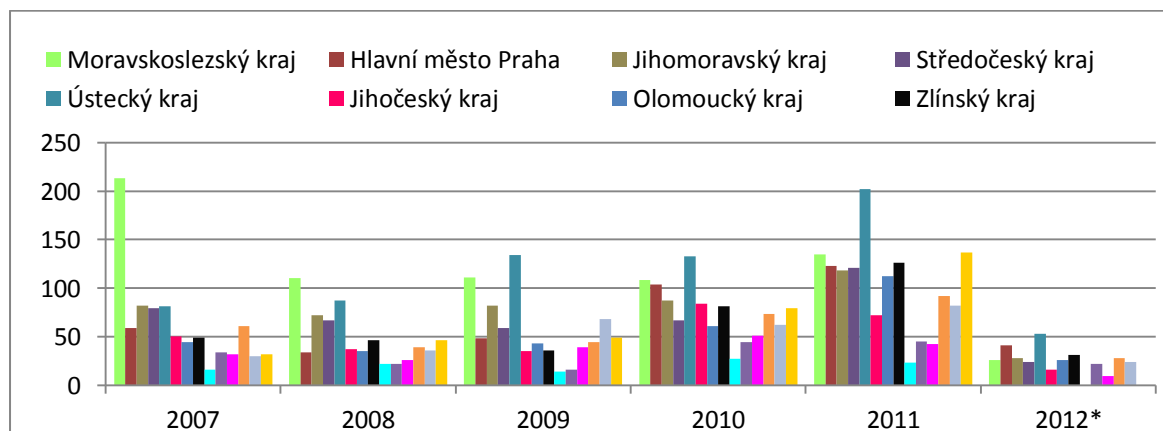
Přehled počtů vykázaní za jednotlivé roky v ČR. Zdroj: BKB dostupný dne 01.05.2012 z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

Jak je z grafu patrné, tak od roku 2007 počet vykázaní klesal, kdežto od roku 2008 počet vykázaní opět stoupá a dokonce v roce 2010 byl nárůst v počtu vykázaní zaznamenán naproti roku 2007 vyšší až o 23%.

Další graf znázorňuje počet vykázaní dle jednotlivých krajů, přičemž můžeme sledovat, že v letech 2007 a 2008 bylo nejvíce vykázaní v kraji Moravskoslezském, Ústeckém

či Jihomoravském. V letech 2009 a 2010 podle statistických údajů o počtu vykázaní zjistíme, že k nejvíce vykázaním došlo v kraji Ústeckém, následoval kraj Moravskoslezský či Jihomoravský. V roce 2011 v období ledna až srpna došlo k nejvíce vykázaním opět v kraji Ústeckém, pak Karlovarském a na pomyslném třetím místě se v počtu vykázaní za období ledna až srpna roku 2011 nachází kraj Moravskoslezský.

V celkovém počtu vykázaní v letech 2007 až 2011 Moravskoslezský kraj s nejvyšším počtem obyvatel (pozn. Moravskoslezský kraj má 1.283.911 obyvatel), jednoznačně vede statistiku v počtu vykázaných osob. Překvapivý je spíš fakt, že Ústecký kraj, který je až pátým největším krajem v ČR (pozn. Ústecký kraj má 826.852 obyvatel), je v počtu vykázaných osob v těsném závěsu za krajem Moravskoslezským. V roce 2012* pak nejvyšší počet vykázaní byl zaznamenán v kraji Ústeckém, v hlavním městě Praze či kraji Karlovarském, přičemž je nutné podotknout, že za rok 2012 pro období leden až březen, nebyly ke dni zpracování této práce dostupné všechny údaje o počtu vykázaní, chyběly údaje o počtu vykázaní za období březen 2012 v kraji Plzeňském a Karlovarském. Z této skutečnosti nicméně plyne závěr, že počet obyvatel není rozhodným a jediným statistickým faktorem, který by udával počet případů vykázaní.

* ke dni 01.05.2012 byly k dispozici pouze údaje o počtu vykázaní za období leden až březen 2012

** údaje o počtu vykázaní v kraji Plzeňském za období březen 2012 nebyly ke dni zpracování této práce dostupné

*** údaje o počtu vykázaní v kraji Karlovarském za období březen 2012 nebyly ke dni zpracování této práce dostupné

Přehled počtů vykázaní v rámci jednotlivých krajů v letech 2007 až 2010. Zdroj: BKB, informace dostupné dne 11.10.2011 z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

5. Vybrané trestně-procesní aspekty domácího násilí v trestním právu

V této kapitole se budu zabývat aspekty domácího násilí z pohledu trestního práva procesního, tj. především postavením oběti (osoba poškozená – blíže viz podkapitola 5.3) v rámci trestního řízení a jejími legálními možnostmi v rámci trestněprávních předpisů.

O hmotněprávních ustanoveních obsahujících dostatečný počet nástrojů vedoucích k potrestání pachatele v rámci domácího násilí již bylo pojednáno v předchozích kapitolách. Pátá kapitola bude zcela zaměřena na oběť domácího násilí z trestněprocesního hlediska, tj. z pohledu ochrany oběti a jejích práv v trestním procesu. Ochrana oběti se sice stále vylepšuje, ale pořád existuje prostor pro zlepšení (např. odškodnění již v rámci adhezního řízení, hrazení nemateriální újmy, citlivější přístup nejen k dětským obětem domácího násilí apod.). Z tohoto důvodu a i z důvodu aktuálnosti této otázky se budu v následujících kapitolách zabývat postavením oběti a jejími legálními možnostmi v rámci trestněprocesních předpisů.

5.1 Dispoziční právo oběti

Zákon č. 178/1990 Sb. ze dne 2. května 1990, kterým se mění a doplňuje trestní řád, přinesl významný průlom do zásady oficiality a legality v podobě § 163a (pozn. dnes ustanovení § 163 TŘ), které u taxativně vymezených trestných činů, v případech, že mezi obviněným a poškozeným je blízký příbuzenský vztah, váže možnost trestního stíhání na výslovný souhlas poškozeného²²⁴. Zavedením tohoto institutu se zákonodárce snažil zohlednit skutečnost, že trestný čin a jeho důsledky nedopadají pouze na pachatele, ale též na jemu blízké osoby²²⁵.

V roce 1991 byla pak přijata novela trestního řádu, zákon č. 558/1991 Sb., kterým byly doplněny další trestné činy, pro které je vyžadován souhlas poškozené osoby s trestním stíháním a zároveň byl i rozšířen okruh osob, které mají právo tento souhlas udělit. Novelou bylo rovněž stanoveno, že již jednou odepřený souhlas s trestním stíháním nelze znovu udělit.

Novela, zákon č. 166/1998 Sb., sebou v rámci taxativně vymezených trestných činů v ustanovení § 163 TŘ přinesla trestný čin „neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu a nebytovému prostoru“ (pozn. dnes ustanovení § 208 TZ).

²²⁴ Nečada, V. Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 98 – 99, článek dostupný dne 07.12.2011 z: www.ok.cz/iksp/docs/251.pdf

²²⁵ Dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním, článek uveřejněný ve Zpravodaji BKB č. 4/2000, dostupný dne 07.12.2011 z: <http://www.bkb.juristic.cz/80385/old>

Zřejmě poznatky z praxe však dokazovaly, že i přes několik novel ustanovení § 163 TŘ, výčet zde uvedených trestných činů, které se v rámci domácího násilí mohou odehrávat je nedostačující, a tak byly novelou č. 265/2001 Sb. zavedeny ještě kvalifikované skutkové podstaty trestných činů „porušování domovní svobody“ a „znásilnění“. Nově bylo rovněž v rámci TŘ zavedeno ustanovení § 163a, které vymezilo situace, za kterých není souhlasu poškozené osoby s trestním stíháním zapotřebí. Jsou to např. situace, kdy byla činem způsobena smrt, poškozenou osobou je osoba mladší 15 let apod. Zároveň však v odst. 2 bylo stanoveno, že „jestliže se poškozený na výzvu OČTŘ ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním řízením či nikoli, tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů; po jejím marném uplynutí souhlas s trestním stíháním již nelze dát.“ Podle mého názoru je toto ustanovení „nadbytečné“, protože pokud ustanovení § 163a v prvním odstavci jmenuje situace, kdy souhlasu poškozené osoby není zapotřebí, nevidím logický důvod proč stíhání některého trestného činu provedeného způsobem podle ustanovení § 163a TŘ omezovat. Oběti domácího násilí se už tak nacházejí ve složité situaci, a „nutit“ je se rozhodnout za situace, kdy možná ani nejsou schopny racionálně nad svou situací uvažovat, se může jevit jako určitá forma nátlaku.

Zákon č. 91/2004 Sb., jak již bylo na jiném místě mé práce zmíněno, přinesl s sebou skutkovou podstatu trestného činu vymezeného v ustanovení dnešního § 199 TZ – týrání osoby žijící ve společném obydlí (předtím ustanovení § 215a – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě), která však není a nebyla uvedena v taxativním výčtu ustanovení § 163 TŘ. Je tomu tak patrně proto, že v situaci, kdy oběť sdílí s násilníkem společné obydlí a kdy je následkem dlouhodobého týrání narušena její psychická integrita, je pro násilníka velmi jednoduché přimět oběť k rozhodnutí, aby souhlas s jeho trestním stíháním neudělila, příp. vzala zpět.²²⁶ Pro oběti domácího násilí to má nepochybně pozitivní následek, protože tím, že tento trestný čin zde není uveden, znamená to, že je jej možné stíhat *ex lege*, tj. i bez souhlasu poškozené osoby s trestním stíháním.

Ustanovení § 163 TŘ je tedy dispozičním právem oběti spočívající v tom, že v trestním stíhání a v již zahájeném trestním stíhání lze pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Otázkou však je, nakolik je toto ustanovení prospěšné pro samotnou oběť, protože se často stává, že oběť buď takový souhlas nedá vůbec, nebo ho později vezme zpět ze strachu před pachatelem, který oběti buď vyhrožuje násilím v případě oznámení trestného činu, nebo

²²⁶ Kubová, O. Domácí násilí [rukopis]/Olga Kubová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2005, s. 132

se k oběti chová přehnaně mile a oběť pachateli uvěří a jeho násilné chování mu nakonec odpustí; tuto skutečnost konstatuje také J. Voňková: „*Přesvědčit manželku, partnerku, matku společných dětí o nevhodnosti takového souhlasu je pod hrozbou dalšího násilí snadné. Prokázat, že souhlas oběti s trestním stíháním nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislosti nebo podřízenosti je obtížné.*“²²⁷ Také ve Zpravodaji BKB č. 4/2000 se píše, že „*Pachatel často „využívá“ ustanovení § 163 odst. 2 TŘ, podle kterého má poškozený (tedy oběť) dispoziční právo až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě, tedy než soud vyhlásí své rozhodnutí, přičemž poškozený bývá obvykle po celou tuto dobu vystaven systematickému nátlaku až vydírání ze strany pachatele, jeho rodiny či přátel, kteří se snaží oběti „vysvětlit“, že by měla svůj souhlas s trestním stíháním vzít zpět.*“²²⁸ Dispoziční právo oběti uvedené v ustanovení § 163 TŘ bývá též velmi často označováno jako „vydírací paragraf“, a to především z důvodu, že oběť má, jak bylo výše uvedeno, po celou dobu trestního řízení, možnost vzít souhlas zpět, čímž zákon staví oběť do složité situace, neboť vyžaduje, aby oběť nesla odpovědnost za osud blízké osoby, která na ni s/páchala násilný trestný čin, a to v kontextu několikaletého násilí²²⁹.

Nedání souhlasu nebo vzetí souhlasu zpět má „definitivní charakter“, tj. ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) TŘ trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět. Zpětvzetí či neudělení souhlasu (výslovně odepřený souhlas), ve smyslu ustanovení § 163 odst. 2 TŘ in fine, však nelze znovu udělit a oběť se tak kdykoliv v budoucnu připraví o možnost postihnout pachatele pro jeho násilné chování.

Domnívám se však, že s existencí institutu vykázání by mohlo dojít k určitému průlomů ve využívání ustanovení § 163 TŘ, protože je tu reálná šance eliminace násilného jednání ze strany pachatele domácího násilí ve vztahu k oběti. Podstatou vykázání je, jak již bylo na jiném místě uvedeno, že pachatel může být vykázán ze společného obydlí po dobu 10 dnů, přičemž je též možné tuto dobu prodloužit na dobu maximálně jednoho roku za současného dodržování podmínek vymezených v ustanovení § 45 odst. 1 ZPČR. Oběť by tak nemusela mít strach z případného opakujícího násilného jednání ze strany pachatele.

²²⁷ Huňková, M., Voňková, J. a kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem, 2004, s. 101

²²⁸ Dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním, článek uveřejněný ve Zpravodaji BKB č. 4/2000, dostupný dne 07.12.2011 z: <http://www.bkb.juristic.cz/80385/old>

²²⁹ Dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním, článek uveřejněný ve Zpravodaji BKB č. 4/2000, dostupný dne 07.12.2011 z: <http://www.bkb.juristic.cz/80385/old>

Dispoziční právo oběti tedy přináší pro oběť některá negativa, ale i pozitiva. Negativa pak spatřuji já osobně v „dávání či nedávání“ souhlasu osoby poškozené s trestním stíháním, pokud je osoba poškozená, v našem případě oběť domácího násilí ve vztahu k pachateli manželem/-kou, partnerem/-kou nebo druhem/-žkou, protože jak již bylo výše uvedeno častokrát oběť v důsledku vyhrůžek ze strany násilného partnera či nátlaku ze strany jiných rodinných příslušníků vezme trestní oznámení zpět, tím i souhlas s trestním stíháním, a již nemá možnost opětovně podnět k zahájení trestního stíhání pro trestný čin, pro který trestní stíhání původně zahájeno bylo, dát. Někdo sice může namítat, že je zde ještě ustanovení § 163a TŘ kde jsou vymezeny situace, za kterých tohoto souhlasu není zapotřebí, avšak v praxi mnohokrát dochází právě ke spáchání trestného činu, který je vyjmenován spíš v taxativním výčtu ustanovení § 163 TŘ, než-li v ustanovení § 163a TŘ. Z mého pohledu pozitivum spatřuji v tom, že skutková podstata trestného činu vymezeném v ustanovení § 199 TZ se ve výčtu ustanovení v § 163 TŘ nenachází a tudíž je možné trestní stíhání pro tento trestný čin zahájit *ex lege*.

V rámci v budoucnu možných legislativních úprav týkajících se dispozičního práva oběti, vidím pro oběť příznivější úpravu spočívající v tom, že pokud by byl kterýkoli trestný čin uvedený v ustanovení § 163 TŘ spáchán v souvislosti s domácím násilím (tuto skutečnost by např. zapsali do protokolu / hlášení zasahující policisté nebo ti, co přijdou jako první do kontaktu s obětí domácího násilí), souhlasu poškozeného by nebylo zapotřebí²³⁰.

Trestní řád poskytuje výše popsané dispoziční právo oběti z důvodu existence autonomní vůle poškozené osoby, a zároveň s ohledem na existenci ochrany rodinného a soukromého života, jež je vymezena v LZPS i v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy. Podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, může do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, státní orgán zasáhnout pouze v případech, kdy je to „v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“.

Otázkou kolize několika ústavně zaručených práv či svobod, i když jejich ústavní úprava ji nepředpokládá, se zabýval i nález Ústavního soudu (viz dále), který konstatoval, že v takových situacích je nutné si stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu to které

²³⁰ srov. např. Košutová, A. Domácí násilí [rukopis]/Alena Košutová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2006, s. 102

základní právo či svoboda. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody.

Podle Ústavního soudu lze při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva či svobody stanovit následující podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo, resp. svoboda před druhým. První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 LZPS).

Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod, podle Ústavního soudu²³¹, spočívá v následujících kritériích:

- 1) kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité právo umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva),
- 2) kritérium potřebnosti, omezujícího dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod,
- 3) kritérium porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. Porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného. Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

5.2 Využití institutu vazby

S řešením případů domácího násilí může souviset i využití institutu vazby, který je upraven v ustanovení § 67 a násl. TR. Vedle institutu vykázání i institut vazby může oběť chránit před násilníkem, a to jeho odloučením, které může také ve významné míře přispět k uváženějšímu rozhodování oběti o jejím dalším postupu ve věci. Předpokladem vzetí násilníka do vazby je, že z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že:

²³¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, zveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení pod číslem N 46/2 SbNU 57

- uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu (tzv. vazba útečková, § 67 písm. a) TŘ),
- bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. vazba koluzní, § 67 písm. b) TŘ),
- bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (tzv. vazba předstižná, § 67 písm. c) TŘ).

Vazba²³² představuje nejzávažnější trestněprocesní zajišťovací opatření a jejím účelem je zajistit osobu obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu, zabránit obviněnému, aby mařil či ztěžoval provádění důkazů, vyhýbal se trestnímu řízení nebo trestu, po případě zabránit mu v dokonání trestného činu nebo v páchání nové trestné činnosti. Vazba má vždy jen zajišťovací funkci, nemá tedy funkci sankční či výchovnou. Zákonými podmínkami pro zajištění osoby vazbou jsou²³³:

- 1) vzít do vazby lze pouze osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, tj. osobu obviněnou; vazba jiných osob, jejichž účast na úkonech trestního řízení je nezbytná (např. svědka), je nepřípustná,
- 2) existence konkrétních skutečností odůvodňujících obavy předpokládáné v ustanovení § 67 písm. a) až c) TŘ,
- 3) závěr soudu o tom, že dosud zjištěné skutečnosti svědčí o důvodnosti trestního stíhání při rozhodování o vazbě,
- 4) musí být zjištěno, že v době rozhodování o vzetí do vazby nelze dosáhnout jejího účelu jiným, tj. méně závažným zajišťovacím prostředkem (podmínka subsidiárního použití vazby),
- 5) obviněný je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje dvě léta, nebo pro nedbalostní trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta,
- 6) vzetí do vazby je vždy podmíněno rozhodnutím soudu, resp. v přípravném řízení je takové rozhodnutí možné jen na základě návrhu státního zástupce,
- 7) vazba je vždy fakultativní zajišťovací opatření.

²³² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 294

²³³ Jelínek, J. a kol., Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 295-300

K využitelnosti institutu vazby v souvislosti s případy domácí násilí se vyjádřil i Ústavní soud, který konstatoval, že „je možné uplatnit institut vazby v případech, kdy není možné jinými způsoby dosáhnout zamezení pokračování stavu zakládajícího utrpení člověka. Použití vazby tedy přichází v úvahu v těch situacích, v nichž jsou vyloučeny jiné efektivní možnosti ochrany trpící osoby. Vazba však řeší domácí násilí pouze po určité stránce, dočasně a pouze v extrémních případech. Na rozdíl od uplatnění institutu vykázání lze však tímto způsobem eliminovat agresivní jednání násilníka, jež by mohl na základě důvodných předpokladů pokračovat v násilném jednání i mimo společné obydlí, a to v krajním případě s následky ex post neodčinitelnými.“²³⁴

Zákon se i jasně staví k délce trvání vazby, a to tak, že v ustanovení § 71 odst. 1 TŘ výslovně stanovuje povinnost OČTŘ vyřizovat vazební věci přednostně a s největším urychlením, přičemž vazba v přípravném řízení a v řízení před soudem smí trvat jen nezbytně nutnou dobu (zásada rychlosti řízení, § 71 odst. 2 TŘ). Rovněž ve smyslu ustanovení § 71 odst. 4 TŘ je možné rozhodnout i o dalším ponechání obviněného ve vazbě, pokud je zjištěna již samotná existence některého vazebního důvodu a současně je opodstatněn závěr, že trestní stíhání nebylo možno v dosavadní lhůtě trvání vazby skončit buď pro obtížnost věci, anebo z jiných závažných důvodů, přičemž propuštěním obviněného na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání (§ 71 odst. 4 in fine TŘ). Zároveň je státní zástupce povinen dbát i na nejvyšší možnou přípustnou dobu trvání vazby, která je podle ustanovení § 71 odst. 8 TŘ:

- a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce,
- b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení senát okresního nebo krajského soudu, nejde-li o trestný čin uvedený v písm. c) a d),
- c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvláště závažný zločin, nejde-li o trestný čin uvedený v písm. d),
- d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, za který lze podle zvláštní části TZ uložit výjimečný trest.

²³⁴ Nález Ústavního soudu České republiky, sp.zn. IV. ÚS 1770/07. In Hanuš, L. K extrémním případům domácího násilí. Trestněprávní revue, 2007, č. 12, s. 355-358

Lhůta trvání vazby se počítá ode dne, kdy došlo k zatčení nebo zadržení obviněného, anebo nepředcházelo-li zatčení nebo zadržení, ode dne, kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody obviněného (§ 71 odst. 10 TŘ).

Výkladem ustanovení § 74 odst. 1 TŘ lze dojít k závěru, že rozhodnutí o vazbě má formu usnesení, proti kterému je v taxativně vymezených případech přípustná stížnost a která nemá zásadně odkladný účinek s výjimkou případů uvedených v odstavci 2. Obviněný má též právo kdykoli žádat o propuštění na svobodu a o jeho žádosti musí být soudem bezodkladně, nejpozději do 5 pracovních dnů, rozhodnuto (§ 72 odst. 3 TŘ).

Jak již bylo zmíněno institut vazby je opatřením fakultativním a subsidiárním a je zároveň povinností orgánu rozhodujícího o vazbě zkoumat, zda vazbu nelze nahradit jiným procesním opatřením.²³⁵ Zákon vymezuje v ustanovení § 73 TŘ, kdy může orgán rozhodující o vazbě ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit na svobodu - útěkovou a předstížnou vazbu je možné nahradit:

- zárukou zájmového sdružení občanů (§ 3 odst. 1 TŘ) anebo důvěryhodnou osobou, která se zaručí za další chování obviněného (§ 73 odst. 1 písm. a) TŘ),
- písemným slibem obviněného, že povede řádný život, zejména že se nedopustí další trestné činnosti, na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, vždy předem oznámí vzdání se z místa pobytu (§ 71 odst. 1 písm. b) TŘ),
- dohledem probačního úředníka (§ 71 odst. 1 písm. c) TŘ),
- peněžitou zárukou podle § 73a TŘ s výjimkou stíhání pro trestné činy taxativně uvedené v ustanovení § 73a odst. 1 TŘ ve vztahu k tzv. předstížné vazbě (tzv. kauce).

Náhrada za koluzní vazbu v zásadě možná není.²³⁶

Co se týče institutu vazby v souvislosti s domácím násilím, přikláním se spíš „k názoru“, že využívání tohoto institutu není podle mě moc praktické, a to z toho důvodu, že vzít do vazby lze vzít jen toho, vůči komu bylo zahájeno trestní stíhání (§ 68 TŘ) a tudíž vzetí útočnicka do vazby předchází řízení, které celý proces jen prodlužuje. Institut vykázání je podle mého názoru dostatečným nástrojem policie k tomu, aby zabránila dalšímu případnému útoku domácího násilníka vůči oběti a je také více operativní, tzn., nepředchází mu žádné řízení, ale zasahující policista může a obvykle rozhodne hned na místě, pokud shledá důvody pro rozhodnutí o vykázání. Tím samozřejmě institut vazby neodsuzuji, protože každý nástroj, který může útočnickovi v jeho opakujícím se násilném jednání zabránit je pro oběť

²³⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 305-309

²³⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 309

samozřejmě přínosný. Během své praxe jsem se osobně setkala s případem domácího násilí, kde bylo rozhodováno o vzetí útočníka do vazby, ale nakonec soudce rozhodl, že není dán žádný z důvodů vazby a proto bude stíhán pachatel na svobodě. V průběhu jednání, kdy bylo rozhodováno o vazbě, totiž bylo těžké prokázat kterýkoli z vazebních důvodů, vzhledem k tomu, že pachatel nebyl doposud nikdy trestán a i sama oběť přiznala, že útočníka vlastně vyprovokovala sama a nakonec i vzala trestní oznámení zpět.

A i z tohoto důvodu se domnívám, že účinky institutu vykázání jsou pro oběť z hlediska její ochrany daleko efektivnější, protože vykázáním útočníka ze společného obydlí dojde k okamžitému odloučení násilníka od oběti a tím k okamžité ochraně. Navíc násilnou osobu je možné vykázat až na dobu 10 dnů, případně tuto dobu lze ještě prodloužit. Institut vazby mi tak v takovém případě přijde „trochu nadbytečný“. Ale jak jsem již výše uvedla, čím víc nástrojů proti pachateli domácího násilí existuje, tím lépe pro oběť.

5.3 Oběť jako osoba poškozená v trestním řízení

Poškozeným se ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 TŘ rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví (bez ohledu na to, zda mu skutečně v důsledku tohoto ublížení vznikla majetková škoda), způsobena majetková (újma vyjádřitelná v penězích), morální nebo jiná škoda (např. osoba, kterou pachatel pohlavně zneužil, osoba křivě obviněná apod.)²³⁷.

S účinností zákona č. 181/2011 Sb. (dále jen „zákon č. 181/2011 Sb.“), který novelizoval mimo jiné i trestní řád se změnila i definice poškozeného, a sice poškozeným je ten, komu byla trestným činem způsobena škoda na zdraví, majetku, morálce či mu byla způsobena nemajetková újma nebo se poškozeným rozumí i ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Zároveň zákon č. 181/2011 Sb. umožnil v adhezním řízení hradit kromě škody majetkové i škodu nemajetkovou či rozhodnout o vydání bezdůvodného obohacení (pozn. soud o vzneseném nároku poškozeného na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení rozhodne vždy, není-li zákonem stanoveno jinak, např. § 229 nebo § 206 odst. 3 TŘ), čímž se vlastně rozšířil i katalog procesních práv poškozeného. Z důvodové zprávy pak vyplývá, že vzhledem ke skutečnosti, kdy je nutné v adhezním řízení respektovat hmotněprávní ustanovení zvláštních předpisů, na kterých je nárok poškozeného založen a jimiž se řídí, je nutné rovněž sjednotit dosud užívanou terminologii v TŘ („morální, majetková a jiná škoda“) s terminologií občanskoprávní („majetková škoda a nemajetková

²³⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 244

újma“).²³⁸ Zároveň je však nutné zmínit, že uvedená úprava týkající se hrazení nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení se netýká možné náhrady nemajetkové újmy v případě podmíněného odložení návrhu na potrestání a podmíněného zastavení trestního řízení, protože s ohledem na povahu těchto institutů, dochází k jejich uplatnění v procesní fázi.²³⁹

Je však nutné odlišovat od sebe pojem poškozený ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 TŘ a oběť trestného činu. Pojem „oběť“ byl do českého právního řádu zaveden zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o obětech se obětí rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Podle odstavce druhého se za oběť rovněž považuje i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.

Pojem „poškozený“ lze tak chápat ve vztahu k pojmu oběti jako pojem širší. Poměrně široké pojetí pojmu poškozeného je omezeno negativní definicí pojmu poškozeného vymezeného v:

- a) ustanovení § 43 odst. 2 TŘ, kdy se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem,
- b) ustanovení § 310a TŘ, kdy práva poškozeného nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody.

Postavení poškozeného z hlediska trestně-procesního můžeme pak vymezit skrze jeho procesní práva, která mu TŘ přiznává. V této souvislosti je pak otázkou, zda trestně-právní úprava chrání více poškozeného nebo obviněného. Jen pro srovnání uvedu pár příkladu, kdy se domnívám, že osobě obviněné se dostává lepší procesní ochrany, nežli osobě poškozené.

²³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 229. Zdroj dostupný dne 24.03.2012 z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=229&CT1=0>

²³⁹ blíže viz Důvodovou zprávu k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 229. Zdroj dostupný dne 24.03.2012 z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=229&CT1=0>

Podle ustanovení § 33 odst. 1 TŘ má obviněný právo nevypovídat, může si zvolit obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných OČTŘ, žádat aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce zúčastnil i jiných úkonů přípravného řízení. Naproti tomu se poškozený může nechat zastupovat „pouze“ zmocněncem, zatímco obviněnému je přiznáno právo nechat se zastupovat přímo obhájcem, u kterého lze předpokládat, že bude mít zřejmě lepší odborné dispozice než zmocněnec (tím samozřejmě nevylučuji možnost, že zmocněnec odbornými vědomostmi disponovat bude). Poškozenému na rozdíl od obviněného není TŘ přiznané právo, aby byl vyslýchán za účasti svého zástupce a aby se tento zúčastnil i jiných úkonů přípravného řízení (pro srovnání viz § 165 TŘ). V ustanovení § 50 odst. 2 TŘ je pak i negativní vymezení týkající se zmocněnce poškozeného, kdy jím nemůže být ten, kdo je předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Jak jsem již uvedla, obviněný má právo kdykoli odepřít výpověď (§ 33 odst. 1 TŘ), kdežto poškozený může výpověď odepřít pouze v souvislosti s důvody uvedenými v ustanovení § 100 TŘ, tedy v situaci, kdy vystupuje v řízení jako svědek. Navíc svědkovi je podle ustanovení § 97 TŘ uložena povinnost svědčit, s tím, že pokud tuto povinnost pro objektivní důvod nesplní, může být sankcionován (např. může být předveden, uložení pořádkové pokuty aj.).

Z dalších procesních práv poškozeného uvedu možnost podat odvolání do rozhodnutí. Podle ustanovení § 246 odst. 1 TŘ může odvolání podat podle písm. b) obžalovaný pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká, kdežto poškozený podle písm. d) může podat odvolání do výroku rozhodnutí pouze v případě, že uplatnil nárok na náhradu škody. Náhrada škody v trestním řízení se však vztahuje spíše na škodu majetkovou, a s náhradou imateriální škody odkazuje soud obvykle poškozeného do občanskoprávního řízení. Pro poškozené neboli oběti domácího násilí tak může dikce tohoto ustanovení znamenat praktickou nerealizovatelnost, protože v souvislosti s domácím násilím obvykle dochází spíše ke škodám nemajetkovým, tj. k újmě psychické, morální apod. Jako přínos do práv poškozeného v trestním řízení hodnotím, že i poškozený má nárok na bezplatné zastoupení v případě, že osvědčí nedostatek finančních prostředků na hrazení nákladů vzniklé s přibráním znalce (§ 51a odst. 1 TŘ). Na druhou stranu však zákonodárce tuto možnost poškozenému omezuje tím, že poškozený, který chce využít práva na bezplatné zastoupení, musí uplatnit nárok na náhradu škody, která jak jsem již výše uvedla je myšlena spíše jako škoda majetkového charakteru a která v souvislosti s domácím násilím vzniká podle mého názoru jen zřídka a dále tím, že pokud by vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody a její výši bylo zastoupení zmocněncem nadbytečné, soud poškozenému tento nárok na bezplatné zastoupení nepřizná (§ 51a odst. 1 in fine).

V souvislosti s domácím násilím Liga lidských práv upozorňuje na skutečnost, že oběti domácího násilí jsou samotným násilím a následně probíhajícím řízením natolik traumatizovány, že jen zřídka uplatňují nárok na náhradu škody; někdo proto, že materiální újma mu nevznikla, někdy proto, že pachatelem je manžel oběti a náhrada škody by tak byla hrazena z jejich společného jmění a často proto, že oběť již nemá psychické síly procedury v souvislosti s řízením podstupovat, přičemž výsledkem neuplatnění náhrady škody je nemožnost přidělení bezplatného zmocněnce.²⁴⁰

K výše uvedenému výčtu práv poškozeného v trestním řízení uvedu ještě jeho právo ve smyslu ustanovení § 46 TŘ, kdy OČTŘ musí poškozeného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Mezi další práva poškozeného v rámci trestního řízení patří např. nahlížení do spisu (§ 65 TŘ), zúčastnění se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit, tj. pronést závěrečnou řeč (§ 43 odst. 1 TŘ), informace o řízení, účast v mediaci, ochranu soukromí a identity, sociální pomoc a podporu aj.²⁴¹

Jako zajímavou hodnotím myšlenku zadefinování zvláštní skupiny poškozených, kteří mají nějakým způsobem „ztíženo“ jejich procesní postavení (typicky např. oběti domácího násilí).²⁴² Takové speciální vymezení osoby poškozené můžeme nalézt již v některých zahraničních právních úpravách, např. ve švýcarské, kde právní úprava přiznává nad rámec obecné právní úpravy další práva obětem trestných činů proti sexuální integritě (možnost být vyslýchán osobou stejného pohlaví, omezení opakovaných výslechů aj.), v německé, kde trestní řád přiznává obětem sexuálních deliktů a obětem závažných trestných činů zvláštní právo na bezplatnou pomoc advokáta při výslechu státním zástupcem nebo soudcem, v rumunské, kde právní řád přiznává osobě, jež se stala obětí např. trestného činu násilí v rodině (pozn. obdoba našeho trestného činu vymezeného v ustanovení § 199 TZ) právo na zvláštní zacházení, právo na bezplatné psychologické poradenství, bezplatnou právní

²⁴⁰ Langhansová, H., Kolářková, J., Kopal, J. Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu Brno: Liga Lidských práv, 2007, s. 16

²⁴¹ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhézní řízení v České republice. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 30

²⁴² Burčíková, P. Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice, Praha: La Strada Česká republika, o.p.s., 2006, s. 3

pomoc a finanční pomoc od státu, či ve švédsku, kde mají oběti sexuálních deliktů rovněž právo na bezplatné právní zastoupení „právním poradcem“.²⁴³

Myslím, že zavedení podobných práv (konkrétně mám na mysli např. bezplatná právní pomoc advokáta, výslech prováděn osobou stejného pohlaví, bezplatné a státem garantované psychologické poradenství), které by přináležely pouze obětem některých trestných činů, by současné postavení poškozeného / oběti v trestněprávních předpisech jen posílilo a možná i přispělo k jejich lepší či efektivnější ochraně. Koneckonců takový závěr vyplývá i z výše uvedeného exkurzu procesních práv poškozeného v rámci trestního řízení.

Jak již bylo několikrát uvedeno, postavení poškozeného v rámci trestního řízení je mnohem slabší, nežli postavení obviněného a je třeba si uvědomit, že zájmem poškozeného není pouze náhrada případně vzniklé škody, jak to bohužel chápe současná právní úprava, ale trestně-právní prostředky ochrany poškozeného by měly sloužit především k jeho ochraně před další viktimizací ze strany téhož pachatele.²⁴⁴ Procesní práva poškozeného totiž směřují k dosažení jeho morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele nebo ke smírnému řešení sporu v rámci tzv. narovnání, anebo zejména k přisouzení nároku poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení.²⁴⁵

5.3.1 Náhrada škody poškozené osobě v trestním řízení

Poškozený, kterému byla trestným činem způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (§ 43 odst. 1 TR), má právo na náhradu škody. Podmínky na náhradu škody způsobenou trestným činem jsou podle TR následující:²⁴⁶

- hradí se pouze majetková škoda, přičemž rozsah a způsob stanoví předpisy občanského práva,
- musí se jednat o škodu způsobenou trestným činem (§ 43 odst. 2 TR),
- nárok na náhradu škody musí být uplatněný vůči konkrétní osobě,
- návrh na náhradu škody musí být učiněn nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2 TR),

²⁴³ Kristková, V., Langhansová, H., Matiaško, M. Legislativní ochrana oběti trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 16-18

²⁴⁴ Langhansová, H., Kolářková, J., Kopal, J. Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu. Brno: Liga Lidských práv, 2007, s. 7

²⁴⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 249-250

²⁴⁶ Bílý kruh bezpečí. Náhrada škody. Článek dostupný dne 04.01.2012 z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/>

- z návrhu musí být patrné z jakých důvodů a v jaké výši poškozený nárok na náhradu škody uplatňuje (§ 43 odst. 2 in fine TRŘ),
- o nároku k náhradě škody nesmí být již rozhodnuto v civilním nebo jiném řízení,
- osobou oprávněnou k podání návrhu na náhradu škody je pouze osoba s právní subjektivitou.

Soud obžalovanému povinnost k náhradě škody uloží vždy, nebrání-li tomu zákonná překážka (§ 228 odst. 1 TRŘ, první věta, část za středníkem).

Nárok poškozeného na náhradu škody je možné též uspokojit v rámci institutů označovaných jako „odklony“ (podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TRŘ), podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TRŘ), narovnání (§ 309 a násl. TRŘ)), přičemž podmínkou pro využití jednoho z těchto institutů je náhrada škody, a to alespoň částečně (odstoupení od trestního stíhání), případně i uzavření dohody o náhradě škody nebo jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem, přičemž stanovisko poškozeného k náhradě škody nebo odčinění vzniklé újmy mají zásadní význam pro použití jednoho z institutů odklonů.²⁴⁷

Kromě dosažení náhrady škody v trestním řízení má oběť možnost požádat stát o jednorázovou peněžitou pomoc podle zákona o obětech²⁴⁸. Podle § 4 tohoto zákona se pomoc oběti poskytne, pokud škoda na zdraví nebo v důsledku smrti způsobená trestným činem nebyla plně uhrazena a též, pokud ve smyslu ustanovení § 5 odst. 1 bylo o vině pachatele trestného činu, kterým byla způsobena škoda na zdraví, rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem nebo rozsudkem, kterým byl pachatel pro nepřičetnost zproštěn obžaloby. Také v případě, že k náhradě škody v rámci trestního řízení nedošlo, například z důvodu, že pachatel nemá na náhradu škody dostatek prostředků nebo není trestně odpovědný a oběť je odkázána se svým nárokem do civilního řízení, či pachatel není vůbec vypátrán, může oběť ve smyslu ustanovení § 5 odst. 2 zákona o obětech o peněžitou pomoc podle tohoto zákona požádat.²⁴⁹ Avšak platí, že škodu způsobenou trestným činem by měl primárně hradit pachatel tohoto trestného činu.²⁵⁰

Doc JUDr. Josef Kuchta v rámci svého příspěvku „Odškodňování obětí trestných činů v České republice“ při příležitosti konání mezinárodní konference v Bratislavě uvedl tyto základní principy, ze kterých zákon o obětech vychází:²⁵¹

²⁴⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 254

²⁴⁸ Durdík, T. Peněžitá pomoc obětem trestných činů. In Právo a rodina, 2006, č. 9, s. 4-9

²⁴⁹ Záhora, J., Kert, R. Obete kriminality – Victims of Crime. Bratislava: EUKODÉX, s.r.o., 2010, s. 64-65

²⁵⁰ Záhora, J., Kert, R. Obete kriminality – Victims of Crime. Bratislava: EUKODÉX, s.r.o., 2010, s. 64

²⁵¹ Záhora, J., Kert, R. tamtéž, s. 65-69

- stát poskytne pomoc na odškodnění pouze obětem, kterým byla způsobena závažnější újma na zdraví, protože ta obvykle představuje ztížení dosažení stejných životních podmínek, které oběť před na ni spáchaném trestního činu měla,
- stát bude poskytovat pomoc jen částečně, neboť smyslem odškodnění není kompenzace celé újmy, ale jen poskytnutí takové pomoci, která může významně zlepšit sociální postavení oběti blížící se k tomu, které oběť měla před škodnou událostí,
- dikce zákona obsahuje rovněž ustanovení, která definují situace, za kterých stát pomoc podle tohoto zákona oběti neposkytne,
- zároveň zákon o obětech obsahuje ustanovení, která stanoví podmínky, za kterých může stát poskytnutou pomoc žádat od oběti vrátit.

Je však otázkou do jaké míry tento zákon „motivuje“ oběti k tomu, aby si zažádaly o jednorázovou pomoc podle tohoto zákona, když obsahuje ustanovení, která stanoví poměrně „tvrdou“ podmínku, kdy stát oběti tuto pomoc neposkytne. Konkrétně mám na mysli ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) zákona o obětech – „pomoc stát neposkytne, jestliže oběť nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele trestného činu (...)“. V případech domácího násilí se tak může jednat, jak již bylo na jiném místě mé práce uvedeno, o značně znevýhodňující paragraf, protože oběti domácího násilí kolikrát v souvislosti s nátlakem ze strany jejich trýznitele berou souhlas se zahájením trestního stíhání zpět, přičemž tento souhlas již opětovně udělit nemůžou, čímž se prakticky připraví o možnost žádat peněžitou pomoc podle tohoto zákona.

Zproští-li soud obžalovaného obžaloby, odkáže poškozeného vždy na občanskoprávní řízení, které je však na rozdíl od řízení trestního ovládáno zcela jinými zásadami, např. zásadou rovného postavení stran, tedy poškozený a pachatel jsou si rovni a zásadou dispozitivní, následkem které soud projednává a hodnotí pouze návrhy a důkazy předložené účastníky, přičemž důkazní břemeno leží na poškozeném.²⁵²

Kromě škody majetkové lze poškozenému v rámci civilního řízení nahradit i škodu nemajetkovou, např. bylo-li mu ublíženo na zdraví, dále škodu morální či jinou škodu. Majetkovou škodu lze poškozenému v trestním řízení přiznat v rámci tzv. adhezního řízení podle ustanovení § 228 odst. 1 TŘ. Škodou, kterou došlo k ublížení na zdraví, se rozumí „*takový stav, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon*

²⁵² Bílý kruh bezpečí. Náhrada škody. Článek dostupný dne 05.01.2012 z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/>

*obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařského ošetření, i když nezanechá trvalé následky“.*²⁵³

Morální škoda představuje zase zásahy do oblasti lidské důstojnosti či se může jednat o protiprávní jednání, které zasahuje nebo narušuje občanské soužití. V případě, že se bude jednat o trestní čin pachatele, kterým způsobí poškozenému škodu na jeho právech (např. trestný čin podle § 181 TZ – poškození cizích práv, trestný čin podle § 171 TZ – omezování osobní svobody či škoda na jeho dobré pověsti, jménu), budeme hovořit o jiné škodě.²⁵⁴

V souvislosti s obecnými ustanoveními o náhradě škody podle § 415 a násl. OZ, konkrétně pak podle ustanovení § 442 odst. 1 OZ se hradí škoda skutečná a ušlý zisk. Podle ustanovení § 442 odst. 2 OZ se škoda hradí v penězích, avšak pokud poškozený požádá a je-li to možné a účelné lze takovou škodu nahradit i uvedením do předešlého stavu. V případě způsobení škody na zdraví, se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění (§ 444 odst. 1 OZ). V následujících ustanoveních OZ jsou pak stanoveny další pravidla při odškodňování poškozeného v rámci civilněprávních předpisů, kterým se však z důvodu omezenosti rozsahu mé práce nebudu dále podrobněji věnovat.

Na závěr této podkapitoly si pak dovoluji upozornit, že od 1.7.2011 nabyla účinnosti novela TŘ, která umožňuje poškozenému, aby v rámci tzv. adhezního řízení uplatnil kromě škody majetkové i škodu nemajetkovou. Do civilního řízení tak podle novely bude poškozený odkázán pouze z důvodů, že by bylo v rámci trestního řízení nutné provádět další dokazování, které by podstatně řízení prodloužilo nebo v případě, že nárok bude poškozenému přiznán jen zčásti a se zbytkem tak bude poškozený odkázán na řízení občanskoprávní. Touto novelou tak došlo k posílení práv poškozeného, který již v průběhu trestního řízení může dosáhnout úplné satisfakce a vyrovnat se tak s nepříznivými následky trestného činu, který byl na něm spáchán.²⁵⁵

²⁵³ srov. např. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář – díl I., 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 236 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. Rt 6 Tdo 1171/2003, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD84273CZ

²⁵⁴ Drechslerová, J. Postavení poškozeného v trestném řízení [rukopis]/Jarmila Drechslerová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2009, s. 8-9

²⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 229. Zdroj dostupný dne 05.01.2012 z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=229&CT1=0>

5.4 Informování obětí podle trestního řádu

V návaznosti na Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie z 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení č. 2001/220/SVV (dále jen „rámcové rozhodnutí č. 2001/220/SVV“) je záměrem i České republiky a jejích zákonodárců o doplnění současné právní úpravy tak, aby byla zcela v souladu s mezinárodními závazky a doporučeními v této oblasti a zejména, aby byla v souladu s rámcovým rozhodnutím č. 2001/220/SVV²⁵⁶. Podle čl. 4 odst. 1 rámcového rozhodnutí č. 2001/220/SVV má každý členský stát zabezpečit, aby oběti již od prvního kontaktu s OČTŘ měly přístup k informacím, které jsou podstatné pro ochranu jejich zájmů, a to především:

- o typu služeb nebo organizací, na které se mohou obrátit o pomoc,
- o druhu pomoci, kterou mohou získat,
- kde a jak mohou oznámit trestný čin,
- o postupech, které následují po takovém oznámení a jejich postavení v souvislosti s takovými postupy,
- jak a za jakých podmínek mohou získat ochranu,
- v jakém rozsahu a za jakých podmínek mají přístup k právnímu poradenství, právní pomoci (v případě, že na ně mají nárok) či jakémukoli jinému druhu poradenství,
- informace týkající se požadavků na vznik nároku na odškodnění aj.

Rovněž mají oběti, pokud vyjádří, že chtějí být průběžně informovány, nárok na informace týkající se výsledku jejich podané žaloby, relevantní informace, které jim umožní, aby v případě trestního stíhání věděly o trestním řízení vedeném proti osobám stíhaným pro trestné činy, jež se jich týkají či o soudním rozhodnutí (odst. 2 Rámcového rozhodnutí č. 2001/220/SVV).

Doc. JUDr. Bc. T. Gřivna, Ph.D. v rámci svého příspěvku předneseného na mezinárodní konferenci uskutečněné v Bratislavě a nazvaného „Práva obětí de lege ferenda v České republice“, se vyslovil, že zákon, který by reflektoval unijní (pozn. mám na mysli legislativu na úrovni Evropské unie) úpravu v oblasti práv obětí v trestním řízení, by měl obsahovat i základní zásady, na nichž je tento zákon vybudová, a sice:²⁵⁷

- respektování osobnosti a důstojnosti obětí,
- právo poskytovat a přijímat informace s ohledem na věk, zdravotní stav a rozumovou vyspělost obětí,

²⁵⁶ Záhora, J., Kert, R. Obete kriminality – Victims of Crime. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, s. 135

²⁵⁷ Záhora, J., Kert, R. Obete kriminality – Victims of Crime. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, s. 136-137

- právo „rozumět a být slyšen“,
- právo na ochranu,
- právo na ochranu osobních údajů,
- právo na odškodnění,
- zásada spolupráce OČTŘ s PMS a
- zásada zvláštní průpravy OČTŘ pro zacházení s oběťmi.

Některé z výše uvedených zásad jsou však již podle mého názoru obsaženy v současných právních předpisech, např. informační povinnost OČTŘ je upravena v ustanovení § 46 TŘ, kdy mají OČTŘ povinnost poučit poškozeného o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění; podle ustanovení § 14 zákona o obětech jsou OČTŘ povinny v řízení o trestném činu, v jehož důsledku vznikla škoda na zdraví nebo smrt, poskytnout oběti poučení o podmínkách, za nichž lze o poskytnutí pomoci požádat a dále v otázce odškodnění oběti tato může požádat jednak o poskytnutí jednorázové peněžité pomoci podle zákona o obětech a od 1. července 2011 v rámci adhezního řízení může vedle škody majetkové uplatňovat i nahrazení škody nemajetkové (pozn. zavedeno zákonem č. 181/2011 Sb.). Kde však vidím stále prostor pro rozšíření současné právní úpravy, je oblast „zvláštního zacházení“ s obětí ze strany OČTŘ, konkrétně mám pak na mysli, jak jsem již na jiném místě mé práce uvedla, například právo oběti, aby výslech prováděla osoba stejného pohlaví, aby nedocházelo k opakovaným a „opakujícím“ se výslechům, které mohou oběť sekundárně viktimizovat apod. Doc. JUDr. Bc. T. Gřivna, Ph.D. jde pak ještě dál, když v rámci právní úpravy navrhuje zavést povinnost dalšího vzdělávání pro OČTŘ (např. kurzy psychologie), tedy pro osoby, které přicházejí do styku se „zvláště ohroženými“ oběťmi nejčastěji²⁵⁸.

Dále, shledá-li OČTŘ, že poškozenému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného/odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného o možnosti žádat informace o tom, že (srov. § 44a TŘ):

- obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl,
- odsouzený byl propuštěn z výkonu TOS nebo z něj uprchl,
- odsouzený byl propuštěn z výkonu ochranného léčení nebo z jeho výkonu uprchl,
- odsouzený byl propuštěn z výkonu zabezpečovací detence nebo z jejího výkonu uprchl.

Novela trestního řádu, zákon č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony,

²⁵⁸ Záhora, J., Kert, R. Obete kriminality – Victims of Crime. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, s. 138

a který nabyl účinnosti 1. dubna 2009 (dále jen „zákon č. 52/2009 Sb.“), s sebou přinesla určitá omezení v poskytování informací o trestním řízení spočívající zejména v:

- podle ustanovení 8a TŘ dbají OČTŘ při poskytování informací o své činnosti veřejnosti na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu presumpce nevinny. V přípravném řízení nesmějí zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka. Výjimku z tohoto ustanovení představují informace, jež jsou nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení. V odstavci druhém je pak zvýrazněný zájem chránit osobní údaje a soukromí osob mladších 18 let. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže totiž doposud chránil pouze osoby mladší 15 let,
- podle ustanovení § 8b odst. 2 TŘ nesmí nikdo v souvislosti s trestným činem spáchaným na poškozeném jakýmkoli způsobem zveřejnit informace, které by umožňovaly zjištění totožnosti poškozeného, který je osobou mladší 18 let nebo vůči němuž byl spáchán trestný čin kuplířství nebo šíření pornografie nebo z některých trestných činů proti životu a zdraví, svobodě a lidské důstojnosti nebo proti rodině a mládeži; je rovněž zakázáno zveřejnit takové informace prostřednictvím obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů (§ 8b odst. 3 TŘ); zákaz zveřejňování výše popsaných informací o poškozeném je prolomen výjimkami v odstavci pátém, a to pokud zveřejnění těchto informací umožňuje TŘ, informace jsou nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení nebo dal poškozený ke zveřejnění takových informací předchozí písemný souhlas,
- podle ustanovení § 8c TŘ, které zakazuje bez souhlasu osoby, které se zveřejňované informace týkají, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu z telekomunikačního provozu podle ustanovení § 88 TŘ nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu podle ustanovení § 88a TŘ, nebo informace získané sledováním osob a věcí podle ustanovení § 158d odst. 2 a 3 TŘ, pokud takové informace umožňují zjištění totožnosti této osoby a pokud nebyly použity jako důkaz v řízení před soudem.

S výše uvedeným pak nepochybně souvisejí i sankce za porušení zákazu zveřejňování informací v trestním řízení, které jsou součástí zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOOÚ“). Podle ustanovení § 44a odst. 1 ZOOÚ se přestupku dopustí fyzická osoba tím, že poruší zákaz zveřejnění osobních údajů stanovený jiným právním předpisem, kterým se v této souvislosti rozumí trestní řád (§ 8b) a ZSM. Za takový přestupek lze uložit pokutu až do výše 1.000.000,- Kč (odstavec 2), příp. podle odstavce 3, pokud je takový přestupek spáchán prostřednictvím tisku, rozhlasu, filmu, televize, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobným způsobem lze uložit pokutu až do výše 5.000.000,- Kč. Právní osoba nebo podnikající fyzická osoba se výše popsaným jednáním dopustí správního deliktu, za co jí je možné uložit pokutu ve stejné výši jako v předchozím případě (§ 45a ZOOÚ). Podle ustanovení § 46 ZOOÚ projednává přestupky a správní delikty v prvním stupni Úřad pro ochranu osobních údajů.

6. Policejní a občanskoprávní intervence v souvislosti s případy domácího násilí

V této kapitole se zaměřím na možnosti oběti domácího násilí a jeho řešení za pomoci či součinnosti policie, která se většinou dostává do kontaktu s oběťmi domácího násilí jako první, a též občanskoprávních center, neziskových organizací, která svým zaměřením obětem domácího násilí pomáhají jejich situaci řešit komplexněji.

Intervence pochází z latinského *intervire*, co znamená zasahovat, vstupovat do něčeho. Intervence tedy představuje vnější zásah do nějakého procesu za účelem jej ovlivnit, změnit s cílem kladného vyřešení problému.²⁵⁹

Hlavním cílem prevence a intervence tak není primárně stíhat a potrestat pachatele, nýbrž poctivý úmysl pomoci partnerskému vztahu zastavit násilné incidenty vhodným zásahem z vnějšku.²⁶⁰ Podle doc. PhDr. L. Čírtkové, CSc., prevence a intervence garantovaná státem by měla začít u tří základních bodů, kterými jsou:

- 1) Informovanost, tzn. informovanost veřejnosti o domácím násilí. V současné době si myslím, že informovanost veřejnosti o domácím násilí je již dobrá, nakolik se v různých médiích či masových sdělovacích prostředcích vyskytuje takřka denně nějaká informace o probíhajícím domácím násilí, či způsobu jeho řešení. Existují rovněž i různá centra či občanská sdružení, která nabízejí jak základní informace o domácím násilí, tak odbornou pomoc při jeho řešení.
- 2) Ochrana oběti (viz výklad výše).
- 3) Konfrontace pachatele s oficiální reakcí. Strategie intervence směřuje k nulové toleranci násilného jednání pachatele, přičemž pachatel si musí být vědom, že se dopouští závažného jednání. Intervence proto kombinuje jak sankci v podobě trestu pro pachatele, tak pomoc v podobě terapie.

6.1 Činnost Policie ČR v souvislosti s případy domácího násilí

6.1.1 Právní nástroje Policie ČR při řešení případů domácího násilí

Možnosti postupu policie při řešení případů domácího násilí jsou upraveny v několika právních předpisech. Jsou to zejména ZPČR, zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOAT“), TZ,

²⁵⁹ Definice převzatá dne 06.01.2012 z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/intervence>

²⁶⁰ Čírtková, L. Domácí násilí: Náhlavé problémy prevence a intervence v ČR. Článek dostupný dne 23.01.2011 z: <http://www.bkb.juristic.cz/174587/old>

TŘ a zákon o přestupcích. Dále je postup policie v souvislosti s případy domácího násilí upraven v ZPPP.

Základní povinnosti policie jsou upraveny v ustanovení § 9 a násl. ZPČR, mezi které patří např. přijmout opatření v případě, že hrozí porušení nebo ohrožení pořádku a bezpečnosti (§ 10 ZPČR), dbát aby jejich rozhodnutím neprovést úkon nevznikla osobám, jejichž bezpečnost je ohrožena bezdůvodná újma (§ 11 písm. b) ZPČR) či poučovací povinnost, kterou je policista povinen učinit ještě před provedením úkonu nebo bezprostředně poté (§ 13 ZPČR). Policista je rovněž ve smyslu ustanovení § 26 ZPČR oprávněn zajistit osobu, která např. svým jednáním ohrožuje sebe nebo jiného na životě, zdraví či majetku nebo byla přistižena při protiprávním jednání. Domnívám se, že dnes se již v případech domácího násilí tento institut tolik nevyužívá, protože existuje účinnější institut, vykázání. Zadržet lze totiž osobu pouze na dobu 24 hodin (§ 26 odst. 3 ZPČR), kdežto u vykázání lze osobu vykázat až na dobu 10 dnů (§ 44 odst. 2 ZPČR).

Dále je policista oprávněn odebrat osobě zbraň, pokud hrozí nebezpečí, že s ní bude spáchán trestný čin nebo bude užita k pohrůžce násilím (§ 35 odst. 1 ZPČR). Mezi významné oprávnění policisty patří oprávnění podle ustanovení § 40 ZPČR – vstoupit do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést potřebné úkony v případě, že věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. V ustanovení § 44 a násl. je pak upravena problematika vykázání, které se věnuji v kapitole 4.4. Podle ZPČR je taktéž možné poskytnout ohrožené osobě (je-li obava, že ohrožené osobě hrozí zřejmě újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí) krátkodobou ochranu (§ 50 ZPČR) spočívající ve fyzické ochraně, dočasné změně pobytu, použití zabezpečovací techniky a poradensko-preventivní činnosti. Krátkodobou ochranu osoby je možné poskytnout též osobě blízké osobě ohrožené, avšak jen se souhlasem osoby, které má být tato ochrana poskytnuta.

Při zákroku je policista ve smyslu ustanovení § 51 a násl. ZPČR oprávněn použít donucovacích prostředků (např. hmaty, chvaty, kopy, údery, obušek, služební pes, úder střelná zbraň, pouta aj.). Donucovacích prostředků použije policista zejména k ochraně bezpečnosti své osoby, jiné osoby nebo majetku anebo k ochraně veřejného pořádku (§ 53 ZPČR) s tím, že před jejich použitím je policista povinen vyzvat osobu, proti které zasahuje, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou, že pokud neuposlechne, užije vůči ní některý z donucovacích prostředků.

Z pohledu TŘ veškeré postupy OČTŘ vycházejí především ze zásady v ustanovení § 2 odst. 4 TŘ – zásada oficiality, kdy OČTŘ postupují v trestním řízení z úřední povinnosti,

pokud zákon nestanoví něco jiného. Tato zásada je částečně prolomena nepřípustnosti trestního stíhání v případě, že je k němu potřebný souhlas poškozeného a tento souhlas nebyl dán (§ 11 odst. 1 písm. i) TŘ). Také trestní řád upravuje zajištění osob, věcí či jiných majetkových hodnot (§ 67 anásl. TŘ). Podle ustanovení § 75 TŘ lze obviněného zadržet, pokud je dán některý z důvodů vazby (§ 67) a pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit. Zadržení je nutné bezodkladně ohlásit státnímu zástupci a zároveň mu předat opis protokolu o zadržení, resp. i další materiál potřebný pro podání návrhu na vzetí do vazby. Návrh na vzetí do vazby musí být podán tak, aby obviněný mohl být nejpozději do 48 hodin od zadržení odevzdán soudu, jinak musí být propuštěn na svobodu. Podle ustanovení § 76 TŘ lze zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, pokud je dán některý z vazebních důvodů, a to i v případě, že dosud proti této osobě nebylo zahájeno trestní stíhání. K zadržení je zapotřebí předchozího souhlasu státního zástupce, ale pokud byla věc neodkladná a souhlasu nebylo možné předtím dosáhnout nebo byla-li osoba přistižena přímo při činu, lze zadržení provést i bez předchozího souhlasu státního zástupce. U zajištění osoby podle ZPČR se nepožaduje, aby byl naplněn některý z vazebních důvodů, postačí, pokud se osoba dopustí závažného jednání podle ustanovení § 26 odst. 1 ZPČR.

Podle ustanovení § 6 odst. 5 ZOAT může policista vyzvat osobu, která ohrožuje svůj život nebo zdraví nebo takto ohrožuje jiné osoby, majetek nebo veřejný pořádek, aby se podrobila vyšetření, zda je ovlivněna alkoholem nebo jinou návykovou látkou. V případě pozitivního výsledku může být pak tato osoba umístěna do protialkoholní záchytné stanice.

6.1.2 Postup Policie ČR při řešení případů domácího násilí

V předchozí podkapitole byly již zmíněny právní předpisy, podle kterých policie může postupovat v případech domácího násilí. Ve skutečnosti pak bude záležet na intenzitě protiprávního jednání pachatele, tj. podle konkrétní situace se užije toho právního předpisu, který nejvíc vystihuje protiprávní jednání pachatele. Může se totiž jednat o trestný čin (postup podle TŘ, TZ), přešupek (zákon o přešupcích) nebo jednání nedosáhne takové intenzity, aby bylo možné postupovat podle předchozích zákonů. Pokud se skutečně bude jednat o případ, že není možné využít ani jednoho z trestněprávních předpisů, je oběť odkázána bránit se prostředky soukromého práva, příp. vyhledat pomoc intervenčních center, event. pomoc psychologickou.²⁶¹

²⁶¹ Košutová, A. Domácí násilí [rukopis]/Alena Košutová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2006, s. 119

Postup v případech domácího násilí je upraven též v ZPPP, o provádění vykázaní příslušníky policie. Postup policisty po oznámení incidentu domácího násilí je upraven v článku 2 a násl. ZPPP, kdy je čl. 2 odst. 1 říká, že vykázaní je oprávněním policistu zasáhnout v případě splnění zákonných podmínek ustanovení § 44 ZPČR a v situaci, kdy ve společném obydlí dochází k útokům se znaky domácího násilí. Ustanovení čl. 2 odst. pak opravňuje policistu užít institutu vykázaní i v případě, že jsou splněny zákonné podmínky ustanovení § 44 ZPČR, míra rizika dalšího útoku je vysoká a policista dojde na základě toho k přesvědčení, že využití jiných oprávnění, které má k dispozici nezajistí efektivní ochranu ohrožené osoby. Dále jsou pak v ZPPP upraveny postupy, které jsou uskutečňovány po provedení faktického vykázaní jako např. možnost podání námitek vykázanou osobou (čl. 3), činnost policisty po vykázaní (čl. 4), provádění dotazů v souvislosti se šetřením incidentu (čl. 7) apod.

V případě, že skutečně došlo ke spáchání trestného čin, je policejní orgán ve smyslu ustanovení § 158 TŘ povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a směřujících ke zjištění jeho pachatele a zároveň je též povinen učinit nezbytná opatření k předcházení páchaní další trestné činnosti. Nasvědčují-li po provedeném prověřování podle ustanovení § 158 TŘ skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán o zahájení trestního stíhání.

6.1.3 Policie ČR a oběti domácího násilí

Domácí násilí je typ násilného jednání vykazující specifické znaky, které jsou klíčem pro identifikaci tohoto násilného jednání. Pro přivolané policisty je proto velmi důležité, aby rozpoznaly stěžejní znaky domácího násilí a dokázaly rozlišit zda se opravdu jedná o tento fenomén nebo zda se jedná jen o jednání mezi partnery, kteří si mezi sebou vyřizují „účty“ nebo zda se jedná o tzv. „italskou domácnost“.

Dnes sice již existuje dostatek legislativních možností, jak zasáhnout v případech domácího násilí, ale důležitější je otázka, zda zasahující policisté jsou vůbec schopni rozeznat domácí násilí od jiné formy násilí mezi partnery a tím efektivně využít i skýtající legislativní možnosti. Dá se říct, že v České republice jde o poměrně mladý fenomén násilí a i když se informovanost veřejnosti za poslední roky výrazně zlepšila, ještě stále je poměrně obtížné jej rozeznat.

Zasahující policista si musí uvědomit, že oběť je dlouhodobě vystavena násilnému (psychickému i fyzickému) jednání, co se určitě odráží i na vnímání celé situace jak v rovině prožívání, tak v rovině následného jednání, resp. vyhodnocení, zda se jedná o běžné partnerské rozepře nebo jde skutečně o závadné násilné jednání – domácí násilí. Oběti mají často psychické problémy, snížené sebevědomí a negativní sebehodnocení.²⁶² Pro policisty, jak již bylo na jiném místě této práce uvedeno, existuje i několik manuálů interní povahy zaměřených právě na postupy policie v případech řešení domácího násilí. Je zde poměrně podrobně popsáno co se pod pojmem domácího násilí rozumí, co má policista po příchodu na místo udělat, jak se má chovat ve vztahu k oběti, jaké klást otázky či jakou pomoc může oběti nabídnout.

Pouze správné zhodnocení a vyhodnocení situace policisty, kteří bývají na místo přivolání jako první, může vést k efektivnímu řešení násilného vztahu. I proto se domnívám, že i k potenciálním nahlášeným případům domácího násilí by měli být vysláni již zkušenější policisté, kteří se s takovými případy již někdy setkali, aby byli schopni dostatečně zhodnotit a vyhodnotit situaci, zda se o domácí násilí jedná nebo by se jednat mohlo. Domnívám se, že z tohoto hlediska by bylo vhodné v rámci policejních služeb zřídit specializované skupiny zaměřené právě na případy domácího násilí tak, jak to udělali například v Brně. Tamní skupina „Domácí násilí Služby kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství Policie České republiky Brno“ vznikla rozkazem ředitele plk. JUDr. Jaroslava Vaňka č. 31/2005 ke dni 1. dubna 2005, jako pracovní skupina specializovaná na problematiku domácího násilí (dále jen „skupina DN“).²⁶³ Tato skupina DN čítá policisty, kteří jsou speciálně proškoleni, jak odlišit skutečné domácí násilí od jiných forem násilného jednání. Mezi pozitiva skupiny DN lze pak řadit i to, že jejich spolupráce je zaměřena i na další pomáhající instituce (různá občanská sdružení zaměřena na pomoc obětem domácího násilí²⁶⁴). Zároveň jsou policisté zařazení v rámci skupiny DN pravidelně proškoleni tak, aby byly schopni co nejefektivněji zvládnout případy domácího násilí. Aktivita skupiny DN je orientována na veškerou policejní agendu spojenou s domácím násilím, tj. především na²⁶⁵:

- teritoriálně vymezené odhalování případů domácího násilí, tj. zaměřuje se na vyhledávání případů domácího násilí na území města Brna,

²⁶² Bednářová, Z. Specifika práce s oběťmi domácího násilí. In *Policista*, 2006, č. 1, s. 3

²⁶³ Vaněk, J. Policie se specializovala na domácí násilí. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://skola.turany.cz/index.php?nav01=7816&nav02=11599&nav03=11824>

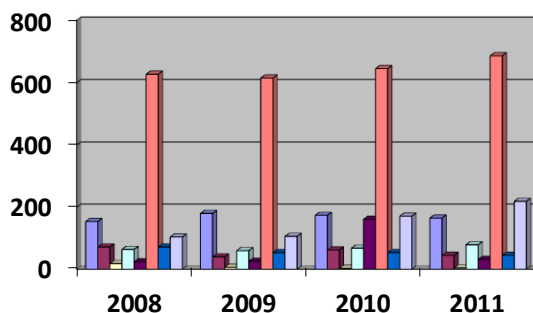
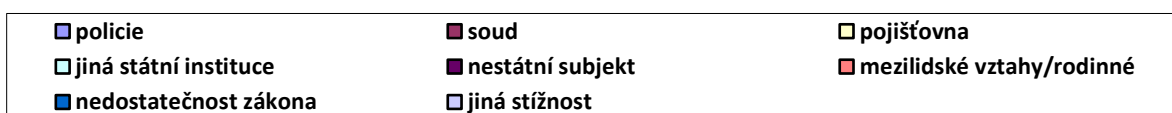
²⁶⁴ např. BKB, Magdalenium, Persefona, Spondea, Na počátku aj.

²⁶⁵ Vaněk, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? In *Policista*, 2007, č. 10, s. 3-5

- šetření trestné činnosti a vyřizování přestupkové agendy s prvkem domácího násilí,
- centralizované přijímání oznámení o jednání se znaky domácího násilí,
- provádění opakovaných kontrol u případů, kde bylo zjištěno možné páchaní domácího násilí, a zjišťování od možných obětí a svědků, zda k takovému jednání nedochází,
- postup proti pachatelům domácího násilí v souladu s platnou legislativou,
- snaha o zajištění bezpečnosti oběti domácího násilí a poskytnutí relevantních informací o způsobu řešení situace v rámci domácího násilí,
- v případě výskytu dítěte v rodině, kde je pácháno domácí násilí, úzce spolupracovat s policisty specializovanými na problematiku trestné činnosti páchané na dětech a s OSPOD,
- úzká spolupráce se státními i nestátními institucemi.

Skupina DN rovněž vytvořila podmínky pro to, aby ohrožená osoba přicházející na policii komunikovala s jedním pracovníkem od počátku až do konce řízení, co umožní vytvořit mezi ohroženou osobou a policistou osobní vazbu²⁶⁶. Takový přístup já osobně shledávám jako vhodný, protože pro oběť samotnou je existence domácího násilí velice stresující a v případě, že svoji situaci musí popisovat několika různým lidem, může být pro ní i dost traumatizující (pořád se ve vzpomínkách vracet k hrůzám, které v rámci domácího násilí prožila). Navíc osobní přístup dle mého názoru může zaručit i lepší orientaci policistu v případě, jakož i vytvoření důvěry mezi obětí a policistou a tím i lepší komunikaci mezi nimi.

Z níže uvedené tabulky pak vyplývá četnost stížností obětí na pomáhející instituce a úřady, v souvislosti s případy domácího násilí.

* údaje o počtu stížností klientů BKB na jednotlivé instituce, ke dni zpracování této práce nebyly pro rok 2012 dostupné

²⁶⁶ Vaněk, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? In Policista, 2007, č. 10, s. 4

Přehled počtů klientů stěžujících si na pomáhající a jiné instituce v souvislosti s domácím násilím. Zdroj: BKB dostupný dne 01.05.2012 z: <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&idcategoryNode=246>

Jak vyplývá z uvedeného grafu, nespokojenost klientů BKB v souvislosti s případy domácího násilí je poměrně stále vysoká, i když dlouhodobě je nejvyšší nespokojenost zaznamenávána v oblasti mezilidských/rodinných vztazích. Vzhledem k tomu, že údaje jsou dostupné obecně, tj. nerozlišuje se mezi kraji, nelze z grafu jednoznačně určit zda založení specializované skupiny zaměřené na domácí násilí je efektivní nebo nikoli. I přesto se však domnívám, že existence specializované skupiny na domácí násilí je mimořádně pozitivní, zejména z důvodů výše uvedených. I toto vědomí zřejmě vedlo ředitele Městského ředitelství policie v Brně plk. JUDr. Jaroslava Vaňka k záměru vytvořit systémové opatření, které by garantovalo vyšší kompetentnost a citlivost policistů řešících případy domácího násilí a zároveň by zvýšilo šance policie úspěšně se podílet na intervenci v rodinách zasažených domácím násilím.²⁶⁷ Dokonce se domnívám, že zřízení takové specializované skupiny by bylo vhodné zřídit u každé služebny Služby kriminální policie a vyšetřování v rámci územního rozdělení policie (pozn. územní odbor (na úrovni kraje) se člení na odbor vnější služby a odbor kriminální policie a vyšetřování).

6.2 Činnost dalších institucí v souvislosti s případy domácího násilí

V současnosti v České republice působí odborná pracoviště, tzv. intervenční centra, která zajišťují potřebnou a hlavně i odbornou pomoc obětem domácího násilí, a která vznikla v souvislosti s účinností zákona o sociálních službách (pozn. zákon o sociálních službách nabyt účinnosti dne 1. ledna 2007). Prostřednictvím sociálních služeb vymezených v zákoně o sociálních službách je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho- a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů.²⁶⁸ Ve smyslu ustanovení § 34 odst. 1 písm. s) zákona o sociálních službách, se pro poskytování sociálních služeb zřizují jako zařízení sociálních služeb intervenční centra, které poskytují ve smyslu ustanovení § 60a odst. 1 zákona

²⁶⁷ Vaněk, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? In *Policista*, 2007, č. 10, s. 5

²⁶⁸ Intervenční centra. Informace dostupné dne 06.01.2012 z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do:jsessionId=4FCD765AFCA2ECB5BAEDDBFD3FB74809.node1?SUBSESSION_ID=132584121212_1

o sociálních službách, pomoc osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby, a to nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví (blíže viz § 60a odst. 1, věta druhá zákona o sociálních službách). Intervenční centra pak ve smyslu ustanovení § 60a odst. 2 zákona o sociálních službách poskytují zejména sociálně terapeutickou pomoc a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, ubytování a poskytnutí stravy nebo pomoc při zajišťování stravy (§ 60a odst. 3). Součástí služby je i zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb (pozn. poskytovatelé sociálních služeb jsou vymezeni v ustanovení § 34 odst. 1 zákona o sociálních službách), OSPOD, obce, útvary policie, jakož i ostatní orgány veřejné správy (§ 60a odst. 4 zákona o sociálních službách).

Intervenční centra, jakožto právnické nebo fyzické osoby, které mají k poskytování sociálních služeb oprávnění podle zákona o sociálních službách, jsou zřizována v rámci krajů ve smyslu ustanovení § 14 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů. Dnes existuje v České republice 17 intervenčních center.

Mezi další pomáhající instituce můžeme určitě řadit i občanské poradny (pozn. všechny níže uvedené informace jsou z webových stránek Asociace občanských poraden²⁶⁹), které jsou zřizovány při nevládních neziskových organizacích. Mají za úkol asistovat klientům, kteří je vyhledají při řešení jejich složité životní situace, poskytovat klientům adekvátní informace a kontakty na jiná odborná pracoviště a především být průvodcem po celou dobu jejich obtíží. Základní úkoly občanských poraden jsou:

- zajišťovat, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit účinně své potřeby,
- na základě analýzy problémů občanů upozorňovat příslušné státní a místní orgány na nedostatky legislativy a na neřešené problémy občanů, a tím přispívat k rozvoji a zlepšení služeb a fungování úřadů na místní a celostátní úrovni.

Mezi hlavní zásady jejich činnosti patří bezplatnost, nezávislost, diskrétnost a nestrannost. Síť občanských poraden je zastřešena koordinačním centrem, které dohlíží na plnění cílů,

²⁶⁹ Asociace občanských poraden. Definice občanských poraden. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.obcanskeporadny.cz/>

slouží jako zdroj informací a zajišťuje školení a jednotnou metodiku svých pracovníků. Služby poskytované občanskými poradnami nejsou spojeny se specifickým okruhem obtíží, jako např. některá občanská sdružení, ale mají široký záběr a zasahují do mnoha oblastí lidského života. Občanské poradny nenahrazují odborné poradny a nemají výkonnou pravomoc, nepřebírají funkci informačních kanceláří při okresních úřadech a ani nejsou odborným pracovištěm sociální péče.

Institucemi pomáhající obětem domácího násilí jsou, jak již bylo zmíněno, i různá občanská sdružení. Zatímco intervenční centra se nacházejí na území každého kraje, občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí se nacházejí pouze v některých městech (konkr. v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Pardubicích, Hradci Králové, Plzni a Ústí nad Labem).

Jako první občanské sdružení na území hlavního města Prahy začal působit **Bílý kruh bezpečí, o.s.**²⁷⁰, který vznikl v roce 1991 a který poskytuje především právní informace, praktické rady a psychologickou podporu obětem a svědkům trestných činů. BKB provozuje nepřetržitou telefonickou linku (pozn. DONA linka) pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Donalinka je specializovaná celostátní služba telefonické krizové pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím, která v nepřetržitém provozu pracuje již od 11. září 2001 a nabízí pomoc každému, kdo se cítí být domácím násilím ohrožen nebo je jeho svědkem, jakož i nabízí pomoc profesionálům, kteří při výkonu svého povolání přicházejí do prvního či opakovaného kontaktu s osobou ohroženou domácím násilím. Zároveň též poskytuje okamžitou odbornou psychologickou pomoc, právní, organizační a morální podporu.²⁷¹

Občanské sdružení **ROSA, o.s.**²⁷² je nezisková organizace specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem a na prevenci domácího násilí. Svoji činnost zahájila již v roce 1993 nejprve jako nadace a od roku 1998 jako občanské sdružení. Působí jako centrum pro osamělé a týrané ženy, které se ve své činnosti zaměřuje na přímou komplexní pomoc (krizová intervence, sociálně-terapeutické poradenství, vytvoření bezpečného plánu, poskytování utajeného azylového bydlení, telefonická krizová pomoc) ženám a jejich dětem, jako obětem domácího násilí. Vedle přímé pomoci ženám, obětem domácího násilí se zaměřuje i na prevenci domácího násilí, tj. organizuje přednášky, semináře

²⁷⁰ Bílý kruh bezpečí. Základní údaje. Přehled vzniku poraden a pracovišť Bílého kruhu bezpečí v ČR. Informace dostupné dne 06.01.2012 z: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-udaje-o-organizaci/zakladni-udaje/>

²⁷¹ Základní informace o Donalince provozované BKB. Informace dostupné dne 06.01.2012 z: <http://www.donalinka.cz/dona-linka/zakladni-informace/>

²⁷² Občanské sdružení ROSA je nestátní nezisková organizace specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem a na prevenci násilí. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.rosa-os.cz/>

či konference k domácímu násilí pro odbornou i širší veřejnost, vydává informační letáky, brožury či publikace.²⁷³

Další občanské sdružení, které vzniklo v roce 1993 je **proFem o.p.s.**²⁷⁴ zaměřené na poskytování poradenských služeb a konzultací ženským projektům a organizacím. V oblasti ženských lidských práv a násilí na ženách se věnuje politickému lobbingu a bezplatnému právnímu poradenství obětem domácího násilí.²⁷⁵ Mezi projekty sdružení patří školení pro české právničky *AdvoCats for Women*, školení pro sociální pracovníky, telefonní linka pro ženské oběti domácího násilí a Fond právní pomoci ženám – obětem domácího násilí, určený na úhradu nákladů právního zastoupení.²⁷⁶

V roce 1997 vzniklo občanské sdružení **Acorus o.s.**, které poskytuje služby prostřednictvím azylových domů, krizové pomoci a odborné sociální poradenství.²⁷⁷ V tomtéž roce vzniklo i občanské sdružení **MAGDALENIUM o.s.**²⁷⁸ jako reakce na potřebu azylového zařízení pro klientky terénních sociálních pracovníků a zdravotníků v oblasti prevence kriminality, drogových závislostí a dermatovenerologických onemocnění. Hlavním cílem o.s. Magdalenium je pomoc obětem domácího násilí a obětem obchodování s lidmi a zprostředkování kontaktu mezi laickou a odbornou veřejností.²⁷⁹

Persefona o.s.²⁸⁰ působí především v Brně, potažmo v Jihomoravském regionu a vznikla odloučením programu proti domácímu násilí **Ligy lidských práv**, který poskytoval pomoc obětem domácího násilí již od roku 1999. V rámci celorepublikové činnosti má Persefona o.s. dopad na vzdělávací a expertní aktivity, kdy se soustředí na školení širší odborné veřejnosti

²⁷³ Občanské sdružení ROSA je nestátní nezisková organizace specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem a na prevenci násilí. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.rosa-os.cz/>

²⁷⁴ proFem, o.p.s., konzultační středisko pro ženské projekty. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.profem.cz/>

²⁷⁵ proFem, o.p.s., konzultační středisko pro ženské projekty. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.profem.cz/>

²⁷⁶ Voňková, J., Huňková, M. a kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem o.p.s., 2004, s. 27

²⁷⁷ Acorus, občanské sdružení. Historie o.s. Acorus. Článek dostupný dne 06.01.2012 z: <http://www.acorus.cz/cz/o-nas/historie-os-acorus.html>

²⁷⁸ Občanské sdružení MAGDALENIUM. O nás. Informace dostupné dne 06.01.2012 z: <http://www.magdalenium.cz/index.php?nid=4875&lid=cs&oid=643820>

²⁷⁹ Občanské sdružení MAGDALENIUM., tamtéž.

²⁸⁰ Občanské sdružení Persefona o.s.. Informace dostupné z: <http://persefona.cz/kdo-jsme.php>

a upozorňuje na „bílé“ místa v péči o oběti domácího násilí (např. nedostatky v legislativě, sociálních službách, péči o násilné osoby, resp. terapeutické programy pro ně).

Některé z výše popsaných občanských sdružení či organizací se podíleli na vzniku volného **sdružení KOORDONA**²⁸¹, neboli Koalice neziskových organizací proti domácímu násilí, které bylo založeno 25. listopadu 2004 v Praze. Jedná se o organizaci/-e poskytující poradenskou činnost spojenou s vedením azylových domů (s utajenou či neutajenou adresou) pro ženy, které se staly oběťmi domácího násilí; specializované právní a psychosociální poradny; organizace poskytující osvětu k problematice porušování lidských práv žen; organizace, jejichž širší poradenská činnost zahrnuje v neposlední řadě i azylové domy pro matky s dětmi. Cílem KOORDONy je napomoci účinné spolupráci neziskových organizací hájících ženská práva a vystupujících proti násilí na ženách a domácímu násilí, koordinovat a standardizovat pomoc obětem domácího násilí.²⁸²

²⁸¹ Koalice Koordona. ROSA pomoc ženám – obětem domácího násilí. Informace dostupné dne 06.01.2012 z: <http://www.koordona.cz/>

²⁸² Koalice Koordona., tamtéž.

7. Mezinárodněprávní úprava domácího násilí

Ochrana před domácím násilím z hlediska mezinárodní právní úpravy je zakotvena v několika mezinárodních dokumentech.

Mezi dokumenty, které upravují základní lidská práva či svobody, která jsou při domácím násilím porušována, patří např.:

- Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948, týkající se uznání přirozené lidské důstojnosti, rovnosti a nezcizitelnosti práv členů lidské rodiny, tj. upravuje základní lidská práva a svobody,
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu č. 3, 5 a 8, ze dne 4. listopadu 1950 (vyhlášena federálním Ministerstvem zahraničních věcí jako sdělení č. 209/1992 Sb.), upravuje zejm. základní lidská práva a svobody tak jak je známe z LZPS a v hlavě druhé pak upravuje Evropský soud pro lidská práva, který zajišťuje plnění závazků přijatých smluvními stranami v Úmluvě a Protokolech k ní (čl. 19),
- Protokol č. 11 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterým se mění kontrolní mechanismus v ní ustavený,
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966 (vyhlášen Ministerstvem zahraničních věcí pod č. 120/1976 Sb.), upravující právo na život, osobní svobodu a bezpečnost, rovnost před soudem, nezasahování do soukromého života, do rodiny nebo korespondence,
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 16. prosince 1966, zaručující např. rovná práva mužů a žen, zajištění stejného přístupu ke vzdělání, práci či sociálnímu zabezpečení aj.,
- Opční protokol k mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech ze dne 16. prosince 1966, upravuje proveditelnost cílů v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech,
- Evropská sociální charta ze dne 18. října 1961, kde jsou zakotvena hlavně základní sociální práva,
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen ze dne 18. prosince 1979,
- Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989 (vyhlášena Ministerstvem zahraničních věcí jako sdělení č. 104/1991 Sb.), která zaručuje každému dítěti základní práva jako např. právo na život, jméno, státní příslušnost, znát své rodiče

apod. (čl. 7), přičemž dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (čl. 1),

- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980 (vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 34/1998 Sb.),
- Evropská úmluva o osvojení dítěte ze dne 24. dubna 1967 (vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 132/2000 Sb.) aj.

7.1 Právní úprava domácího násilí v některých evropských právních řádech

V mezinárodním právu, neexistuje jeden právní dokument který by speciálně upravoval postih domácího násilí nebo který by speciálně vymezoval pojem domácího násilí. Právní úprava „domácího násilí“ je tak obsažena ve více právních dokumentech – např. v národní legislativě, tj. každý stát má svoji vlastní právní úpravu domácího násilí.

Právní úpravě ve Slovenské republice se budu podrobněji věnovat v následující kapitole, takže na tomto místě pouze zmíním skutečnost, že ochrana před domácím násilím na půdě slovenské legislativy byla přijata o něco dříve než u nás a že vychází z mezinárodních smluv o lidských právech a dalších dokumentů²⁸³.

Ochrana před domácím násilím v Rakousku je upravena zákonem č. 759/1996, o ochraně před domácím násilím v rodině (pozn. Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie, tzv. „Gewaltschutzgesetz“ (dále jen „GSG“)), který nabyl účinnost 1. května 1997 a představoval vytvoření rychlé a účinné ochrany oběti před domácím násilím. Obsáhlejší přepracování právních předpokladů, kdy a na co se GSG použije, obsahoval druhý zákon na ochranu před domácím násilím zakotvený v Bundesgesetz Buch I (dále jen „BGB“), č. 40/2009 (pozn. Spolková sbírka zákonů), který vstoupil v účinnost 1. června 2009.²⁸⁴ Pro případ, že oběť potřebuje ochranu před násilníkem, může požádat soud o předběžné opatření, které může spočívat v uložení:

- zákazu vstoupit do domu nebo bytu a jeho bezprostředního okolí (§ 382b BGB – prevence násilí v domácnostech), u nás známé jako vykázání,

²⁸³ Růžička, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. Článek ze dne 19. ledna 2012 dostupný z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3716/domaci-nasili-impulsy-ze-zahranicnich-trestneprocesnich-uprav-navrh-y-de-lege-ferenda-pro-trestni-pravo.aspx

²⁸⁴ Bundeskanzleramt Österreich. Häusliche Gewalt. Článek ze dne 28. března 2011 dostupný z: <http://www.bka.at/site/5526/default.aspx>

- zákazu zdržování se na určitém místě a zákaz kontaktovat ohroženou osobu (§ 382e BGB – obecná ochrana před násilím),
- povinnosti zdržet se jakýchkoliv zásahů do soukromí ohrožené osoby (§ 382g BGB – ochrana proti narušení soukromí).

Zákaz vstupu do obydlí je pak podrobněji upraven zákonem o bezpečnostní policii (pozn. Sicherheitspolizeigesetz, neboli „SPG“). Policie na základě tohoto zákona může vykázat osobu za předpokladu, že hrozí riziko útoku potenciálně vykazované osoby na jinou osobu s ní žijící, tzn. je ohrožen život, zdraví nebo svoboda potenciální oběti. Násilnou osobu může policista z bytu nebo domu a jeho bezprostředního okolí vykázat na dobu 10 dnů (§ 38a SPG). Vykázání je pak možné prodloužit ještě na dobu 4 týdnů (§ 38b SPG), maximálně však na 6 měsíců.

Domácí násilí jako právní institut není v rakouském právním řádě nijak speciálně vymezen a postihuje se proto podle a na základě naplnění skutkové podstaty některého jiného trestného činu (pozn. rakouský trestní zákon považuje za trestné např. maření uložených předběžných opatření).²⁸⁵

Právní úprava domácího násilí je považována v rámci evropských právních úprav domácího násilí za průkopnickou (pozn. byla inspirací i pro právní úpravu domácího násilí v České republice), kterou dokonce i Evropská unie vyhodnotila jako „nejlepší přístup k řešení“ domácího násilí.²⁸⁶ Rakouská právní úprava vychází z empirických zkušeností, které byly získány například ještě v osmdesátých letech minulého století v USA, kde proběhl experiment zaměřený na zjištění optimálního a nejefektivnějšího řešení případů domácího násilí. Prvotním výsledkem tohoto výzkumu bylo, že nejefektivnějším řešením domácího násilí se jeví zadržení pachatele, avšak tento výsledek byl později s ohledem na uskutečněný ověřovací projekt modifikován. Bylo zjištěno, že zadržení a následné uvěznění pachatele nemusí být v delším časovém horizontu účinné a vedle policejních opatření je nutné rozpracovat i sociálně právní opatření.²⁸⁷ Na tyto výzkumy pak navázali i rakouští experti, kteří po vyhodnocení dostupných zkušeností hledali takové řešení, které by korespondovalo

²⁸⁵ Šrámová, J. Domácí násilí [rukopis]/Jana Šrámová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2007, s. 58

²⁸⁶ Čírtková, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

²⁸⁷ Čírtková, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

s pojetím evropského kontinentálního práva.²⁸⁸ Na těchto základech pak vznikl rakouský zákon na ochranu před domácím násilím ze dne 31.12.1996, „ve kterém se poprvé objevila idea časově omezeného vyloučení agresora ze soukromí, v němž závažně a nebezpečně ohrožuje své blízké. Rovněž policejní postupy byly rozšířeny o možnost vykázaní násilné osoby a zákazu jejího vstupu do společného bydlíště, v případě, že existuje důvodné podezření na opakované fyzické útoky. Poradenství a následná péče o oběti pak byly delegovány na specializovaná intervenční centra.“²⁸⁹

V Německu je domácí násilí upraveno zákonem ze dne 11.12.2001 a účinným od 1.1.2002 – Gesetz zur Verbesserung des zivilrechtlichen Schutzes bei Gewalttaten und Nachstellungen sowie zur Erleichterung der Überlassung der Erwohnung bei Trennung (též známy jako Gewaltschutzgesetz – GewSchG)²⁹⁰, tedy zákonem o občanskoprávní ochraně před domácím násilím a pronásledováním (pozn. zákon o ochraně před domácím násilím – GewSchG). Všeobecná ochranná opatření podle ustanovení § 1 GewSchG stanoví, že vůči tomu, kdo protiprávně způsobí jiné osobě tělesné zranění, újmu na zdraví nebo omezí její svobodu, je soud povinen na návrh takto poškozené osoby provést opatření, jež jsou potřebná k zamezení jejího dalšího poškození, a to zejména zakázat mu vstup do bytu poškozené osoby, nepobývat v určité oblasti kolem bytu poškozené osoby, nevyhledávat taková místa, na kterých se poškozená osoba pravidelně zdržuje, nenavazovat s poškozenou osobou kontakt prostřednictvím komunikačních prostředků. Poškozená osoba může zároveň ve smyslu ustanovení § 2 GewSchG žádat, aby byl byt přenechán po určitou dobu výhradně k jejímu užívání, pokud je to nezbytné k zamezení nespravedlivému, krutému zacházení či pokud je ohroženo blaho dítěte, které v rodině žije. Pokud je však obydlí v majetku násilníka nebo je obydlí v nájmu násilníka, může soud násilníka vykázat z tohoto obydlí na maximálně 6 měsíců, přičemž pokud si oběť v této době nebude schopna najít jiné vhodné obydlí, může soud tuto dobu prodloužit o dalších 6 měsíců (pozn. soud přenechání obydlí nenařídí v případě, že má za to, že oběti již nebude hrozit další nebezpečí, pokud oběť do 3 měsíců od násilného činu nepožádá o přenechání bytu a pokud by tomu odporovaly zvlášť významné

²⁸⁸ Čírtková, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

²⁸⁹ Čírtková, L. Domácí násilí. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

²⁹⁰ Bundesministerium der Justiz. Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz – GewSchG), dostupný dne 19.01.2012 z: <http://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BJNR351310001.html>

potřeby násilníka).²⁹¹ V případě, že násilník se odmítá podrobit vykonatelnému opatření soudu, může být ve zmyslu ustanovení § 4 GewSchG odsouzen až na jeden rok trestu odnětí svobody nebo k peněžitému trestu.

V Itálii je domácí násilí upraveno v rámci „zákona o násilí v rodině ze dne 4. dubna 2001, n. 154 (la legge sulla violenza in famiglia). Italská právní úprava v oblasti domácího násilí obsahuje například opatření:²⁹²

- v ustanovení označeném jako Art. 291 může trestní soudce nařídit pravidelné platby ve prospěch postižených osob (manžala, dětí), také srážkami ze mzdy,
- v ustanovení označeném jako Art. 282 může trestní soudce nařídit okamžité opuštění rodinného obydlí, resp. zakázat návrat či přiblížování se k oběti bez povolení soudce,
- trestní soudce může rovněž nařídit pachateli zákaz přiblížovat se i na jiná místa, tj. například na místa, na kterých se oběť obvykle zdržuje (typicky místo výkonu práce),
- v rámci civilního práva stojí za zmínku ustanovení Art. 342 bis, Art. 342 ter CC²⁹³; toto ustanovení zakotvuje předběžná opatření, která může vydat soud na základě žádosti ohrožené osoby a která příkazují násilné osobě vzdálit se z rodinné domácnosti, nepřiblížování se k místu výkonu práce ohrožené osoby, místu jejího původního bydliště nebo místu, kde se vzdělávají děti. Soud může zároveň využít možnosti kontaktovat orgány zabývající se ochranou dětí či rodiny.

V Nizozemsku naopak neexistuje žádný zákon, který by výhradně upravoval problematiku domácího násilí. To je spíš chápáno v širším kontextu trestních předpisů, kde jej lze podřadit např. pod některou ze skutkových podstat sexuálního či psychického nátlaku²⁹⁴. V podkapitole zabývající se sankcemi v trestním právu jsem vyjádřila návrh, že domácí násilí by mohlo být postihováno přísnější trestní sazbou, tj. pokud by byl určitý skutek posuzován v rámci domácího násilí, uplatnila by se na něj např. trestní sazba v horní polovině základní trestní sazby nebo by se použila „speciální trestní sazba“ – při kumulaci více přitěžujících okolností by pachatel za každou další přitěžující okolnost dostal +1 rok. Takový systém však

²⁹¹ Volková, J. Právo proti domácímu násilí. XII. Zahraniční úpravy Německo. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps11/pravo/web/tisk/-Nemecko.pdf>

²⁹² Králíčková, Z. Právo proti domácímu násilí. VI. Zahraniční úpravy Itálie. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps11/pravo/web/tisk/-Italie.pdf>

²⁹³ Košutová, A. Domácí násilí [rukopis]/Alena Košutová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2006, s. 148

²⁹⁴ Růžička, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo>

funguje v Nizozemsku²⁹⁵, kde u trestných činů ublížení na zdraví a týrání, se tresty zvyšují o jednu třetinu základní sazby, pokud je čin spáchán na některém z členů rodiny a k trestnímu stíhání není zapotřebí ani souhlasu poškozené osoby. V rámci skutkových podstat, které přicházejí v úvahu při postihu domácího násilí, upravuje nizozemský trestní zákon²⁹⁶ skutkovou podstatu trestného činu „slídění“, kterého se dopouští ten, kdo záměrně, svévolně a opakovaně sleduje jinou osobu a tím mu působí emoční utrpení nebo v něm vzbuzuje strach z násilného útoku. V podmínkách českého právního řádu odpovídá tomuto trestnému činu, trestný čin podle ustanovení § 354 TZ – nebezpečné pronásledování, kterého se dopustí ten, jenž svoji oběť dlouhodobě pronásleduje „na každém kroku“, vyhrožuje jí nebo osobám oběti blízkým smrtí či ublížením na zdraví a/nebo zneužije osobních údajů oběti za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu a zároveň takové jednání pachatele je způsobilé v oběti vzbudit důvodnou obavu o její život, zdraví nebo o život a zdraví osob jí blízkých.

²⁹⁵ Růžička, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. Článek dostupný dne 19.01.2012 z: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo>

²⁹⁶ Šrámová, J. Domácí násilí [rukopis]/Jana Šrámová. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2007, s. 58

8. Právní úprava domácího násilí ve slovenských právních předpisech

Slovenská právní úprava byla budována na tomtéž právním základě jako právní úprava České republiky, protože ještě do konce roku 1992 jsme tvořili jeden stát s jedním právním řádem. Po rozdělení státu, kdy vznikla samostatná Česká republika a Slovensko, postupně docházelo i k úpravám jednotlivých právních řádů, které byly přizpůsobovány potřebám každého státu. Co se týče trestněprávních předpisů, tak ve Slovenské republice byly až do roku 2005 platné a účinné „stejně“ trestněprávní předpisy, tj. zákon č. 140/1961 Zb., trestný zákon, v znení neskorších právnych predpisov (dále jen „zákon č. 140/1961 Zb.“) a zákon č. 141/1961 Zb., trestný poriadok, v znení neskorších právnych predpisov. Dnem 1. ledna 2006 nabyl účinnosti nový trestní zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov (dále jen „zákon č. 300/2005 Zz.“) a zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, v znení neskorších predpisov (dále jen „zákon č. 301/2005 Zz.“).

Právní úprava domácího násilí v rámci trestněprávních předpisů Slovenské republiky částečně existovala ještě před účinností zákona č. 300/2005 Zz., a byla rovněž i několikrát novelizována. První zásadnější novelizace byla provedena zákonem č. 183/1999 Z.z., který rozšířil znění i název § 215 Týranie zverenej osoby (pozn. po novele ustanovení § 215 Týranie blízkej osoby a zverenej osoby), kdy bylo více konkretizováno, co se pod pojmem „týrání“ rozumí. Nové znění ustanovení § 215 bylo tedy nejen rozšířeno v názvu „týranie blízkej osoby a zverenej osoby“, ale bylo podstatně rozšířeno i jeho znění, kdy týráním se rozumí fyzické nebo psychické utrpení, opakované bití, neoprávněné uzavření, opakované odpírání stravy, zdravotní péče apod. (čl. I bod 48 zákona č. 183/1999 Z.z.). Tedy skutková podstata ustanovení § 215 zákona č. 140/1961 Zz. byla rozšířena tak, aby co nejlépe vystihovala a postihovala jednání, kterého se násilník dopouští v rámci domácího násilí. K další významné novele „domácího násilí“ došlo zákonem č. 421/2002 Z.z., který rozšířil pojem „blízká osoba“, kdy se jí rozumí i bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič společného dítěte a osoba, která je ve vztahu k nim blízkou osobou, jako i osoba, která s pachatelem žije nebo žila ve společné domácnosti (čl. I bod 18 zákona č. 421/2002 Z.z.). Další změnou, kterou přinesl zmiňovaný zákon č. 421/2002 Z.z., je povinnost spočívající v příkazu nepřiblížit se k poškozené osobě na vzdálenost menší než 5 metrů a nezdržovat se v blízkosti obydlí poškozeného. Tato povinnost se ukládá v rámci podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody s probačním dohledem (§ 51 zákona č. 300/2005 Zz.), přičemž osoba odsouzená za trestný čin týrání blízké osoby a svěřené osoby, sexuálního zneužívání

a obchodování s lidmi, může být podmíněně propuštěna dle této novely nejdříve až po vykonání dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody²⁹⁷.

Domácí násilí, resp. skutková podstata, která takové jednání v souvislosti s domácím násilím zdařile vystihuje, je upravena v ustanovení § 208 zákona č. 300/2005 Zz.. Odnětí možnosti poškozené osoby nedat souhlas s trestním stíháním bylo zavedeno zákonem č. 422/2002 Z.z., který nabyl účinnost 1. října 2002 a který též deklaroval princip nutnosti zasahování státu do privátních vztahů, pokud v nich dochází k páchání trestných činů (§ 211 zákona č. 301/2005 Zz.)²⁹⁸.

Postih domácího násilí ve slovenské právní úpravě jde „napříč právním řádem“. Podle ustanovení § 146 odst. 2 a § 705a zákona č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov (dále jen „slovenský OZ“) je možné omezit manželovi, resp. rozvedenému manželovi, užívací právo k domu nebo bytu, nebo jej z užívání zcela vyloučit, pokud je v důsledku psychického nebo fyzického násilí nebo hrozby tímto násilím vůči manželovi nebo osobě blízké²⁹⁹ společné užívání domu nebo bytu nesnesitelné (pozn. toto omezení je zařazeno do ustanovení upravující společné jmění manželů, resp. bezpodílové spoluvlastnictví manželů a společný nájem bytu manžely).³⁰⁰ Slovenský OZ navíc manžela, který svým násilným jednáním zapříčinil rozvod manželství nebo se za trvání manželství dopouštěl fyzického a psychického násilí, postihuje tím způsobem, že tento nemá po rozvodu nárok na poskytnutí náhradního bytu nebo ubytování (§ 712a odst. 2 slovenského OZ).

Co se pak týče zákona č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov (dále jen „o.s.p.“), tak i ten obsahuje ustanovení upravující předběžné opatření, kterým lze osobě důvodně podezřelé z násilí zakázat vstup do domu nebo bytu, ve kterém se zdržuje osoba, vůči které se násilí dopouští (§ 76 odst. 1 písm. g) o.s.p.). O takovém návrhu musí soud rozhodnout nejpozději do 48 hodin od podání návrhu na vydání předběžného opatření (§ 75 odst. 5 o.s.p.). O návrhu na vydání předběžného opatření rozhoduje soud usnesením, které je předběžně vykonatelné, přičemž jako předpoklad pro vydání takového usnesení postačí i pouhé podezření ze spáchaného násilí a nerespektování tohoto předběžného

²⁹⁷ Voňková, J., Huňková, M. a kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem, o.p.s., 2006, s. 155

²⁹⁸ Krejčí, B. Domácí násilí [rukopis]/Barbora Krejčí. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně. Katedra trestního práva, 2009, s. 77

²⁹⁹ Pozn.: osobou blízkou se rozumí osoba ve smyslu ustanovení § 127 zákona č. 300/2005 Zz.

³⁰⁰ Zezulová, J. Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Praha: Státní zastupitelství, 2005, č. 4, s. 10

opatření je kvalifikováno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 348 zákona č. 300/2005 Z.z.).³⁰¹

Stejně jako u nás i ve slovenských právních předpisech je upraven institut vykázání, konkrétně v zákoně č. 171/1993 Z.z., o policajnom zbore, v znení neskorších predpisov (dále jen „ZoPZ“). Na rozdíl od naší právní úpravy je však institut vykázání ve slovenských právních předpisech upraven pouze v rámci jediného paragrafu, § 27a ZoPZ a zákon č. 300/2005 Zz. se o něm zmiňuje pouze okrajově, v ustanovení § 348 odst. 1 písm. g) zákona č. 300/2005 Zz. se trestného činu „marenia výkonu úradného rozhodnutia“ dopustí ten, kdo zmaří rozhodnutí vykázání ze společného obydlí vydaného podle osobitého předpisu. Domnívám se, že úprava tak důležitého institutu v rámci domácího násilí, jako je institut vykázání je pouze v tomto rozsahu nedostačující, protože v takto omezeném rozsahu není dán dostatečný prostor pro jeho podrobnější úpravu. Také další nedostatek, který bych chtěla slovenské právní úpravě věnované institutu vykázání vytknout, je příliš krátká lhůta, po kterou lze násilnou osobu ze společného obydlí vykázat. Podle ustanovení § 27a odst. 1 ZoPZ lze násilnou osobu vykázat ze společného obydlí na dobu 48 hodin od sdělení rozhodnutí vykázání. Pro srovnání u nás je tato doba až 10 dnů. Osobně jsem toho názoru, že během takto krátké doby oběť domácího násilí není schopna se s touto situací dostatečně vyrovnat a podniknout adekvátní kroky směřující k řešení její situace.

Na druhou stranu však ve slovenské trestněprávní úpravě vidím i určitá pozitiva, která by pro českou právní úpravu mohla být určitou inspirací při tvoření dalších novel. Domácí násilí jak již bylo několikrát zmíněno, je „nebezpečný“ fenomén této doby, který tím že se odehrává uvnitř rodiny, partnerského svazku, mezi osobami blízkými, je často odhalován až pozdě, resp. v době, kdy už se jeho následky nedají skrývat. A proto každá právní úprava, která nějakým způsobem rozšiřuje výčet chování pachatele, který lze podřadit pod pojem domácí násilí, je z mého pohledu pro oběť jen přínosem. Touto cestou šla i slovenská trestněprávní úprava, když v rámci ustanovení týkající se týrání osoby blízké a svěřené vyjmenovala poměrně konkrétně a zdařile co všechno se pod pojmem „týrání“ rozumí. Rovněž již v názvu paragrafu stanovila, že ustanovení se týká nejen osoby blízké, ale také osoby svěřené, čím prakticky rozšířila potenciální okruh obětí, na kterých se pachatel dopustí týrání v rámci domácího násilí.

³⁰¹ Voňková, J., Huňková, M. a kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem, o.p.s., 2006, s. 156

Dalším přínosem z mého pohledu v rámci zamezení páčání nebo pokračování v domácím násilí je ustanovení § 51 zákona č. 300/2005 Zz., které se týká podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody s probačním dohledem, a sice pokud soud rozhodne pachateli odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího 3 roky, uloží pachateli zároveň i dohled probačního úředníka a stanoví mu k tomu i přiměřenou zkušební lhůtu. Co však na rozdíl od naší právní úpravy obsahuje ta slovenská trestněprávní úprava, je ustanovení odst. 4, kdy soud uloží podle tohoto ustanovení pachateli zároveň i příkaz spočívající například v příkazu nepřibližovat se k poškozenému na vzdálenost menší než 5 metrů a nezdržovat se v blízkosti obydlí poškozeného (písm. a). Dikci tohoto ustanovení hodnotím rozhodně jako přínosnou, protože umožňuje oběť domácího násilí „opět“ lépe chránit a jak jsem již na jiném místě mé práce uvedena, každé ustanovení, které přispívá k lepší ochraně obětí domácího násilí, je jen přínosem.

Inspirací v souvislosti s posílením ochrany obětí domácího násilí v rámci českého právního řádu, lze spatřit rovněž v ustanovení § 146 odst. 2 slovenského OZ, kterou jsem již zmínila výše, a sice že pokud z důvodu fyzického nebo psychického násilí nebo hrozby takového násilí ve vztahu k manželovi nebo osobě blízké se další spoluzítí stane nesnesitelným, může soud na návrh jednoho z manželů omezit užívací právo k domu, bytu patřícímu do společného jmění manželů, druhého manžela nebo jej případně z užívání úplně vyloučit.

Naopak co vnímám jako negativum v rámci slovenských trestněprávních předpisů na ochranu obětí před domácím násilím, je jak jsem výše uvedla, příliš krátká doba, po kterou lze násilníka vykázat.

Závěr

Cílem mé rigorózní práce bylo poskytnout ucelený pohled na problematiku domácího násilí z pohledu českého právního řádu, potažmo i z pohledu zahraničních právních úprav.

V úvodních kapitolách jsem uvedla čtenáře do problematiky násilí, potažmo domácího násilí, věnovala jsem se především vymezení základních pojmů, přičemž jsem se neopomněla zmínit ani o teoriích, za pomoci kterých lze přiblížit či vysvětlit původ pachatelovy agrese. Na zdroje domácího násilí pak pozvolna navazuje pasáž věnována druhům domácího násilí tak, jak to již možná čtenáři znají z různých sdělovacích prostředků, protože lze postřehnout, že dnes se již o domácím násilí mluví daleko více než třeba před deseti lety a tím domácí násilí přestává být pro společnost tabu, něčím co se odehrává a je záležitostí pouze té které rodiny, toho kterého partnerského svazku.

V souvislosti s tím jsou pak stále častěji diskutovány i genderové aspekty v rámci domácího násilí. Tato kapitola se mi zdá zajímavá zejména z toho pohledu, že umožňuje vést různé polemiky na téma, zda predispozice být či nebýt pachatelem a obětí domácího násilí je vrozená nebo si ji člověk v rámci svého sociálního učení osvojí. Domnívám se, že jednoznačná odpověď na tuto otázku neexistuje, a ani se jí zatím nepodařilo jednoznačně prokázat, zda pohlaví ovlivní to, zda někdo bude či nebude pachatelem nebo obětí domácího násilí. Podle mého názoru tento status může nebo do jisté míry ovlivňuje spíše sociální prostředí, ve kterém člověk žije a které ho ovlivňuje zejména v době jeho učení se behaviorálním vztahům. Jsem toho názoru, že pokud bude dítě vyrůstat v násilnickém prostředí, je větší pravděpodobnost, že takové chování bude praktikovat v rámci svých vztahů, resp. v rámci vztahů uvnitř jeho rodiny. Na druhou stranu je však nutno říct, že rodina, rodinné prostředí není to jediné, co může, ale nemusí potenciálního pachatele, potenciální oběť ovlivnit ve „výběru“ jejího pozdějšího statusu. Rovněž je to prostředí vzdělávacích institucí, kde člověk přebírá další množství informací v rámci sociologického chování, pak je to okruh jeho známých, kamarádů, později pracovní prostředí. To všechno podle mého názoru může mít vliv na to, jaký člověk je nebo jak se bude chovat ke svému okolí, ke své rodině, k nejbližším, kamarádům či známým.

Podobnými úvahami jsem se potom řídila i v kapitole věnované problematice obětí, protože se domnívám, že i u oběti může existovat určitá „predispozice“ jí být, stejně jako u pachatele. V kapitole nazvané „Oběť domácího násilí“ jsem se rovněž zaměřila na její profil, tj. typické rysy chování, které oběť domácího násilí vykazuje. Neopominutelnou součástí této kapitoly je pak část věnovaná možným následkům, které domácí násilí na oběti

zanechává (např. PTSP, fyzické či psychické následky), které obvykle oběť doprovázejí po zbytek života. S problematikou obětí domácího násilí souvisí pak i proces viktimizace, což jak jsem již uvedla je proces, v rámci kterého se z „někoho“ stává oběť trestného činu, přičemž viktimizací rozeznáváme primární (újma způsobena pachatelem), sekundární (újma je oběti způsobena např. nevhodnou reakcí jejího nejbližšího okolí) a terciární (neschopnost oběti vyrovnat se s nepříznivou situací). Tady bych chtěla poukázat zejména na sekundární viktimizaci, která může oběť zranit „více“ nežli viktimizace primární, protože se domnívám, že sekundární viktimizace zasahuje nebo může oběť zasáhnout především po stránce psychické a psychické zranění se hůře odhaluje a proces jeho léčení je zdouhavější a náročnější. Navíc je tu i větší pravděpodobnost, že oběť se s na ni páchaným násilím nikdy nebo dlouho nevyrovná. V souvislosti s druhotnou viktimizací jsem proto toho názoru, že osoby, pomáhající instituce, které přicházejí jako první do kontaktu s oběťmi domácího násilí by měli být důkladně proškoleni zejména z oblasti psychologie, měli by pravidelně absolvovat praktická cvičení zaměřená na vedení dialogu s obětí či vedení výslechu.

Kapitola čtvrtá je spíše zaměřená na praktickou část, tj. na domácí násilí a ochranu proti němu z hlediska českého právního řádu. Od 1. ledna 2010 je účinný nový trestní zákoník, který sebou přinesl i některé nové skutkové podstaty, které s domácím násilím mohou souviset (např. trestný čin zabití, sexuálního nátlaku, vykázaní, které se stalo průlomovým ustanovením z hlediska ochrany obětí před domácím násilím v rámci trestněprávních předpisů aj.).

Určitě významný posun v oblasti domácího násilí znamenala novela zákona č. 140/1961 Sb. přijatá v roce 2004, která zavedla trestný čin týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě. Dalo by se říct, že je to skutková podstata „domácího násilí“, a dnes jí lze postihnout i týrání bývalé manželky, která po rozvodu žije s bývalým manželem – násilníkem ve společné domácnosti. Jako další přínos vidím v nové skutkové podstatě trestného činu zabití, a to především z důvodů, že v případě, že dlouholetá oběť domácího násilí usmrtí v afektu, nepřičetnosti, v oprávněném strachu o svůj život či zdraví, případně v odůvodněné obavě o život či zdraví jejich dětí (§ 141 TZ), násilníka, nebude již její jednání posuzováno jako vražda, za kterou lze uložit přísnější trest, ale bude její jednání posuzováno „pouze“ jako zabití, za které je možné uložit trest mírnější. Právní řád tak zohledňuje nejen poškození pachatele, na kterém byl spáchán trestný čin podle § 141 TZ, ale připouští i možnost, resp. zabývá se i těmi okolnostmi, které oběť mohly nebo vedly ke spáchání tohoto trestného činu, tj. dlouhotrvající týrání, které vyústilo k afektivnímu jednání, nepřičetnost, a to v obavě či strachu o vlastní život či zdraví oběti.

Úvahami jsem pak dospěla k závěru, že dalším pozitivním krokem v nové trestněprávní úpravě bylo zavedení skutkové podstaty vykázaní ze společného obydlí, čímž se dle mého názoru opět vylepšila ochrana oběti domácího násilí, a to v tom smyslu, že oběti je v rámci vykázaní poskytnuta doba 10 dnů, v rámci které může svoji svízelnou situaci uspokojivě vyřešit a zároveň je po tuto dobu násilníkovi zakázán jakýkoli kontakt s poškozenou osobou. Domnívám se, že doba deseti dnů, po kterou je násilník ze společného obydlí vykázan, je dostačující (viz důvody výše). Na rozdíl od doby vykázaní, kterou oběti poskytuje například slovenský ZoPZ – 48 hodin od vydání rozhodnutí o vykázaní. Tady naopak zastávám názor, že doba „pouhých“ 48 hodin, od okamžiku, kdy došlo vůči oběti k násilnému jednání je příliš krátká. Co když bude oběti způsobená škoda na zdraví s krátkou dobou léčení (např. dva dny)? Těžko si lze představit oběť, která se po dvou dnech v nemocnici vrátí domů a bude muset svoji nepříznivou situaci řešit za/v přítomnosti násilníka. Podle mého názoru by měla být tato doba rozhodně delší než zmiňovaných 48 hodin. V oblasti ochrany oběti před domácím násilím spatřuji posun rovněž ve vymezení skutkové podstaty pronásledování, přičemž inspirací k zavedení této skutkové podstaty byla zřejmě některá ze zahraničních právních úprav známé jako „stalking“ (např. právní úprava USA).

Na vymezení trestných činů souvisejících s domácím násilím pak plynule navazuje část věnována sankcím. Vedle teoretického vymezení sankcí jsem se věnovala i úvahám o tom, které z nabízených sankcí se mohou jevit ve vztahu k domácímu násilí jako nejefektivnější a naopak které jsou ve vztahu k potrestání pachatele domácího násilí málo účinné. Zastávám názor, že trestné činy související s pácháním domácího násilí by měly být trestány vždy nepodmíněným trestem odnětí svobody, a to zejména z důvodů, že se jedná o násilné jednání ze strany pachatele trávající několik let, které zahrnuje násilí jak fyzické (a to i to nejhrubší, které může přímo ohrožovat život) tak psychické a navíc se poměrně často násilí dotýká i dětí, které se navíc nemohou dostatečně bránit. Dokonce zastávám názor, že v případě, že v rámci domácího násilí bude docházet k naplnění hned několika skutkových podstat trestných činů, mělo by být takové jednání potrestáno ještě přísněji. Inspirací může do jisté míry být právní úprava Nizozemska, kde jsou trestné činy související s ublížením na zdraví či týráním některého z členů rodiny trestány přísněji, tj. tresty za tyto trestné činy se zvyšují až o jednu třetinu základní trestní sazby. Ze statistických údajů týkajících se právě ukládání trestů za trestný čin podle ustanovení § 199 TZ totiž vyplývá, že nejčastěji ukládanými tresty jsou nikoli nepodmíněné tresty odnětí svobody, ale podmíněné tresty odnětí svobody, což se mi jak bylo výše uvedené zdá být za domácí násilí málo přísné, potažmo neefektivní.

Z hlediska trestněprocesního se věnuji procesním možnostem oběti, které ji poskytují trestněprocesní předpisy. Poměrně často je diskutováno ustanovení TŘ, které se týká souhlasu poškozené osoby s trestním stíháním pachatele. Ustanovení § 163 TŘ obsahuje taxativní výčet těch skutkových podstat, u kterých je nutný souhlas poškozeného se zahájením trestního stíhání pro některou z nich. Zajímavé z mého pohledu je, že ustanovení § 199 TZ, které se považuje za skutkovou podstatu „domácího násilí“ se v taxativním výčtu nevysktuje, resp. že se nevysktuje ani v ustanovení § 163a TŘ, které upravuje naopak situace, za kterých souhlas poškozeného není zapotřebí. Je otázkou, zda to byl legislativní záměr nebo zda se v § 163 TŘ ustanovení § 199 TZ uvést zapomělo. V každém případě se však domnívám, že pokud ustanovení § 199 TZ v taxativním výčtu ustanovení § 163 TŘ chybí, lze trestní stíhání zahájit i bez souhlasu poškozeného. Taková úvaha, resp. postup by totiž též určitě přispěl k lepší ochraně obětí domácího násilí, které by tak nebyly vystavovány určitému tlaku, zda udělit souhlas s trestním stíháním manžela, či nikoli, co na to v případě udělení souhlasu řekne rodina, známi či sousedi apod. V souvislosti s úvahami o tom, zda trestní stíhání pachatele domácího násilí podléhá či nepodléhá souhlasu poškozené osoby, by bylo možné ke stejnému závěru – že souhlasu není zapotřebí – dospět i z dikce ustanovení § 163a odst. 1 písm. d) TŘ, kdy souhlasu poškozené osoby s trestním stíháním není zapotřebí, pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Ano, bylo by možné říct, že za splnění podmínek uvedených v písmenu d) souhlas s trestním stíháním vyžadován nebude, ale co když OČTŘ, který bude případ domácího násilí posuzovat, situaci špatně vyhodnotí, bude konstatovat, že podmínky ustanovení § 163a odst. 1 písm. d) TŘ splněny nebyly a trestní stíhání (bez souhlasu poškozeného) nezahájí. Nebylo by pro oběť z hlediska její druhotné viktimizace lepší, aby bylo takové trestní stíhání zahájeno i bez jejího souhlasu? Já osobně se domnívám, že určitě ano. Podle mého názoru by mělo být v TŘ jednoznačně řečeno, že souhlasu poškozené osoby rovněž není zapotřebí v případě trestného činu podle ustanovení § 199 TZ.

Pozitivně dále vnímám možnost oběti být informována o různých typech služeb či organizacích, jejichž činností je pomoc obětem trestných činů, o postupech, které obvykle následují po oznámení trestného činu, o možnostech a rozsahu bezplatného právního poradenství, uplatnění nároku na náhradu škody apod. Oběť má rovněž možnost být informována o pobytu obviněného/obžalovaného na svobodě, tj. zda byl obviněný/obžalovaný z vazby nebo z výkonu trestu propuštěn nebo zda uprchl.

V souvislosti s domácím násilím byl přínosem také „zákon o ochraně před domácím násilím“, který ochranu před domácím násilím postavil na třech vzájemně propojených

pilířích. Kromě policie a soudů jsou tímto pilířem i intervenční centra, která svoji činnost směřují hlavně vůči obětem domácího násilí a některá pak svoji činnost specializují na pomoc ženám, které zažívají nebo zažily domácí násilí nebo jsou zaměřena i na pomoc pachatelům domácího násilí. Jako velice dobrou myšlenku shledávám nápad ředitele Městského ředitelství Policie ČR v Brně plk. J. Vaňka, který se inicioval o vznik specializované pracovní skupiny zabývající se problematikou domácího násilí. Případy domácího násilí tady řeší vymezený počet osob, kteří jsou v dané problematice i pravidelně proškolení a hlavně se oběť od počátku stýká pouze s jedním specializovaným policistou a nemusí tak svůj traumatizující zážitek vyprávět znovu a znovu. Domnívám se, že by bylo vhodné, pokud by v rámci každého policejního (územního) odboru existovala specializovaná skupina, která by se zabývala pouze případy domácího násilí. Zároveň bych navrhovala, jak jsem již mimochodem uvedla i na jiném místě mé práce, aby policisté zařazení do této speciální skupiny zabývající se problematikou domácího násilí byli pravidelně proškolení v oboru psychologie a praktických zručností v oblasti vedení dialogu či výslechu.

Závěrečné kapitoly mé rigorózní práce jsou pak věnovány domácímu násilí v mezinárodním kontextu, z hlediska jeho úpravy v některých evropských zemích a hlediska srovnání s vybraným právním řádem. Pro srovnání jsem se rozhodla pro právní řád Slovenské republiky (viz výklad dále). V souvislosti a ve srovnání s úpravami některých evropských zemí je česká právní úprava domácího násilí poměrně mladá. Při pohledu např. na rakouskou či německou právní úpravu můžeme spatřovat určité podobnosti. Je nesporné, že právní řád České republiky se formuje poměrně krátkou dobu, a proto je zcela logické, že při jeho formování byly některé zahraniční právní úpravy domácího násilí inspirací (pozn. inspirací pro českou právní úpravu v oblasti domácího násilí byla například právní úprava Rakouska). V otázce postihu samotného domácího násilí mě nejvíce oslovila nizozemská právní úprava, která jak jsem již několikrát v mé práci zmínila, domácí násilí, resp. skutkové podstaty trestných činů s ním související, postihuje přísněji než jiné trestné činy. Podle mého názoru, pokud bude TZ někdy v budoucnu novelizován, mohl by být novelizován právě v duchu nizozemské právní úpravy, tj. trestné činy spáchané v rámci domácího násilí by měly být trestány přísněji, a to jak ve vztahu k trestní sazbě, tak ve vztahu k druhu trestu.

V rámci kapitoly, která se věnuje srovnání naší právní úpravy a právní úpravy ve vybrané zemi, jsem si zvolila, jak jsem již výše uvedla, právní řád Slovenské republiky. Pro srovnání českého právního řádu s tím slovenským, jsem si srovnání se slovenským právním řádem vybrala záměrně, a to z důvodu, že mě zajímalo, nakolik jsou dnes naše právní úpravy rozdílné. Před necelými 20 lety jsme ještě tvořili jeden stát, s jedním právním řádem. Dnes

je Česká republika samostatnou republikou, s vlastním právním řádem. Je pravdou, že v obou právních řádech se najdou ještě určité podobnosti, či stejná čísla zákonů (např. OZ, OSŘ), ale též je pravdou, že spousta právních odvětví je upravena zcela nově (např. trestní předpisy). Slovensko má nyní trestní předpisy z roku 2005, z dílny tehdejšího ministra spravedlnosti JUDr. D. Lipšice, přičemž Česká republika je zatím někde na půli cestě, protože rekonstrukci zatím prošel pouze TZ.

Při srovnávání obou právních úprav jsem dospěla k závěrům, že slovenské právní předpisy mohou být v souvislosti s posílením ochrany oběti před domácím násilím na půdě českého právního řádu pozitivní inspirací. Jak jsem uvedla, jako přínos vnímám například podrobnější vymezení pojmu „týrání“, ke kterému obvykle v souvislosti s domácím násilím dochází, pak také například omezení užívání práva k bytu nebo domu za situace, kdy soužití s násilníkem se stalo pro oběť nesnesitelným z důvodů fyzického nebo psychického násilí či vůbec z důvodu hrozby takového násilí, a to nejen ve vztahu k ohroženému manželovi, ale také ve vztahu k osobám blízkým. Ve slovenské právní úpravě rovněž pozitivně hodnotím ustanovení v rámci § 51 zákona č. 300/2005 Zz., kdy soud při uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody nejen stanoví dohled probačního úředníka, uloží mu určitá omezení spočívající v zakázku nějaké činnosti (blíže viz § 51 odst. 3 zákona č. 300/2005 Zz.), ale může rovněž pachateli uložit i příkaz nepřibližovat se k osobě poškozené na vzdálenost menší než 5 metrů a nezdržovat se v blízkosti obydlí poškozené osoby. Naopak, co bych slovenské právní úpravě rozhodně vytkla, je příliš krátká doba, po kterou lze osobu násilnou vykázat ze společného obydlí. Domnívám se, že tato doba je příliš krátká na to, aby se oběť mohla dostatečně zorientovat s ohledem na racionální řešení svoji nelichotivé a těžké situace, ve které se v souvislosti s domácím násilím nachází.

Z komplexního hlediska však musím slovenskou právní úpravu zhodnotit jako zdařilou, neboť „domácí násilí“, resp. skutkové podstaty postihující tento druh násilného jednání, jsou v ní podrobně a dá se říct, že i poměrně výstižně upraveny. Týráním blízké osoby nebo osoby, která je v péči nebo výchově násilné osoby, která ji navíc způsobuje fyzické a psychické trápení se rozumí především bezdůvodné odpírání stravy, spánku, oddechu, ošacení, nucení k neúměrné fyzické činnosti či bezdůvodné omezování přístupu k majetku, který má poškozená/týrána osoba užívat (blíže viz § 208 zákona č. 300/2005 Zz.) atd. Domnívám se, že slovenská trestněprávní úprava domácího násilí je v některých směrech zdařile propracována a pro českou trestněprávní úpravu by se v některých aspektech mohla stát zajímavou inspirací.

Resumé

The aim of my rigorous is to provide a broad overview of domestic violence in the Czech legal framework, including comparables from foreign jurisdictions.

The initial chapters introduce the reader to the phenomenon of violence, in particular domestic violence. I define the basic terminology and mention several theories that attempt to describe or explain the sources of an attacker's aggression. I follow up by classifying the different types of domestic violence. These may already be familiar to the reader from media reports as the issue of domestic violence moved into the public eye in the last ten years. Domestic violence is no longer a taboo for society, something to be dealt with behind closed doors.

Gender aspects are frequently analyzed in the context of domestic violence. I consider this chapter is particularly interesting because it debates whether one is born with a predisposition to be a victim of domestic violence or if this predisposition is developed through experience. I believe there is no clear answer and that there is no evidence to suggest that gender determines whether a person is a perpetrator or a victim of domestic violence. Instead I believe this is to a certain extent a function of a person's social environment, particularly during the behaviorally formative period. It is my opinion that a child growing up surrounded by violence will have a higher likelihood of emulating the violence in its own relationships. On the other hand, family and the family environment are not the only things that influence potential perpetrators or victims in choosing their "status." Educational institutions, where significant social skills are acquired, as well as friends and employment play a role. I consider all these factors form the character of a person and shape its interaction with others, be it family, friends, or strangers.

I used a similar framework in the chapter on victims because I believe that there can also be a certain predisposition to be a victim, similar to the predisposition to be the aggressor. In the chapter titled "Victims of Domestic Violence" I describe a victim's profile, i.e. typical traits exhibited by victims of domestic violence. A significant part of this chapter covers the typically life-long consequences of domestic violence for the victim (e.g. PTSD, physical or psychological harm). The process of victimization, the process of becoming a victim, is closely tied to issues of domestic violence. Victimization can be primary (harm by the aggressor), secondary (harm caused by an inadequate reaction of the victim's social circle), and tertiary (the inability of the victim to cope with the negative situation). I emphasize here in particular secondary victimization, which can often hurt "more" than primary victimization.

I believe this is because secondary victimization affects the victim mainly psychologically. Psychological damage can be especially difficult to detect and the process of healing is much longer and more complicated. There is also a higher chance that the victim never comes to terms with the violence experienced. I therefore believe that for secondary victimization, the people and institutions that establish first contact with victims of domestic violence should have training in psychology and should regularly participate in hands-on exercises on counseling or interrogating the victim.

The fourth chapter is more practical in nature and covers domestic violence and protection from it in the Czech legal framework. The new Criminal Code , which came into force on Jan 1, 2010, brought about new felonies that can relate to domestic violence (e.g. manslaughter, sexual abuse, eviction, which became a breakthrough in the protection of victims of domestic violence in the criminal code, etc).

The amendment to law 140/1961 Coll., enacted in 2004, was a major step forward in dealing with domestic violence. The amendment introduced a new felony of abuse of cohabitant. It can be said that this is the felony of “domestic violence.” Today it can even be used to prosecute the abuse of a woman, who after divorce continues to live with her ex-usbant, the aggressor, in a shared household. I consider that an additional contribution comes in the form of the felony of manslaughter. In particular, in cases where a long-term victim of domestic violence, while temporarily insane, kills the aggressor out of reasonable fear for the victim’s life or the life of the victim’s children (§ 141 CrC), such killings will not be considered homicide but “only” manslaughter, which can result in more lenient sentencing. The law thus not only takes into account the damage suffered by the perpetrator, who was a victim of a felony per § 141 CrC, but also explores the factors that lead the victim to commit a felony, i.e. long-term abuse that resulted in affective behavior while temporarily insane, driven by the fear for life or health of the victim.

Through further analysis I then conclude that the introduction of the felony of eviction from a shared home represents another advance in the protection of victims of domestic violence. When dealing with the eviction, the victim is afforded a ten-day period to make arrangements to remove itself from the situation of abuse. During this time any contact between the aggressor and the victim is prohibited. I suppose a period of ten days during which the aggressor is not allowed to enter the common home is sufficient (see reasons above). This lies in contrast with the duration of restraint offered for example by the Slovak Police Act – 48 hours from the time of issuance of the restraining order. Here I hold the opinion that a period of “merely” 48 hours from the time of the aggression is too short. What

if the victim suffered injuries and needs hospital treatment (e.g. for two days)? It is unlikely that the victim, after two days in hospital, will be able to return home and successfully work on improving its situation with the aggressor present. I believe the time period should definitely be longer than 48 hours. I also notice advancements in the protection of victims of domestic violence in the form of the definition of the felony of stalking, which was likely inspired by legal frameworks of other countries (e.g. U.S.)

After defining the various felonies related to domestic violence I proceed to discuss sentencing. Beside theoretical definitions of various punishments, I also evaluate which punishments have the most impact in cases of domestic violence and, in turn, which punishments appear to have little effect on the offender. I believe that felonies related to domestic violence should always result in sentences of incarceration without parole, especially because the perpetrator's aggression can span several years and include both physical (including life-threatening) as well as psychological violence. Moreover, this aggression tends to also affect children, who cannot adequately defend themselves. I go as far as saying that in cases where domestic violence fits the definitions of several felonies at once, sentencing should be harsher. The Dutch legal framework serves as an inspiration; felonies tied to assault or abuse of family members incur stricter sentences, i.e. guideline sentence lengths can be extended by up to a third. Statistics related to sentences for felonies according to § 199 CrC indicate that the most common sentences handed down are not incarceration but parole. I consider this too lenient and ineffective.

In the area of criminal procedure I explore the victim's procedural options afforded by the regulations of criminal procedure. A frequent topic of discussion is the section of the criminal code which discusses the consent of the victim to the prosecution of the perpetrator. Section § 163 of the PC contains an enumeration of felonies where the victim's consent is required for prosecution. It is interesting that section § 199 of the CrC, which is considered the definition of "domestic violence", does not appear in the enumeration and neither does it appear in section § 163a of the PC, which regulates situations where the victim's consent is not needed for prosecution. It is questionable whether this is the intent of the law or an accidental omission. In any case I am of the opinion that if section § 199 of the CrC does not appear in the enumeration in section § 163 of the PC, then prosecution can proceed even without the consent of the victim. This approach would certainly improve the protection of victims of domestic violence. The victims would no longer be subject to outside pressure from family, friends, or neighbours regarding consent for the prosecution of the husband. One can come to the same conclusion regarding the necessity of the consent of the victim for prosecution

of domestic violence – namely that consent is not required – by looking at section § 163a, paragraph 1, part d) of the PC, which states that the consent of the victim to prosecution is not necessary if it is obvious that consent was withheld or retracted under duress caused by threats, dependency, or subordination. Yes, it would be possible to say that if the conditions in part d) are fulfilled consent is not required; however, what if the state attorney evaluating the case of domestic violence draws the wrong conclusions and states that the conditions in section § 163a, paragraph 1, part d) of the PC have not been met and therefore does not prosecute (without consent)? I believe the Criminal Code ought to clearly stipulate that the victims consent is not required for prosecution of felonies under section § 199 of the CrC.

I also view positively that the victim can receive information on the various types of support services and organizations, steps that typically follow after filing charges, availability and scope of free legal aid, potential damage claims, etc. The victim can also be informed about the movement of the accused, i.e. whether the accused is incarcerated, free, or fugitive.

The “protection from domestic violence law” is another important contribution to the issue of domestic violence. It places protection from domestic violence on three pillars. These pillars include, besides the police and courts, also intervention centers, which typically provide support to victims of domestic violence, particularly women who suffer or have suffered aggression. However, a number of intervention centers also focus on helping the perpetrators of domestic violence. I particularly laud the initiative of the director of the City Directorate of the Czech police in Brno, colonel J.Vanko, who initiated the formation of a specialized working group on domestic violence. Here, cases of domestic are managed by a clearly defined group of people who receive regular training on the topic. Additionally, the victim has contact with the same person throughout the investigation and this way doesn't have to recount the traumatic experience over and over. I believe it would be appropriate for a specialized group working only on domestic violence to be part of every police department. I would also suggest at this point, as I do in other parts of the dissertation, that officers assigned to these specialized groups receive regular training in psychology and interviewing victims.

The final chapters of my rigorous are devoted to domestic violence in an international context, looking at its treatment in various European jurisdictions and providing a comparison with a selected legal framework. I selected the legal framework of the Slovak Republic for comparison (see explanation below). The legal framework for domestic violence in the Czech

Republic is relatively recent compared to some other European countries. We can encounter some similarity with Austrian or German law. It is undeniable that the legal framework of the Czech Republic is recent and it is thus logical that the development of some areas was inspired by law in other countries (e.g. the Czech treatment of domestic violence is inspired on Austrian law). As mentioned before, I find the Dutch legal framework to be the most appealing with regards to the punishment of domestic violence as it provides for harsher sentencing for domestic violence and related felonies. I believe that if there is an amendment to the Criminal Code, it should follow the Dutch approach, i.e. introduce harsher sentences for domestic violence, both in relation to the type and the length of the sentence.

As mentioned above, I selected the law of the Slovak Republic as the point of comparison for the chapter on treatment of domestic violence in foreign jurisdictions. I selected the Slovak legal framework intentionally, since less than 20 years ago we formed a common country with a single legal framework. Today the Czech Republic is a sovereign entity with its own laws. Certain similarities can still be found in the two frameworks (e.g. same numbers of statutes in CC, CPC). However, numerous areas of the law have been reworked completely (e.g. the Criminal Code). The current Slovak criminal code was written in 2005 by then justice minister JUDr. D. Lipsic. The Czech Republic is somewhere halfway through this process as only the CrC has been reworked.

Comparing the two legal frameworks I conclude that Slovak law can serve as a positive inspiration to the Czech framework in the area of protection of victims from domestic violence. As mentioned, I consider beneficial the more detailed definition of the term “abuse,” which typically occurs along with domestic violence. I also value the restriction of property rights to a residence a situation where living with the aggressor is unbearable to the victim due to physical or psychological violence, or the threat of such violence, towards not only the victim but also loved ones. Further, I regard positively section § 51 of law 300/2005 Coll., where a court, in addition to probation and the supervision of a probation officer, can also order cease and desist orders (see § 51 paragraph 3 of law 300/2005 Coll.) as well as restraining orders mandating a minimum distance of 5m from the victim and forbidding seeking out the residence of the victim. On the other hand, a shortcoming of the Slovak legal framework is the short time period allowed for removing the aggressor from the shared residence. I believe the time span is not sufficient for the victim to form a strategy for a reasonable solution to the difficult situation related to the domestic violence experienced.

On the whole, though, I consider the Slovak legal framework successful, as “domestic violence” and related felonies are described in detail and relatively accurately. The abuse

of a close person or a dependent, which causes the victim physical and psychological suffering, mainly consists of unreasonable denial of food, sleep, peace, clothing; coercion into disproportionate physical activity; or unjustified restriction of access to property used by the victim (see § 208 of law 300/2005 Coll.). I believe the Slovak legal framework is well drafted in certain areas and can serve as an interesting inspiration.

Seznam použité literatury

A. Zdroje knižní

BANDITER, E. Tudy cesta nevede. Slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu. Praha: Karolinum, 2004, 150 s. ISBN 80-246-0885-5.

BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí*. Praha: Acorus, 2006, 147 s. ISBN 80-86878-50-3.

BURČÍKOVÁ, P. *Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice*, Praha: La Strada Česká republika, o.p.s., 2006, 36 s.

BURIÁNEK, J., KUCHAR, P. a kolektiv autorů. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, 108 s. ISBN 80-7254-914-6.

COOK, P.W. *Abused Men. The Hidden Side of Domestic Violence*. Westport: Praeger Publishers, 1997, 195 s. ISBN 0275958620

ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vydání. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, 204 s. ISBN 80-902614-1-8.

ČERMÁK, I., HŘEBČÍKOVÁ, M., Macek, P. a kol. *Agrese, Identita, Osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, 315 s. ISBN 80-86620-06-9.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 431 s. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing, 2008, 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 4. vydání. Praha: Portál, 2004, 266 s. ISBN 80-7178-931-3.

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DALTON, C., SCHNEIDER, E.M. *Battered Women and the Law*. 1st edition. New York: Foundation Press, 2001, 1137 s. ISBN 978-1566-624-80-0.

DUTTON, D.G., GOLANT, S.K. *The Batterer: A psychological Profile*. New York: Basic Books, 1995, 214 s. ISBN 978-0-465-03388-1.

FROMM, E. *Anatomie lidské destruktivity*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 520 s. ISBN 80-7106-232-4.

- GÁL, F. a kol. *Násilí*. Praha: EGEM, 1994, 65 s. ISBN 80-85395-X.
- GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 2000, 253 s. ISBN 80-7021-416-3.
- GÖPPINGER, H. *Kriminologie*. München: C.H. Beck Verlagsbuchhaltung, 1980, 845 s. ISBN 3406073433.
- HANSEN, M., HARWAY, M. *Battering and Family Therapy: A Feminist Perspective*. New York: *Foundation Press*, 2001, 302 s. ISBN 0-80-39423-1-0.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-8178-303-X.
- HARWAY, M. *Battered Women: Characteristics and Cause*. New York: *Foundation Press*, 2001
- HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, 194 s. ISBN 80-239-2106-1.
- HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva, Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím*. Brno: Justiční akademie České republiky, 2004, 248 s. ISBN 80-239-6230-2.
- HYHLÍK, F., NAKONEČNÝ, M. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1973, 286 s.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část*. 1. vydání podle právní úpravy účinné od 1.1.2010. Praha: Leges, 2009, 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.
- JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, 823 s. ISBN 80-7201-630-X.
- JONES, E.E., PITTMAN, T.S. *Toward a general theory of strategic selfpresentation*. In J. Suls (Ed.) *Psychological perspectives of the self*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1982, 458 s. ISBN 0-89859-197-X.
- KAISER, G. *Kriminologie, 8. Neubearbeitete Auflage*. Heidelberg: C.F. Müller Juristischer Verlag, 1989, 291 s.
- KARSTEN, H. *Ženy – muži*. Praha: Portál, s.r.o., 2006, 183 s. ISBN 80-7367-145-X.
- KUCHTA, J. a kol. *Kriminologie II. část* 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1993, 102 s. ISBN 80-210-0681-1.
- KUCHTA, J. a kol. *Kriminologie I. část*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1993, 132 s. ISBN 20-210-0611-1.
- LORENZ, K. *Takzvané zlo*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1992, sv. 126 ISBN 80-204-0264-0.

- LUHMAN, N. *Legitimation durch Verfahren*. Frankfurt: Suhrkamp, 1969, 260 s. ISBN 3-518-28043-0.
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2002, 159 s. ISBN 80-7178-549-0.
- NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 600 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
- PROKOP, M., HUŇKOVÁ, M., JELÍNKOVÁ, R., REZKOVÁ, A. *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, 2000, 79 s. ISBN 80-902570-8-9.
- RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. Praha: C.H.Beck, 2007, 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9.
- SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 80-85858-30-4.
- SUCHÝ, O., RATINOV, A.R., URBANOVÁ, M. a kol. *Osobnost pachatele*. 1. díl. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1985, 161 s.
- VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, 194 s. ISBN 80-239-2106-1.
- WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, 264 s. ISBN 80-247-0929-5.
- WILSON, E. O. *O lidské přirozenosti*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, 247 s. ISBN 80-7106-076-3.
- ZÁHORA, J., KERT, R. *Obete kriminality – Victims of Crime*. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 410 s. ISBN 978-80-89447-36-7.

B. Zdroje časopisecké

- BEDNÁŘOVÁ, Z. Specifika práce s oběťmi domácího násilí. *Policista*, 2006, č. 1, s. 3. ISSN 1211-7943.
- CAMBELL, A. MUNCER, S. Sex differences in Agression: Social Representation and Social Roles. *British Journal of Social Psychology*, 1994, s. 3-5. ISSN 2044-8309.
- ČÍRTKOVÁ, L. Oběti domácího násilí. *Psychologie dnes*, 2001, č. 1, s. 14-16. ISSN 1212-9607.

- ČÍRTKOVÁ, L. Soužití s násilným partnerem. *Právo a rodina*, č. 11/2006, s. 3. ISSN 1212-866X.
- ČÍRTKOVÁ, L. Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci. *Zpravodaj BKB*, 2005, č. 3, s. 8 – 14. ISSN 1213-8282.
- ČÍRTKOVÁ, L. Změny v řešení domácího násilí od 1.1.2007. *Právo a rodina*, 2007, č. 1, s. 7-9. ISSN 1212-866X.
- DRESSING, H., MAUL-BACKER, H., GASS., P. Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 10, 6. ročník, s. 279. ISSN 1213-5313.
- DURDÍK, T. Peněžité pomoci obětem trestných činů. *Právo a rodina*, 2006, č. 9, s. 4-9. ISSN 1212-866X.
- DUTTON, D.G. Patriarchy and Wife Assault: The Ecological Fallacy. *Violence & Victims*, 1994, No. 2, s. 125-14. ISSN 0886-6708.
- GELLES, R. J. Family Violence. *Annual Review of Sociology*, 1985, s. 347-367. ISSN 0360-0572.
- HART, B. The construction of the gendered self. *Family Psychotherapist*, 1996, s. 43-60. ISSN 0897-5353.
- HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, č. 10/2009, s. 53-63. ISSN 1210-6348.
- KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. institut vykázání – nový institut právního řádu ČR. In *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2007, č. 10/2007, s. 37-38. ISSN 1210-6348.
- KORBEL, F., ŠÁMAL, P. Změny trestního zákonníku a návrh postihu „stalkingu“. *Státní zastupitelství*, 2008, č. 7- 8, s. 16. ISSN 1214-3758.
- LAWSON, D.M. Incidence, Explanations and Treatment of Partner Violence. *Journal of Counseling & Development*, 2003, No. 1, s. 73-84. ISSN 0748-9633.
- LIGHTDALE, J.R., PRENTICE, D.A. Rethinking sex difference in aggression: Aggressive behavior in the absence of social roles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1994, s. 34-44. ISSN 0022-3514.
- ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie č. 10/2009*, Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 22-29. ISSN 1210-6348.
- VANĚK, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? *Policista*, 2007, č. 10, s. 3-5. ISSN 1211-7943.

VAVROŇOVÁ, M. Zdravotní následky násilí. *Zpravodaj ROSA*, č. 1/2009, s. 3-4

VOGEL, W., LAZARE, A. The unforgivable humalitation: A dilemma in couples treatment. *Contemporary Family Theraphy*, No. 12, 1990, s. 139-151. ISSN 0892-2764

ZBOŘILOVÁ, K. K problematice domácího násilí. Praha: *Kriminalistický sborník č. 4*, 2006, s. 37. ISSN 1453-259X.

ZEZULOVÁ, J. Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 4, s. 8-10. ISSN 1214-3758.

C. Zdroje elektronické

ACORUS, o.s. Postraumatická stresová porucha. Základní informace. *Acorus, o.s.* [online]. Praha, 8. září 2011 [cit. 2011-09-08]. Dostupný z WWW: <http://www.acorus.cz/cz/posttraumaticka-stres.-porucha/zakladni-informace.html>

ACORUS, o.s. Historie o.s. Acorus. *Acorus, o.s.* [online]. Praha, 6. ledna 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.acorus.cz/cz/o-nas/historie-os-acorus.html>

ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN. Definice občanských poraden. *Asociace občanských poraden* [online]. Praha, 6. ledna 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.obcanskeporadny.cz/>

AUTOR NEZNÁMY. Dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním. *Zpravodaj BKB* [online]. 2000, č. 4 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.juristic.cz/80385/old>

AUTOR NEZNÁMY. Domácí násilí kapitola 4. – Znaky a tendence domácího násilí v ČR. *Zpravodaj BKB* [online]. 2000, č. 4 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.juristic.cz/80347/old>

AUTOR NEZNÁMY. Kuřimská kauza: Přehled, jak jen to jde. *Internetový článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/analyzy-a-specialy/clanek.phtml?id=430002>

AUTOR NEZNÁMY. Nový trestní zákoník. *Server ejustice.cz*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-12]. Dostupný z WWW: <http://www.ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-prirucka>

AUTOR NEZNÁMY. Poslali za mříže matku, které vyhrožoval expřítel! *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://www.tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/nezvykle-rozhodnuti-soudu>

AUTOR NEZNÁMY. Psychologický aspekt obránce. *Internetový článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://www.streetsurvival.cz/files/psychoseb.doc>

BEDNÁŘOVÁ, Z. Specifika práce s oběťmi domácího násilí. *Policista* [online], 2006, č. 1. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/01/domnas.html>

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s. Pomoc obětem trestných činů. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-12]. Dostupný z WWW: http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=263

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s. Týrání svěřené osoby. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/tyrani-sverene-osoby/>

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s.. O projektu. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://domacinasili.cz/cz/redakce/projekt/o-projektu/r19>

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s. Náhrada škody. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-04]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/>

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s.. Základní informace o Donalince provozované BKB. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.donalinka.cz/dona-linka/zakladni-informace/>

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, o.s.. Základní údaje. Přehled vzniku poraden a pracovišť Bílého kruhu bezpečí v ČR. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-udaje-o-organizaci/zakladni-udaje/>

BUNDESKANZELAMT ÖSTERREICH. Häusliche Gewalt. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.bka.at/site/5526/default.aspx>

BUNDESMINISTERIUM DER JUSTIZ. Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz – GewSchG). [online]. 2012 [cit. 2012-01-19]. Dostupný z WWW: <http://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BJNR351310001.html>

CENTRÁLA BÍLÉHO KRUHU BEZPEČÍ, o.s.. Přehled hlavních změn v nové právní úpravě institutu vykázání. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/pravni-uprava/prehled-hlavnich-zmen-v-nove-pravni-uprave-institutu-vykazani/r160>

ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. *Gender online*. [online]. 2002, č. 1 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz>

ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-19]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>

ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.juristic.cz/174587/old>

ČÍRTKOVÁ, L. Oběť domácího násilí. *Článek*. [online]. 2000 [cit. 2011-08-27]. Dostupný z WWW: http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

ČÍRTKOVÁ, L. Problematika týraného muže. *Článek*. [online]. 2000 [cit. 2011-08-30]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasilii.info/cz/komentare/ludmilacirtkova/158abusedmen>

FRYDECKÁ, L. Nebezpečné pronásledování, *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z WWW: <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&idcategory>

IDNES. Kvůli vraždě manželů Malhockých navrhla inspekce obvinít tři policisty. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-08]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/kvuli-vrazde-manzelu-malhockych-navrhla-inspekce-obvinit-tri-policisty-1o8->

INTERVENČNÍ CENTRA. Intervenční centra. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do:sessionid=4FCD765AFCA2ECB5BAEDDBFD3FB74809.node1?SUBSESSION_ID=13258412121221

KOALICE KOORDONA. ROSA pomoc ženám – obětem domácího násilí. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.koordona.cz/>

KRÁLIČKOVÁ, Z. Právo proti domácímu násilí. VI. Zahraniční úpravy Itálie. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-19]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps11/pravo/web/tisk/-Italie.pdf>

KŘIVSKÁ PREJSOVÁ, J. Terapie násilných osob – nezbytná součást řešení problému domácího násilí. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=ztxv3--&x=2265544>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. Domácí násilí – institut vykázání a další informace. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx?q=cHJu>

NOSKO, J. Dohlíží na bezpečnost. A zbil svého otce. *Článek*. [online]. 2002 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: http://www.denik.cz/z_domova/dohlizi_na_bezpecnost.html

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ MAGDALENIUM. O nás. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.magdalenium.cz/index.php?nid=4875&lid=cs&oid=643820>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ PERSEFONA o.s.. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://persefona.cz/kdo-jsme.php>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROSA. Domácí násilí. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-13]. Dostupný z WWW: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/legislativa-v-cr/>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROSA. Formy domácího násilí. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/formy-domaciho-nasili/>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROSA. Občanské sdružení ROSA je nestátní nezisková organizace specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem a na prevenci násilí. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.rosa-os.cz/>

PERDOCH, J. Syn po návratu z vězení začal znovu týrat rodiče. *Článek*. [online]. 2002, č. 1 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/regiony/syn-po-navratu-z-vezeni-20100311.html>

PROFEM, o.p.s., konzultační středisko pro ženské projekty. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://www.profem.cz/>

PROCHÁZKOVÁ, L., PEJCHAL, A. Smysl násilí v dějinách. Síla versus násilí. *Dvojhlas*. [online]. 2000, č. 65 [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW: <http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/65-dvojhlas.pdf>

RŮŽIČKA, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-19]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo>

SOS CENTRUM DIAKONIE ČCE. Program pro osoby s násilným chováním ve vztazích. [online]. 2011 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/nasilne-osoby/program-pro-osoby-s-nasilnym-chovanim-ve-vztazich>

SVOBODA, L. Domácí násilí. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-12]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/print1/art3670/lay3/domaci-nasili.aspx>

VANĚK, J. Policie se specializovala na domácí násilí. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://skola.turany.cz/index.php?nav01=7816&nav02=11599&nav03>

VOLKOVÁ, J. Právo proti domácímu násilí. XII. Zahraniční úpravy Německo. *Článek*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-19]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps11/pravo/web/tisk/-Nemecko.pdf>

VYHLÍDALOVÁ, P. Trauma oběti trestného činu. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-08]. Dostupný z WWW: <http://bkb.juristic.cz/81866/short>

WIKIPEDIA. Intervence. *Definice*. [online]. 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/intervence>

WIKIPEDIA. Holmes and Rahe Stress scale from 1967. *Článek*. [online]. 2011 [cit. 2011-09-08]. Dostupný z WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/Holmes_and_Rahe_stress_scale

D. Právní předpisy

Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16.12.1992 pod č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 166 ze dne 23. prosince 2009, o provádění vykázaní

E. Komentáře k právním předpisům

JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 22. vydání. Praha: Linde, 2005, 1021 s. ISBN 80-7201-530-3.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až § 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, 3285 s. ISBN 978-80-7400-178-9.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, 721 s. ISBN 80-7179-896-7.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, 1719 s. ISBN 80-7179-896-7.

F. Důvodové zprávy a věcné záměry

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 828.

Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 229.

Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 229.

Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zveřejněná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pod č. sněmovního tisku 335. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Věcný záměr nového trestního řádu.

G. Sborníky ze seminářů a konferencí, studie

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB. Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí, 2011.

HAMRLOVÁ, M. *Domácí násilí na mužích – poznámky k diskusi*. Příspěvek určený pro genderové konfrontace – nepublikovaný rukopis, 2008.

HRONOVÁ, M., VAVROŇOVÁ, M. *Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008*. Praha: Občanské sdružení ROSA – centrum pro týráné a osamělé ženy, 2009.

HRONOVÁ, M., VAVROŇOVÁ, M. *Domácí násilí – Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008. Statistické údaje o.s. ROSA - Zkušenost obětí s násilím*. Občanské sdružení ROSA – centrum pro týráné a osamělé ženy, 2009.

KRISTKOVÁ, V., LANGHANSOVÁ, H., MATIAŠKO, M. *Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení*. Právní analýza a návrhy systémových změn. Brno: Liga lidských práv, 2007.

LANGER, I., MACKOVÁ, A. *Trestný čin znásilnění a jeho oběti*. Sborník ze semináře. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2000.

LANGHANSOVÁ, H., KOLÁČKOVÁ, J., KOPAL, J. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu*. Brno: Liga lidských práv, 2007.

LEONARD, J. *The Hidden Victims of Domestic Violence*. Stellenbosch: XIth International Symposium on Victimology, 2003.

MARAŠOVÁ, A. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobností a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994.

NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.

SPILKOVÁ, J. *Aspekty problematiky domácího násilí z pohledu oběti, pachatele a okolí*. Sborník Domácí násilí a zdravotně postižení. Praha: Centrum denních služeb o.s. Orfeus, 2005.

SPURNÝ, J. *Domácí násilí jako problém komunikace v rodině. Domácí násilí: záležitost nikoliv soukromá*. Sborník příspěvku z konference Koordinačního kruhu násilí na ženách. Praha: Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997.

H. Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, zveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení pod číslem N 46/2 SbNU 57

Nález Ústavního soudu České republiky, sp.zn. IV. ÚS 1770/07. In Hanuš, L. K extrémním případům domácího násilí. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 12, s. 355-358

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. listopadu 1982, sp. zn. Rt 1 Tz 27/82, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD2682CZ

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. července 1929, sp. zn. Rt Zm I 38/29, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD21750CZ

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 29.03.1990, sp. zn. Rt 40/90 2 Tzf 3/90 [Sb. NS 90, 7-8: 324]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 14. ledna 1971, sp. zn. Rt 3 Tz 123/70, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD1258CZ

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1999, sp. zn. Rt 7 To 70/99, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD14703CZ

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. října 1993, sp. zn. 2 To 66/93 publikováno v rámci rozhodnutí Vrchního soudu v Praze [PrRo.95,3:120]

Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 20.12.2004, sp. zn. 2 T 224/2004

Rozsudek Okresního soudu Praha – západ ze dne 27.04.2004, sp. zn. 2 T 1/2004, publikovaný v rámci usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 01.06.2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR v Brně ze dne 3. února 2010, sp. zn. Rt 7 Tdo 60/2010, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD162002CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. Rt 11 Tdo 1386/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD160492CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. Rt 6 Tdo 1171/2003, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD84273CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. Rt 6 Tdo 1171/2003, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD84273CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. ledna 2005, sp. zn. 5 Tdo 1439/2004, zveřejněné v: Púry, F., Drašík, A. Soubor trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit 14, 2005, nakladatelství C.H. Beck

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2008, sp. zn. Rt 5 Tdo 1096/2008, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD141920CZ

Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 13. června 2001, sp. zn. Rc 7 Tz 120/2001, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD24859CZ

Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 2. prosince 2009, sp. zn. Rt 7 Tdo 868/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD160163CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. Rt 6 Tdo 788/2006, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD34106CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2010, sp. zn. Rt 11 Tdo 1127/2009, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD166161CZ

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2005, sp. zn. Rt 8 Tdo 1161/2005, zveřejněný v ASPI pod identifikačním číslem (ASPI ID): JUD33914CZ

Usnesení Nejvyššího soudu zveřejněné pod poř. č. R 35/1978 v publikaci Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1257

Usnesení Nejvyššího soudu zveřejněné pod poř. č. TR NS 41/2008-T 1049 v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 1680

I. Kvalifikační práce:

DRECHSLEROVÁ, Jarmila. *Postavení poškozeného v trestném řízení*. Brno, 2009. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2009-04-30.

KONEČNÁ, Šárka. *Domácí násilí a jeho oběti*. Brno, 2007. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra právní teorie, 2008-01-24.

KOŠUTOVÁ, Alena. *Domácí násilí*. Brno, 2006. Rigorózní práce (JUDr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2006-12-14.

KREJČÍ, Barbora. *Domácí násilí*. Brno, 2009. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2009-09-03.

KUBOVÁ, Olga. *Domácí násilí*. Brno, 2005. Disertační práce (Ph.D.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2006-01-23.

ŠRÁMOVÁ, Jana. *Domácí násilí*. Brno, 2007. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2007-09-13.

ŽATECKÁ, Eva. *Alternativní sankce v trestním právu a jejich využití v praxi*. Brno, 2008. Disertační práce (Ph.D.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2008-05-15.

Název práce v anglickém jazyce

Domestic Violence from the perspective of criminal law

Abstrakt v češtině a v angličtině

Abstrakt v češtině:

Úvodní kapitoly rigorózní práce pojednávají o pojmu, druzích či teoriích domácího násilí, dále se zabývají možným vlivem genderových aspektů na domácí násilí a samostatná kapitola je pak věnována oběti domácího násilí. Na úvodní kapitoly rigorózní práce pak navazuje kapitola zabývající se trestními činy souvisejícími s domácím násilím, přičemž není opomenuta ani související judikatura. Z hlediska trestněprocesního je věnována pozornost zejména dispozitivnímu právu oběti, institutu vazby či náhradě škody osobě poškozené v trestním řízení. Tuto část pak uzavírá kapitola pojednávající o policejních a občanskoprávních intervencích v souvislosti s případy domácího násilí. Poslední část rigorózní práce se zabývá domácím násilím z hlediska mezinárodního práva, přičemž pro srovnání byl zvolen právní řád Slovenské republiky.

Abstrakt v angličtině:

The first few chapters of the rigorous discuss the definition, types and theories of domestic violence. I explore potential gender-specific aspects of domestic violence, with a separate chapter devoted to victims of domestic violence. Building on the introductory chapters I proceed to analyze criminal offences related to domestic violence, including related verdicts. In the procedural area I focus in particular on custody, victims' property rights, and the payment of damages to the plaintiff. This section is closed off by a discussion of police and civil interventions in cases of domestic violence. The final part of the dissertation analyzes domestic violence in the context of international law, providing a comparison with the legal order of the Slovak Republic.

Klíčová slova v češtině a v angličtině

Klíčová slova v češtině: domácí násilí, oběť domácího násilí, vykázaní, náhrada škody poškozené osobě, procesní práva poškozené osoby.

Klíčová slova v angličtině: domestic violence, victim of domestic violence, expulsion, compensation to the injured person, the procedural rights of injured person